Pícka, Jan; Hůrková, Jindra; Schneiderwinklová, Pavlína

Odpadní jímky z Kašperských hor

Archaeologia historica. 2009, vol. 34, iss. [1], pp. 103-159

ISBN 978-80-7275-079-5
ISSN 0231-5823

Stable URL (handle): https://hdl.handle.net/11222.digilib/140803
Access Date: 01. 12. 2024
Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MUNI ARTS Masarykova univerzita Filozofická fakulta

Digital Library of the Faculty of Arts,
Masaryk University
digilib.phil.muni.cz

Odpadní jímky z Kašperských Hor

JAN PÍCKA – JINDRA HŮRKOVÁ – PAVLÍNA SCHNEIDERWINKLOVÁ

Abstrakt: *V roce 2007 začala výstavba nového depozitáře pro Muzeum Šumavy v Kašperských Horách na parcelách za č. p. 140 a 141 v jihovýchodním rohu náměstí. V základových pasech, které byly využité jako sondy, bylo zachyceno a následně zkoumáno 11 odpadních jímek v různém stupni zachování. Příspěvek sleduje umístění jímek na parcele a popisuje rozdíly v konstrukci, stáří a výplni ve vztahu k jejich primárnímu účelu. Jímky pocházejí z přelomu 14. a 15. století, další skupina je datována do období pozdního středověku až raného novověku; stranou badatelského zájmu nezůstala ani jímka z pokročilého 18. století, která poskytla zajímavý srovnávací materiál pro studium hmotné kultury, stravy a přírodního prostředí obyvatel města v novověku. Keramika byla zpracována pomocí databáze Klasiker 2.3; ostatní celky, zejména dřevo a kůže, formou komentovaného katalogu. Zvláštní důraz byl kladen na přírodovědné analýzy, jejichž výsledky pro sledovanou oblast dosud chyběly. V kontextu hornického města, kde přímo v historickém jádru probíhala intenzivní těžba, představují odpadní jímky spolehlivý ukazatel stabilně osídlených parcel.*

Klíčová slova: *Hornické město – odpadní jímky – středověk – novověk – rozbor nálezů – přírodovědné analýzy.*

Refuse Pits in Kašperské Hory

Abstract: *Construction of a new depository for the Šumava Museum in Kašperské Hory started in 2007 on sites behind houses nos. 140 and 141 in the south-east corner of the town square. In the course of the digging foundations, probes revealed 11 refuse pits, in various states of preservation, which were subsequently analysed. This contribution centres upon the distribution of the pits on the site and describes differences in their construction, age and content in relation to their primary use. Some of the pits were in use at the turn of the 15th century while another group is dated to the late Middle Ages – early modern age, and there is also one from the late 18th century that has yielded interesting material for the study of the material culture, diet and environment of the town population in the modern age. Ceramics were processed by means of the Klasiker 2.3 database, the other materials, especially wood and leather, by means of a catalogue with comments. Special emphasis was placed on analyses based on the natural sciences, data for which had previously been absent for this particular region. In a town that was supported by the intense mining that took place right in the historical centre, refuse pits represent reliable indicators for permanently inhabited sites.*

Key words: *Mining town – refuse pits – Middle Ages/modern age – analysis of finds – natural science analyses.*

Úvod

Hornické město Kašperské Hory – stručně z historie, archeologie a literatury

Kašperské Hory (Plzeňský kraj, okr. Klatovy) se nacházejí na okraji Šumavy, přibližně 10 km jižně od Sušice, v nadmořské výšce 739 m. Nejstarší dějiny města ovlivňovaly dva faktory – jednak ložiska zlata, která v minulosti zařadila lokalitu mezi naše nejvýznamnější zlatorudné horní revíry, jednak pro zemědělství nevhodné klimatické podmínky, dovolující předpokládat zájem obyvatelstva o exploataci surovin již v pravěku (Schneiderwinklová 2004, 13, 96). První doklady o rýžování a zpracování zlata pocházejí ze 12. století; následné využívání primárních ložisek na přelomu 13. a 14. století vedlo ke značnému rozkvětu města a k formování celoroční hornické zástavby v těsné blízkosti dolů. Kromě Rejštejna, který tvořil s Kašperskými Horami jeden celek až do roku 1584 (Schneiderwinklová 2004, 16), se osídlení koncentrovalo ve třech polohách – lokalita Na Prádle, okolí kostela sv. Mikuláše a prostor dnešního města; vzájemný vztah uvedených sídelních jednotek není znám (Schneiderwinklová 2004, 96). J. Muk (2001, 4, 6–7) předpokládá existenci rozptýlené zástavby mezi kostely sv. Mikuláše a sv. Markéty (původně sv. Linharta na náměstí) a kumulaci osídlení severně od Dlouhé ulice v okolí kostela sv. Linharta, u něhož uvažuje o románském původu. V písemných pramenech se Kašperské Hory objevují za vlády Jana Lucemburského; v této době a za Karla IV. jim byla udělena řada privilegií včetně práv horního města. O jejich značném významu svědčí vybudování tzv. Horní Zlaté stezky, úseku mezinárodní obchodní cesty přes Kašperské Hory, který byl dokončen roku 1366 (Schneiderwinklová 2004, 15). Ke

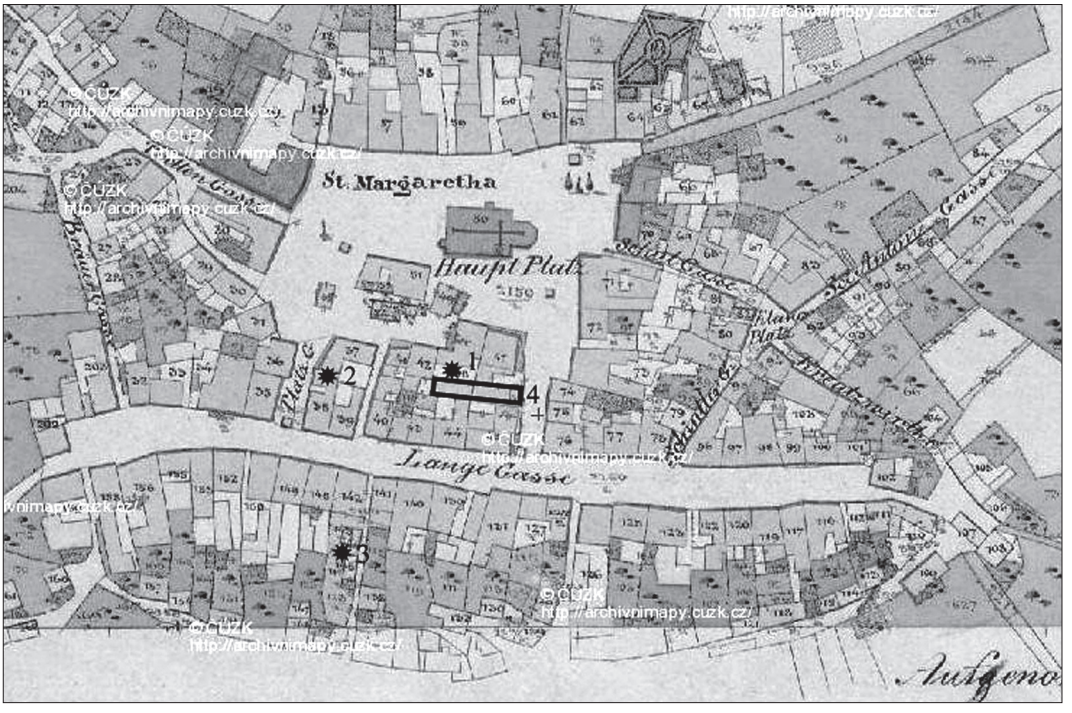

Obr. 1. Kašperské Hory (okr. Klatovy). Výřez z mapy tzv. stabilního katastru, 1837 (mapový podklad: http://archivnimapy.cuzk.cz/). Archeologické výzkumy či nálezy odpadních jímek: 1 – č. p. 141 1955; 2 – č. p. 146 1964; 3 – ZAV F. Frýda, 1980; 4 – č. p. 140–141, ZAV J. Hůrková–J. Pícka, 2007.

Abb. 1. Kašperské Hory (Bergreichenstein, Bezirk Klatovy). Kartenausschnitt aus dem sog. Stabilen Kataster, 1837 (Kartenvorlage: http://archivnimapy.cuzk.cz/). Archäologische Grabungen bzw. Funde von Abwassergruben: 1 – Parz.-Nr. 141 1955; 2 – Parz.-Nr. 146 1964; 3 – Archäol. Rettungsgrabung Frýda F. 1980; 4 – Hausnummer 140–141, Archäol. Rettungsgrabung Hůrková, J. – Pícka, J. 2007.

konci 14. a v průběhu 15. století nastává úpadek těžby, město se však rychle transformovalo na středisko řemesel a obchodu a podrželo si četná práva a privilegia až do novověku. Mezi královská města byly Kašperské Hory povýšeny za Rudolfa II. v roce 1584 (Schneiderwinklová 2004, 19, 97).

Zájem o dějiny města spjaté především s historií hornictví se objevuje ve druhé polovině 19. století (Panni 1875). Pozornost odborné i laické veřejnosti poutaly především četné nálezy mlecích kamenů ze zlatorudných mlýnů. Z prací věnovaných studiu archeologických dokladů těžby zlata na kašperskohorsku zmíníme např. studie J. Kudrnáče (1980; 1982) nebo Waldhauserův výzkum středověké úpravny zlatých rud v poloze Na Prádle (Waldhauser 1991).

Úroveň archeologického bádání charakterizuje velký počet nedokumentovaných akcí staršího data a absence plošných výzkumů v historickém jádru města. Vyčerpávající přehled archeologických nálezů a aktivit včetně lokalizace, uložení a literatury uvádí již výše citovaná diplomová práce (Schneiderwinklová 2004, příloha 12.2 na s. 112); na tomto místě připomeňme zejména výzkum středověkých odpadních jímek realizovaný Západočeským muzeem v Plzni v roce 1980, který přímo souvisí s řešenou problematikou (Frýda–Rožmberská 1991; k otázce odpadních jímek obecně dále např. Nechvátal 1976). Z poslední doby lze doplnit archeologické výzkumy několika liniových staveb prováděných v letech 2004–2006 v historickém jádru města; zjištěné četné doklady důlní činnosti a s nimi souvisejících objektů určených k tepelnému zpracování železa dovolují formulovat dílčí závěry: 1. Sporadické doklady blíže nespecifikovaných aktivit v prostoru náměstí pocházejí již z raného 13. století; 2. Jeho dnešní urbanistická struktura se patrně formovala až po omezení těžby v 16. století; 3. Dlouhá ulice, vybočující z pravidelné struktury náměstí a přilehlých ulic, zřejmě není reziduem starší osady, předcházející hornickému osídlení (Kuča 1997, 846; Muk

2001, 4, 7), naopak zde byly zachyceny pozůstatky hutní či kovářské činnosti se vztahem ke zpracování železa časově náležející do období největšího rozkvětu těžby ve 14. století (Hůrková–Pícka 2004; 2005; Hůrková 2006).

1. Nálezové okolnosti

1.1. Okolnosti a metodika výzkumu

Archeologický výzkum byl vyvolán stavbou depozitářů Muzea Šumavy, které sídlí v č. p. 140 a 141 na jihovýchodní straně náměstí. Na ploše zadních částí dvou původně samostatných parcel došlo po demolici několika skladů, kolen a objektu č. p. 189 (Fügnerova ulice) k výkopům inženýrských sítí a základů nové budovy. Stavba orientovaná ve směru západ–východ vyplnila beze zbytku celou polovinu dvorních částí obou parcel až na hrany sousedních pozemků. Přestože se jednalo o razantní zásah v památkové lokalitě, archeologické pracoviště bylo osloveno až v době hloubení kanalizačního sběrače.

Archeologický výzkum formou dozoru proběhl při budování kanalizace. Nálezová situace v této etapě odhalila kromě v nedávné době zasypané studny s kamenným roubením pouze torza původních archeologických situací (řezy 1–4), které naznačovaly nějaký razantnější plošný zásah na většině plochy. V další fázi bylo provedeno vyhloubení jižního (řez 5) a severního (řez 6) základového pasu; oba řezy odhalily zaniklé odpadní jímky v různém stupni zachování, poškozené mladšími zásahy. Následovalo zastavení stavebních prací a exkavace daných situací, rozšířená i mimo plochu základů stavby (obr. 2).

Dokumentace řezů potvrdila, že někdy v novověku (16.–18. století) došlo k razantní planýrce celé plochy, která odstranila všechny nebo téměř všechny starší souvrství, takže se dochovaly jen spodní partie více zahloubených objektů. Situaci potvrdil i rozbor keramiky, z něhož vyplynulo, že i zbytky souvrství ležících na geologickém podloží, u kterých bylo při terénním výzkumu uvažováno o středověkém stáří, obsahují novověké nálezy. Z tohoto důvodu nebyl realizován plošný výzkum celé parcely. Po exkavaci dvou delších základových pasů jsme pokračovali příčnými řezy, kde však archeologické situace téměř chyběly.

S doloženou planýrkou plochy pravděpodobně souvisí i hranice parcel patřících k č. p. 140 a 141 v kontaktu s parcelami náležejícími k č. p. 137–139 jižně od zkoumané plochy (obr. 1–2). Tato hranice byla opět někdy v novověku (16.–18. století) vymezena dnes nezachovanou zdí (či jinou pevnou konstrukcí). Původní terén se přirozeně skláněl k jihu. Po vytvoření zdi vznikly dvě terasy, z nichž vyšší (za č. p. 140–141) severně od zdi umožnila uchování horních partií jímek. Naopak nižší terasa (za č. p. 137–139) jižně od zdi se zařízla do svahu a odebrala nejméně polovinu výšky jímek. Rozdíl byl jasně sledovatelný v řezu 5 při dokumentaci jeho severní (vyšší) a jižní (nižší) strany.

Odhalené archeologické situace díky vysoké hladině spodní vody obsahovaly množství artefaktů a ekofaktů organického původu. Proto od samého začátku archeologický výzkum probíhal v součinnosti s paleobotanikem, paleozoologem a palynologem. Důraz na přírodovědné poznání byl kladen zejména proto, že poznatky o přírodním prostředí významného hornického města ve vyšší nadmořské výšce a znalost hmotné kultury z organických látek dosud chybí, přestože prokazatelně několikrát v minulosti k odhalení podobných nálezů došlo. Bylo odebráno velké množství různých vzorků, které se staly předmětem zpracování autorského kolektivu Kočár, P.–Kočárová, R.–Petr, L.–Kyncl, T. Výsledky jejich snažení by měly být publikovány současně s předloženým příspěvkem.

1.2. Popis terénní situace

Výzkumem bylo zachyceno jedenáct odpadních jímek, resp. jejich spodních partií v různém stupni zachování, zahloubených do podloží, soustředěných ve střední až západní části zkoumaného prostoru (rozmístění objektů na ploše srov. obr. 2). Chronologicky náleží většina z nich do období vrcholného středověku, pouze jeden objekt je novověký. Z konstrukčního hlediska lze rozlišit několik typů objektů: jímky bez výdřevy, jímky s vý-

dřevou, objekty s výdřevou a odkalovacími jímkami a nakonec novodobá jímka s výdřevou a maltovým dnem.

1.2.1. Jímky bez výdřevy

Rozsahem menší jímky (obr. 3) se soustředily v těsné blízkosti v řezu 5 (č. 13, 19 a 23), nepatrná část dalšího podobného objektu byla zjištěna v řezu 7 (č. 6). Objekt 19 se zachoval pouze v profilu, u ostatních byly dobírány zbytky spodků zasahujících pode dno výkopu. Půdorys měly jímky kruhový až oválný (13), popřípadě pravoúhlý (23, 6). Stěny všech objektů se kónicky zužovaly směrem ke dnu, dna byla rovná, plochá nebo nepatrně mísovitě zahloubená. Šířka jam v horních partiích se pohybovala od 80 do 160 cm, při dně od 60 do 130 cm. Dochovaná hloubka činila 40–150 cm. Spodní části vyplňovala šedočerná bahnitá (v případě objektu 6 tuhá) hmota se zetlelým dřevem a rostlinnými makrozbytky, na kterou

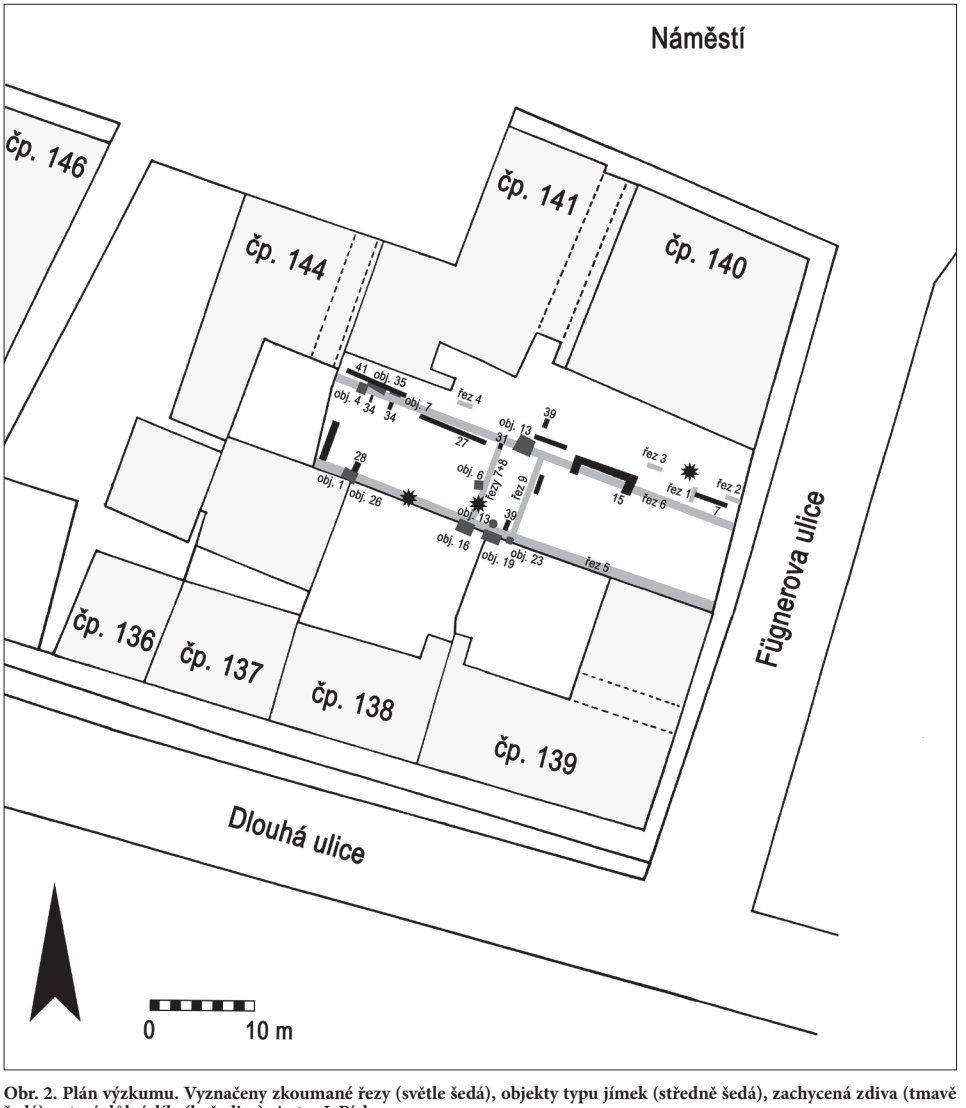

Obr. 2. Plán výzkumu. Vyznačeny zkoumané řezy (světle šedá), objekty typu jímek (středně šedá), zachycená zdiva (tmavě šedá) a stará důlní díla (hvězdice). Autor J. Pícka.

Abb. 2. Grabungsplan. Kennzeichnung der untersuchten Schnitte (hellgrau), Objekte vom Typ einer Abwassergrube (mittelgrau), entdeckte Mauerwerke (dunkelgrau) und Teile einer alten Bergbaugrube (Sternchen). Autor J. Pícka.

nasedala hnědá hlína s jílem a štěrkem, rovněž s organickými materiály. Ve dvou případech se v horním zásypu uplatnil kyprý písek (vrstva 21 v jímce 19; vrstva 4 v jímce 6). Popsané jímky charakterizuje absence (19) nebo jen minimální (v jednotkách kusů) zastoupení artefaktů. Na uvedené skutečnosti nemá žádný podíl okolnost, že objekty byly vzorkovány pouze v řezu. Vysoká koncentrace nálezů by byla čitelná i v profilu, navíc u tří jímek byly dobírány spodky, kde se obvykle shromažďovalo nejvíce předmětů postupně klesajících bahnitou hmotou ke dnu.

1.2.2. Jímky s výdřevou

Fekální jímky s bedněním (obr. 4) byly situovány v řezu 5 (1, 16). Západní konec základového pasu v řezu 5 narušil svrchní výplň jímky 1 s obdélným půdorysem orientovaným směrem východ–západ o rozměrech 130×90 cm (obr. 4:3). Kolmé stěny zpevňovala výdřeva z prken o šířce 15–18 cm a tloušťce 3 cm, značně zetlelých a v horních partiích sesutých přes sebe. Dochovaná hloubka jímky činila téměř 2 metry. Na jejím dně spádovaném východním směrem se uložila 25 cm mocná vrstva fekálií projevujících se jako pevná hutná tmavě okrová hmota (výplň 27). Při odebírání vzorků této archeobotanické lahůdky bylo vizuálním průzkumem zjištěno, že tehdejší uživatelé jímky pojídali višně či třešně i s peckami, a to ve značném množství, čímž se nepochybně výrazně zvýšila frekvence návštěv předmětné fekální jímky. Na výše popsanou vrstvu teprve nasedala klasická „odpadní" šedočerná kašovitá hmota (výplň 7), ve svrchních partiích pak nahrazená tuhou tmavě hnědou hlínou s jílem a kameny (výplň 5). Z obou výplní uvedené jímky bylo vyzdviženo velké množství celých nebo později zkompletovaných nádob (obr. 6–15) a fragmentů výrobků z kůže a dřeva. Naopak poslední úroveň zásypu, tmavě hnědá tuhá hlína s uhlíky a pískem (výplň 2) pak poskytla pouze jeden keramický zlomek (viz dále).

Nejlépe se dochovala jímka 16, z níž výkop odtěžil severní okraj. Mokrá výplň v tomto případě perfektně zakonzervovala dřevěnou konstrukci (obr. 4:2). Fošny o tloušťce 3 cm a šířce 20–24 cm byly po obou stranách opatřeny zářezy (obr. 29), kterými se v rozích do sebe navzájem zaklesávaly, analogicky jako např. v Opavě či Sezimově Ústí (Hrdlička–Richter–Smetánka 1966, obr. 202; Král 1975, 285). Nebylo potřeba svislých sloupků zachycených např. v Mostě (srov. Klápště–Slavíček–Velímský 1976, 30–36). Výdřeva zpevňovala kolmé stěny celého objektu až k mísovitě zahloubenému dnu; v horní části byla lehce zprohýbaná a rozsazená. Půdorys jímky byl rovněž obdélný, s orientací východ–západ, rozměry dosahovaly 160×117 cm, minimální hloubka činila 105 cm. Objekt byl zřejmě po nějakou dobu průběžně čištěn; také zde byly zjištěny fekálie, ovšem pouze v ostrůvcích na plochém dnu jímky (vrstva 37), zaházených lomovým kamenem (vrstva 36). Následovala opět šedočerná bahnitá výplň (vrstva 17) zakrytá hnědou suchou hlínou s jílem (vrstva 18). Také z této jímky byl získán rozsáhlý soubor artefaktů (obr. 16–19, 26).

1.2.3. Objekty s výdřevou a odkalovacími jímkami

Objekty, které zřejmě neměly primárně odpadní charakter, se omezují svým výskytem pouze na řez 6 (objekty č. 4 a 35; obr. 4:1). Stratigraficky starší je jímka 35 pravoúhlého půdorysu s lehce zkosenou jižní stranou; výdřevu kolmých stěn tvořila prkna o tloušťce 2–3 cm a šířce 14 cm. V plochém rovném dnu byla při jihovýchodním rohu situována mělká téměř čtvercová prohlubeň o rozměrech 36×30 a hloubce 13 cm. Objekt se nezachoval v celistvosti; severní stranu narušilo zdivo stejně jako v případě sousední jímky 7 (viz dále, srov. obr. 4:1), do západní části výplně byla později zapuštěna jímka 4. Ve směru východ–západ měřila jímka 260 cm, dochovaná hloubka činila 50 cm. Její výplň tvořila mokrá kašovitá tmavě šedá hlína se slídnatým pískem, obsahující lomový kámen, dřevo a polovinu pískovcového brusu; další artefakty (keramika, kosti) byly zastoupeny pouze ojediněle.

Jímka 4 v západní části řezu 6 vykazovala obdélný půdorys s orientací sever–jih, o rozměrech 135×70 cm a minimální hloubce 70 cm. Kolmé stěny byly obložené výdřevou z fošen v rozích navzájem zaklesnutých zářezy – šířka fošen činila 25 cm, tloušťka 3–5 cm.

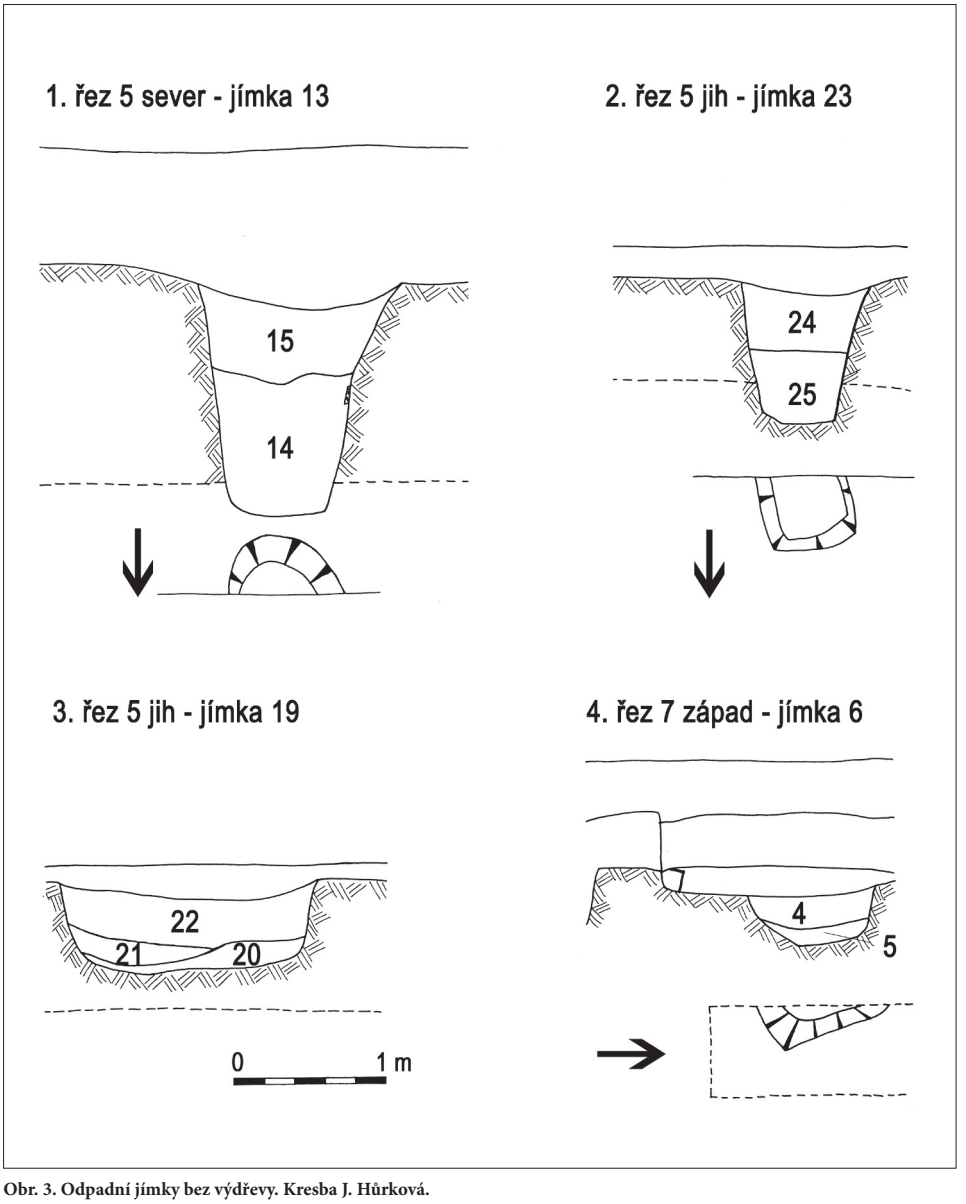

Obr. 3. Odpadní jímky bez výdřevy. Kresba J. Hůrková.
Abb. 3. Abwassergruben ohne Zimmerung. Zeichnung J. Hůrková.

V rovném plochém dnu nalézáme dvě prohlubně; jednu kruhovou v severozápadním rohu o průměru 18 a hloubce 16 cm, druhou pravoúhlou v jižní polovině jímky, o rozměrech 25×50 cm a hloubce 10 cm. Spodek objektu včetně prohlubní (odkalovací jímky?) vyplňovala cca 15 cm mocná vrstva mokré a páchnoucí tuhé černohnědé hlíny obsahující kosti, cihly a keramiku. Následovala tmavě hnědá vlhká a tuhá hlína s keramikou, kostmi a početnými makrozbytky, mezi nimiž dominovaly višňové, popřípadě třešňové pecky. Svrchní část jímky byla zasypána tvrdým žlutohnědým pískem s hlínou, rovněž s přítomností keramiky a dřeva (nálezy na obr. 20 a 26).

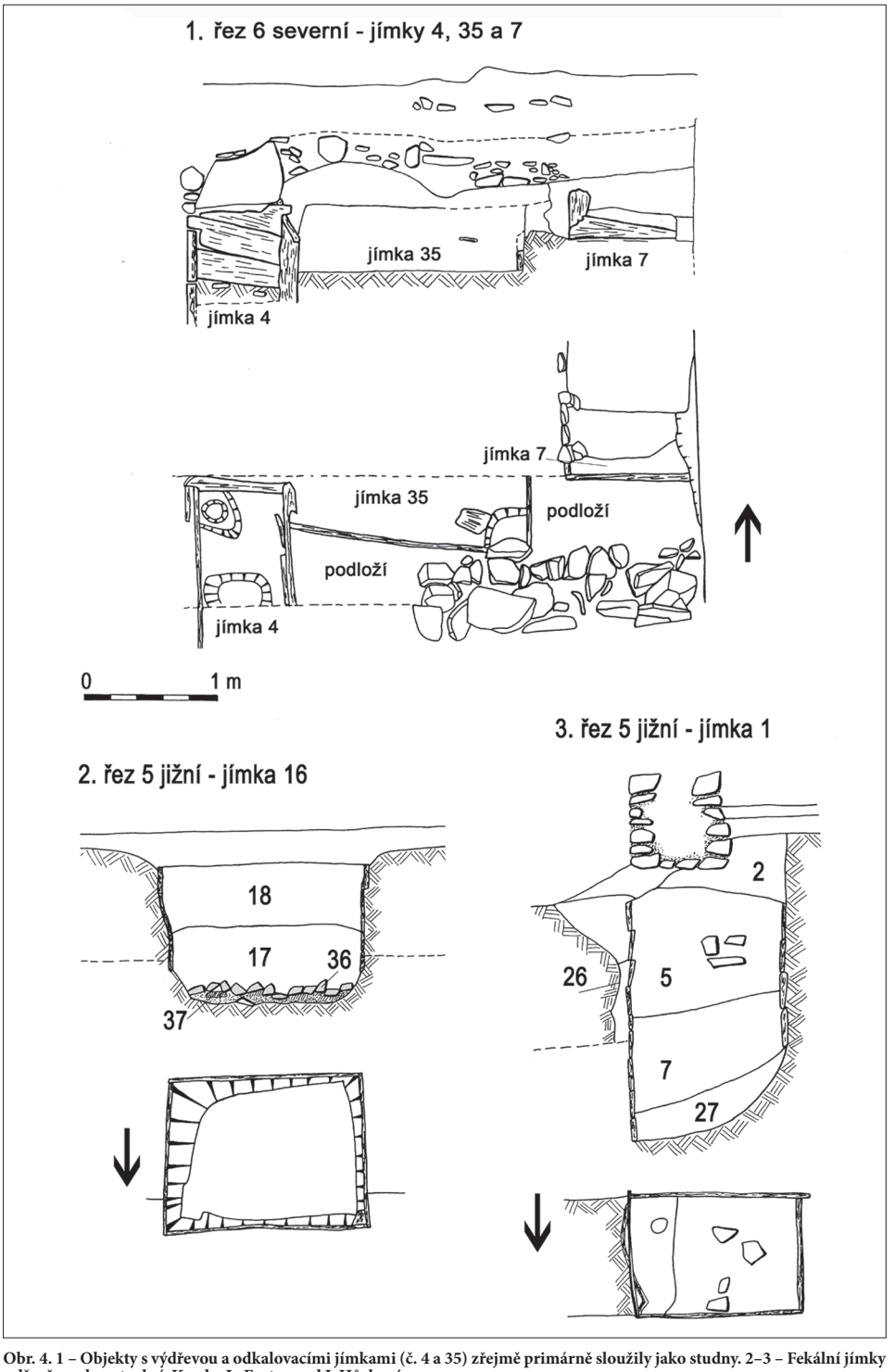

Obr. 4. 1 – Objekty s výdřevou a odkalovacími jímkami (č. 4 a 35) zřejmě primárně sloužily jako studny. 2–3 – Fekální jímky s dřevěnou konstrukcí. Kresba L. Foster und J. Hůrková.

Abb. 4. 1 – Objekte mit Zimmerung und Entschlammungsbecken (Nr. 4 und 35), die primär offenbar als Brunnen dienten; 2–3 – Fäkalgruben mit Holzkonstruktion. Zeichnung L. Foster und J. Hůrková.

1.2.4. Novověká jímka s maltovým dnem

Popsaným situacím se vymykala chronologicky a do jisté míry i konstrukčně velká jímka obdélného půdorysu, orientovaná směrem sever–jih. Na šířku měřila 178 cm a na délku nejméně 275 cm; severní stranu utrhl výkop pro kamenný trativod, takže její celkový rozsah se nepodařilo zjistit. Kolmé stěny byly vyloženy fošnami o tloušťce 5 cm a šířce 20 cm, na delších stranách mírně prohnutými dovnitř (obr. 5). V jihozápadním rohu se dochovalo kolmo zapuštěné prkno široké 7 cm. Ploché rovné dno tvořila vrstva tvrdé bělavě šedé malty. Jímku vyplňovala mokrá bahnitá tmavě šedá hlína s okrovým jílem, obsahující pestrou skladbu artefaktů od keramiky, skla a kovů, přes dřevo a kůži k četným makrozbytkům, v jejichž zastoupení nechyběly ani vaječné skořápky. Do jižní části jímky byla později vložena vápenná jáma, následně zasypaná stavební sutí. Porušení jímky na severní i jižní straně zřejmě způsobilo kontaminaci výplně tovární keramickou produkcí mladšího data (viz dále).

1.2.5. Blíže nespecifikovatelné jímky

Poslední dva objekty se zachovaly ve značně torzovitém stavu. Do objektu 26 s vydřeveným spodkem a nálevkovitě rozevřenou horní partií byla zapuštěna jímka 1 (řez 5, obr. 4:3); z objektu 7 (řez 6, obr. 4:1) se zachovala jen jižní strana výdřevy tvořená fošnami o síle cca 5 cm, se svislým kůlem o průměru 5 cm v jihozápadním rohu, přičemž vlastní obsah porušila mohutná zděná konstrukce mladšího data, takže nemáme téměř žádné informace o charakteru výplně ani o způsobu úpravy povrchu dna.

1.2.6. Jiné archeologické situace

Popisu dalších kontextů se dotkneme pouze okrajově, pro podrobné informace odkazujeme na příslušnou nálezovou zprávu (Hůrková–Pícka 2009). Kromě odpadních jímek můžeme do období vrcholného středověku zařadit pravděpodobně ještě zasypaná ústí šachet zachycených řezy 5 a 7 a obklopené jímkami 1, 16 a 6; šachta v řezu 7 měla severní okraj zakrytý zetlelými prkny. Další podobný útvar – velkou jámu zasypanou přemístěným podložím s proplástky tmavých hlinitojílovitých vrstev – jsme zaznamenali v řezu 1 a 3 ve východní části. Řezy 2 a 4 odhalily spodky několika mělkých mísovitě zahloubených objektů s hrudkami mazanice a železářskou struskou, s marginálním zastoupením keramiky pozdního středověku/raného novověku, korespondujících s podobnými situacemi zjištěnými ve Fügnerově a Dlouhé ulici (Hůrková–Pícka 2005; Hůrková 2008). Absence středověkých souvrství ve všech dokumentovaných situacích dává tušit, že na celé ploše proběhlo razantní snížení terénu, včetně sebrání horních částí jímek, k němuž muselo dojít, soudě podle materiálu z vrstev nasedajících na podloží, v pozdním novověku. Většinu situací tvořily někdy až metr mocné dorovnávky z přemístěného podloží s podílem stavebních sutí střídané humusovitými „zahradními" vrstvami nebo styčnými plochami (před vjezdem z Fügnerovy ulice zachovány zbytky valounové dlažby), přičemž sporadicky zastoupený keramický materiál náleží do období NO1–2. Tato skutečnost mimo jiné ztěžuje možnost chronologicky zařadit relikty několika zděných konstrukcí (obr. 2). K nim patří parcelní zeď (č. 39) oddělující dvorní části domů č. p. 140 a 141, dále zdivo (č. 7) náležející nedatovanému domku č. p. 189 při Fügnerově ulici (mezi č. p. 140 a 139, zbourán na jaře 2007), který je zanesen na mapě stabilního katastru (obr. 1). Jižní okraj parcely lemovala podélná hospodářská budova, taktéž vyobrazená na mapě stabilního katastru, jejíž zřejmě několikrát posunovaná severní strana (č. 41, 27) byla zachycena řezem 6. Zřejmě starší než tato budova, avšak mladší než jímky může být menší stavba (č. 34) s podlahou dlážděnou lomovým kamenem, položenou přes jímky 4 a 35, zjištěná v západní části řezu 6 za domem 141. Podobná stavba (č. 15), ale bez podlahy ležela zhruba ve stejné úrovni za domem 140. Studna s kamenným roubením situovaná za jihozápadním nárožím domu č. p. 140 byla zasypaná ryze moderními artefakty. Poslední zděné konstrukce představují tři větve trativodů, u jednoho z nich k relativnímu datování napomáhá skutečnost, že porušuje severní část novověké jímky.

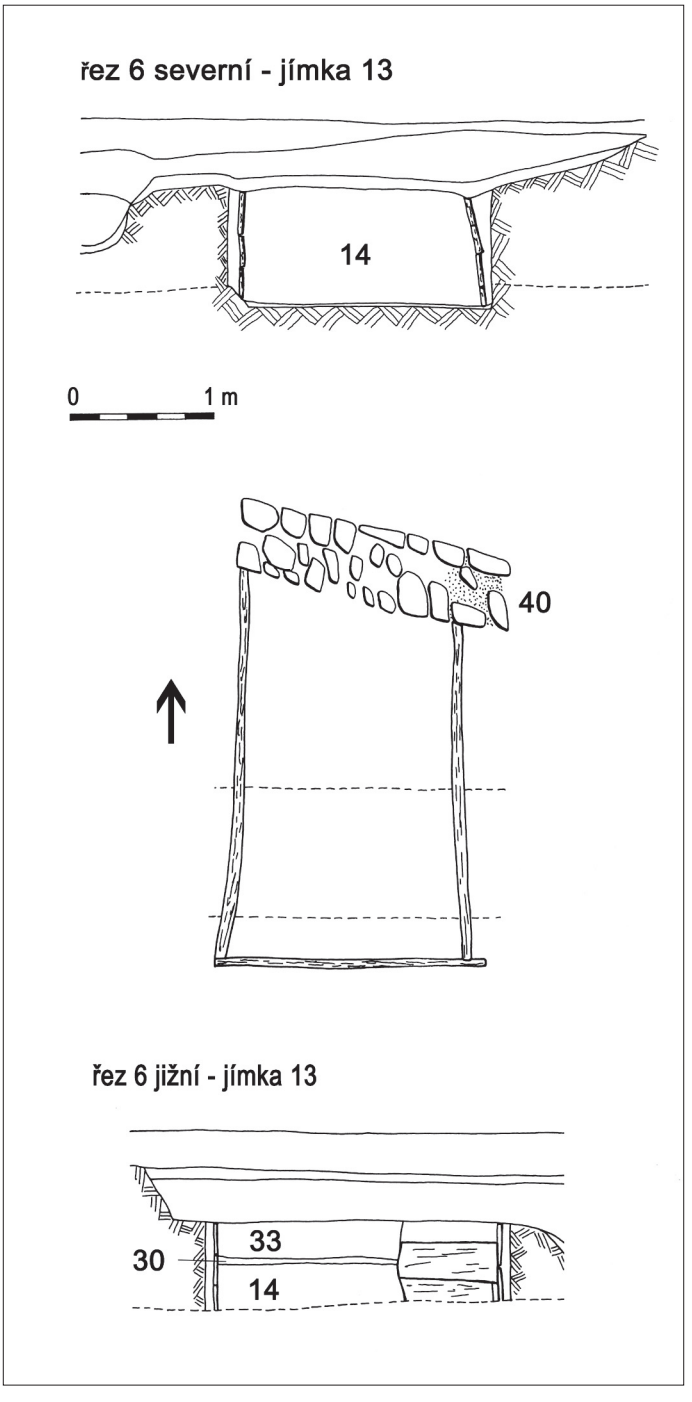

Obr. 5. Novodobá jímka s maltovým dnem. Kresba J. Hůrková.
Abb. 5. Neuzeitliche Grube mit Mörtelboden. Zeichnung J. Hůrková.

2. Nálezy z jímek

Odpadní jímky přinesly několik kvantitativně rozsáhlých souborů, k nimž patří stolní keramika, výrobky z organických materiálů (zejména dřevo a kůže), zvířecí kosti a makrozbytky včetně biologického odpadu. Posledně jmenované byly podrobeny mnoha přírodovědným analýzám, jejichž výsledky přináší příspěvek P. Kočára v tomto sborníku (Kočár–Kočárová–Petr–Kyncl 2008; Sůvová 2008). Další nálezy, např. technická či kamnářská keramika, kovové nebo skleněné předměty byly ve sledovaných kontextech zastoupeny velmi okrajově.

2.1. Keramika

2.1.1. Metodika zpracování keramického souboru

Na keramický soubor byl aplikován deskriptivní analytický systém databáze Klasiker 2.3 (Nováček–Tetour 2003). Základní operační jednotkou databáze je stratigrafická jednotka a definovaná keramická třída. Keramické třídy jsou rozčleňovány podle makroskopicky posuzovatelných vlastností – 1. struktura hrnčířské hmoty, 2. textura a modelace povrchu, povrchové úpravy, 3. výpal, 4. barva, 5. příbuznost (Nováček 2000, 12). Seznam a popis keramických tříd je předložen v textové příloze.

Po laboratorním ošetření byly všechny zlomky keramiky v rámci příslušných stratigrafických jednotek přiřazeny ke keramickým třídám a zváženy. Poté došlo k vyčlenění tzv. typických zlomků, nesoucích kromě příslušnosti ke keramické třídě ještě další informace, které byly následně popsány dle příslušné databázové deskripce (dále v textu uváděné typy okrajů lze nalézt např. v práci Pícka–Tetour 2005, 198–201). Zpracování celého keramického souboru bylo cíleně směřováno ke snaze postihnout vývoj a charakter keramické produkce lokality.

2.1.2. Rozbor keramického souboru

2.1.2.1. Sběr z hromad

Sběrem byl získán zlomek tuhové keramiky KšH204, patřící okraji zásobnice (typ 40.07) o váze 250 g. Představuje nejstarší artefakt zjištěný na zkoumané ploše (obr. 25:9).

2.1.2.2. Řez 5

Na profilech řezu 5 byly identifikovány čtyři objekty, tj. 1, 13, 16 a 23. Z hlediska velikosti keramických souborů pocházejících z jednotlivých objektů, patřily k nejbohatším objekty 1 (celkem 1115 zlomků) a 16 (celkem 348 zlomků). Ve výplních zbývajících objektů byly keramické zlomky zastoupeny pouze sporadicky. Postdepoziční procesy, zejména fragmentarizace, se dotkly keramických souborů z výše uvedených objektů střední mírou. Podle vysoké míry zpětné kompletace celých nádob či jejich fragmentů pocházejících z objektů 1 a 16, lze opominout výraznější druhotné zásahy do výplní objektů, při nichž by došlo k výraznější destrukci artefaktů.

Objekt 1: V objektu 1 byly při jeho exkavaci rozlišeny tři stratigrafické jednotky, uloženiny 2, 5 a 7, čítající celkem 1115 zpracovaných zlomků, ze kterých se podařilo sestavit 454 jedinců o konečné hmotnosti 25732 g.

Výplň 2 obsahovala pouze jeden atypický zlomek o hmotnosti 5 g, zařaditelný ke kvalitní redukční hrubozrnné keramice KšH210.

Uloženina 5 (obr. 6–12) obsahovala 255 jedinců z 800 zlomků, z nichž k atypickým zlomkům se řadí 170 kusů a zbývajících 85 kusů k typickým jedincům. Celkové zastoupení keramických tříd přináší následující výsledky. Nejpočetněji zastoupenou keramickou třídou je hrubozrnná keramika KšH206 (35 %), doplněná o jemnozrnnou keramiku KšH205 (26 %) a kvalitní hrubozrnnou keramiku KšH210 (15 %). K méně zastoupené produkci patří kvalitní jemnozrnná keramika KšH212 (11 %), nekvalitní hrubozrnná keramika KšH201 (7 %), nekvalitní jemnozrnná keramika KšH208 (4 %) a kvalitní jemnozrnná keramika KšH211 (2 %). Celá keramická produkce byla pálena v redukčním prostředí.

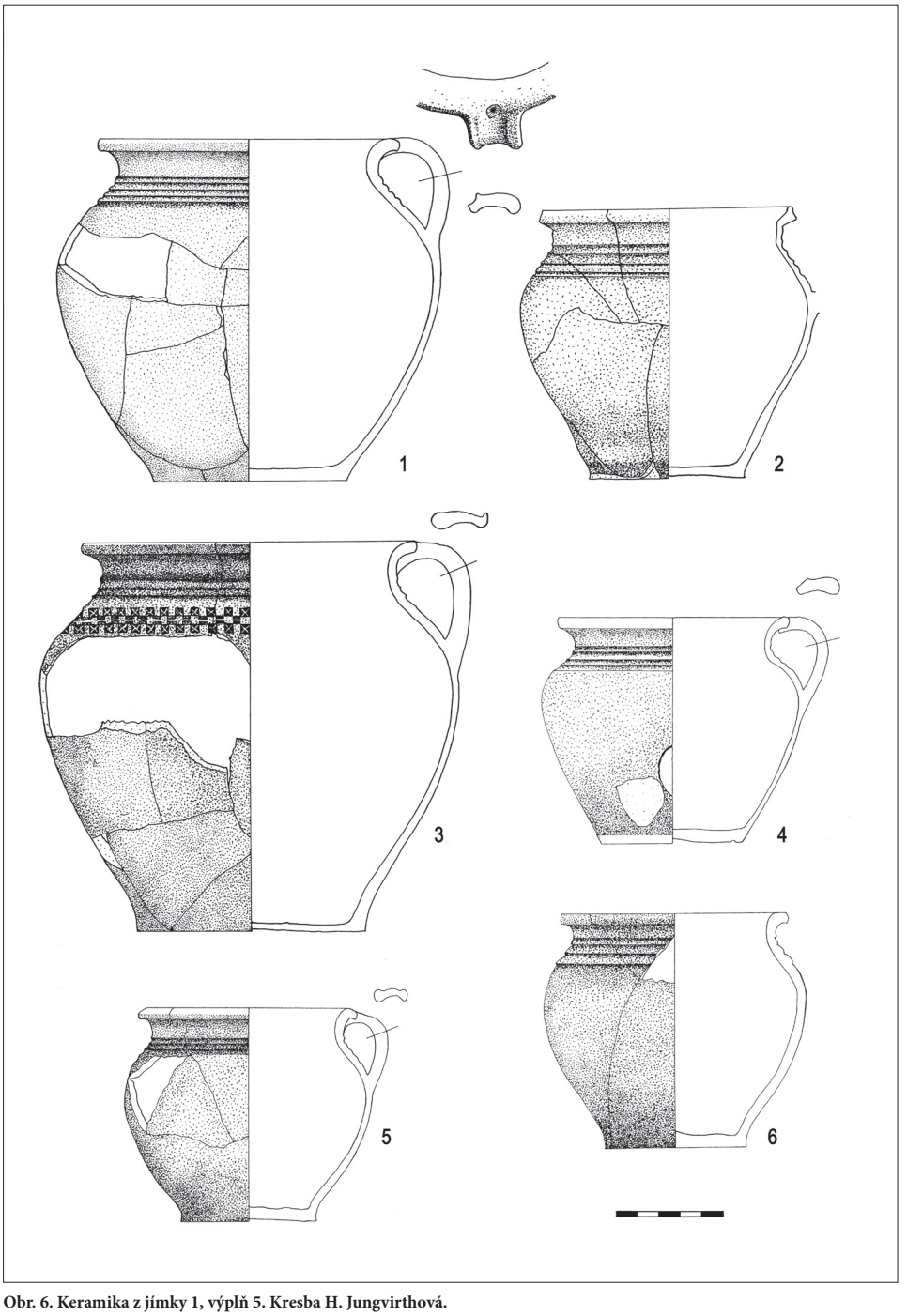

Obr. 6. Keramika z jímky 1, výplň 5. Kresba H. Jungvirthová.
Abb. 6. Keramik aus Grube 1, Verfüllung 5. Zeichnungen H. Jungvirthová.

Z hlediska tvarového hodnocení typických zlomků jich nejvíce připadlo vejčitému hrnci, 36 kusů (např. obr. 7:1, 3; 12:16). Okraj hrnce je nejčastěji profilován do podoby přehnutého okraje (typ 11; 19 ks), po něm následuje kyjovitý a vyložený okraj (typ 17 a 20; po 3 ks), po dvou jedincích se setkáváme s profilací ovaleného a vodorovně vyloženého okraje (typ 12 a 15). Ostatní typy profilace okraje hrnce jsou zastoupeny po jednom jedinci, jsou jimi jednoduchý okraj, vytažený a nepravé okruží (typ 10, 16 a 18). Hrnec je, až na jednu výjimku bez ucha (obr. 8:3), vždy opatřen jedním páskovitým uchem, nasazeným na okraj nádoby. Z dalších tvarů nádob se po hrnci vyskytuje v poměrně hojném počtu džbán (15 jedinců). U většiny jedinců je těla tvaru vejčitého (obr. 10:1, 4), v jednom případě se vyskytl i kulovitý tvar těla džbánu (obr. 10:2). Kraj džbánu je profilován do okruží s dvojitým prožlabením (typ 511, 512), poté do okruží se zesíleným krajem (typ 532, 533), méně častá je profilace jednoduchého vysokého okruží (typ 522, 524). Tvarosloví nádob doplňuje zvonovitá poklice (obr. 12:1) a kónický pohár s ouškem na těle, zastoupený dvěma jedinci (obr. 12:2; 8:2). Okraj poklice náleží k typu 739, kraj poháru je profilován do jednoduchého tvaru (typ 523 a 552).

Nejvíce je na hrncích uplatněna samostatná výzdoba, a to rytou šroubovicí na hrdlech (obr. 7:4). Méně často je užita i na jejich podhrdlí, kde se vedle ryté šroubovice ve stejné míře aplikovala také výzdoba jednou řadou radélka (obr. 7:5; 9:1). Zvláštní typ představuje radélko s gotickou minuskulou, uplatněné na podhrdlí kulovitého džbánu (obr. 10:2). V minimální míře je užita jednoduchá rytá linka. Kombinovaná výzdoba není neobvyklá a je zastoupena rytou šroubovicí na hrdle a jednou řadou radélka na podhrdlí (obr. 12:16; 9:4). V jednom případě bylo radélko užito ve třech řadách (obr. 6:3). Výzdoba rytou šroubovicí na džbánu je uplatněna v jednom případě pouze na hrdle (obr. 12:13), na podhrdlí je zjištěna ve dvou případech (obr. 8:1; 12:15), v dalším je doplněna o jednu řadu radélka (obr. 10:5). Dále se uplatňuje také kombinace ryté šroubovice na hrdle spolu s jednou řadou radélka na podhrdlí (obr. 10:2). Z méně obvyklé výzdoby je na džbánu aplikován dekor z jedné řady plastických promačkávaných důlků na podhrdlí (obr. 12:14). Posledním tvarem, kde se užívá výzdoby povrchu, je pohár. V jednom případě se výzdoba omezila pouze na dvě řady jednoduché ryté linky, umístěné pod okrajem (obr. 8:2), v druhém případě byly dvě řady jednoduché ryté linky pod okrajem doplněny plastickým dekorem v podobě šachovnice, vytlačeným z vnitřku nádoby na celou plochu těla (obr. 12:2). Z ostatních výzdobných prvků se vyskytuje provrtání okraje hrnce při nasazení ucha (obr. 11:7), plastický důlek při nasazení ucha na okraj (obr. 6:1) nebo na kořeni ucha, vseky na hraně ucha (7:7; 6:1) a výzdoba rytou vlnovkou, ohraničenou z obou stran jednoduchou rytou linkou při dně nádoby (obr. 12:3).

Technologie připevnění dna k hrnčířskému kruhu ukazuje ve dvou třetinách na podsýpku pískem nebo popelem (31 zl.), poslední třetina náleží odříznutí (19 zl.), přičemž struna byla užita jen ve třech případech.

V uloženině 7 (obr. 13–15) bylo přítomno 199 jedinců ze 314 zlomků, k atypickým zlomkům náleží 146 kusů a k typickým jedincům 53 kusů. Celkový přehled keramických tříd v této uloženině ukazuje na největší podíl hrubozrnné keramiky KšH206 (33 %) a jemnozrnné keramiky KšH205 (31 %), po nich následuje kvalitní hrubozrnná keramika KšH210 (16 %). Méně početnější produkci dále reprezentuje nekvalitní jemnozrnná keramika KšH208 (9 %), kvalitní jemnozrnná keramika KšH212 (9 %). Stopově byla zjištěna přítomnost nekvalitní hrubozrnné keramiky KšH201 (1 %) a kvalitní jemnozrnné keramiky KšH211 (1 %). Redukční prostředí výpalu keramického zboží bylo zjištěno na všech zlomcích z uloženiny 7.

V rámci tvarového hodnocení připadá téměř absolutní většina typických zlomků (29 ks) nádobám tvaru vejčitého hrnce s páskovým uchem (obr. 14:2, 4; 13:4), v jednom případě bez ucha (obr. 13:5). Profilace okrajů hrnců byla zhotovena nejčastěji do přehnutého tvaru (typ 11; 16 ks) a méně častého do kyjovitého tvaru (typ 17; 6 ks). Po dvou jedincích je zastoupen jednoduchý a ovalený okraj (typ 10 a 12), jeden jedinec přísluší zavinutému, vodorovně vyloženému a vyloženému okraji (typ 13, 15 a 20). Vedle hrnců byly v uloženině 7 dále

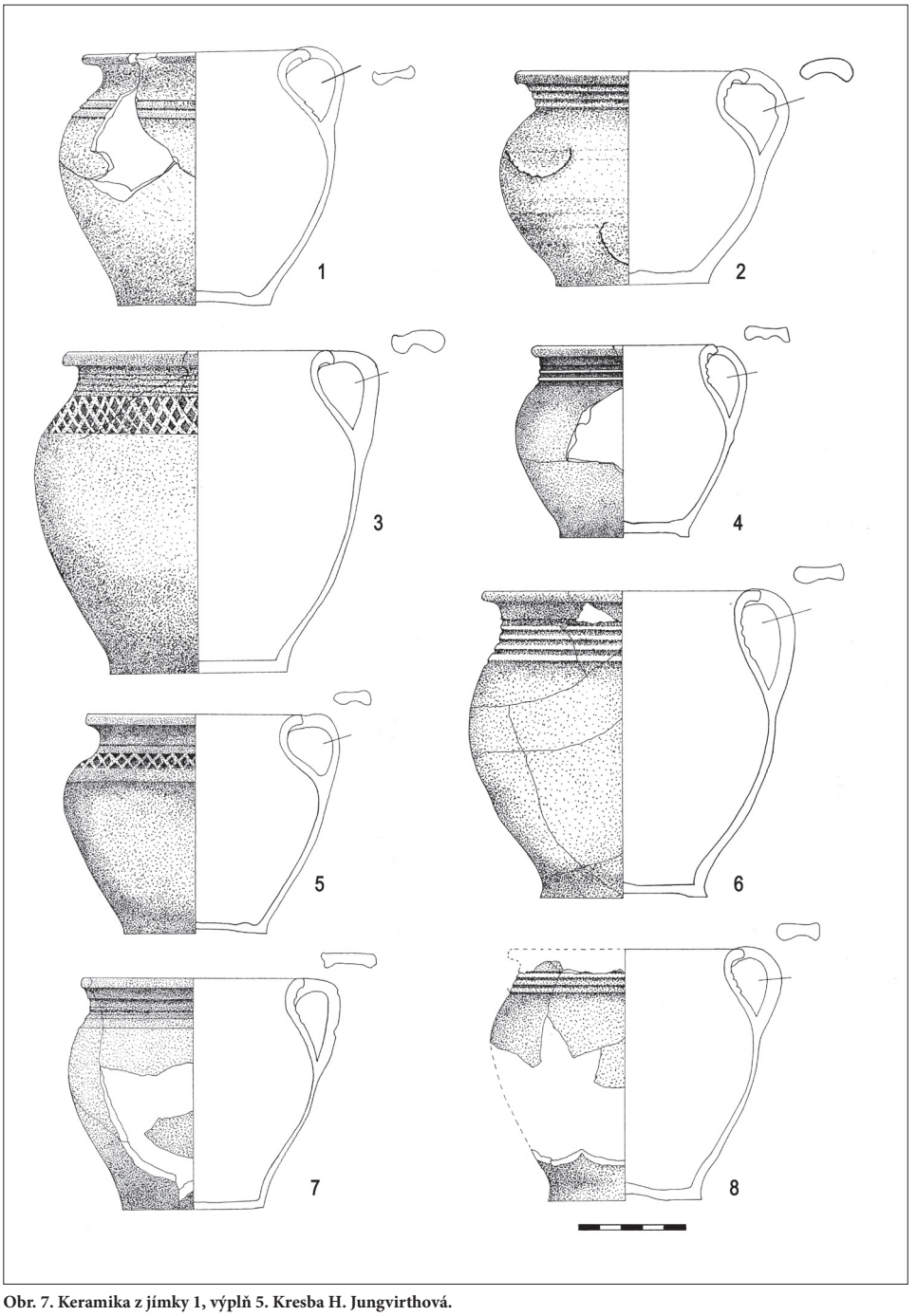

Obr. 7. Keramika z jímky 1, výplň 5. Kresba H. Jungvirthová.
Abb. 7. Keramik aus Grube 1, Verfüllung 5. Zeichnungen H. Jungvirthová.

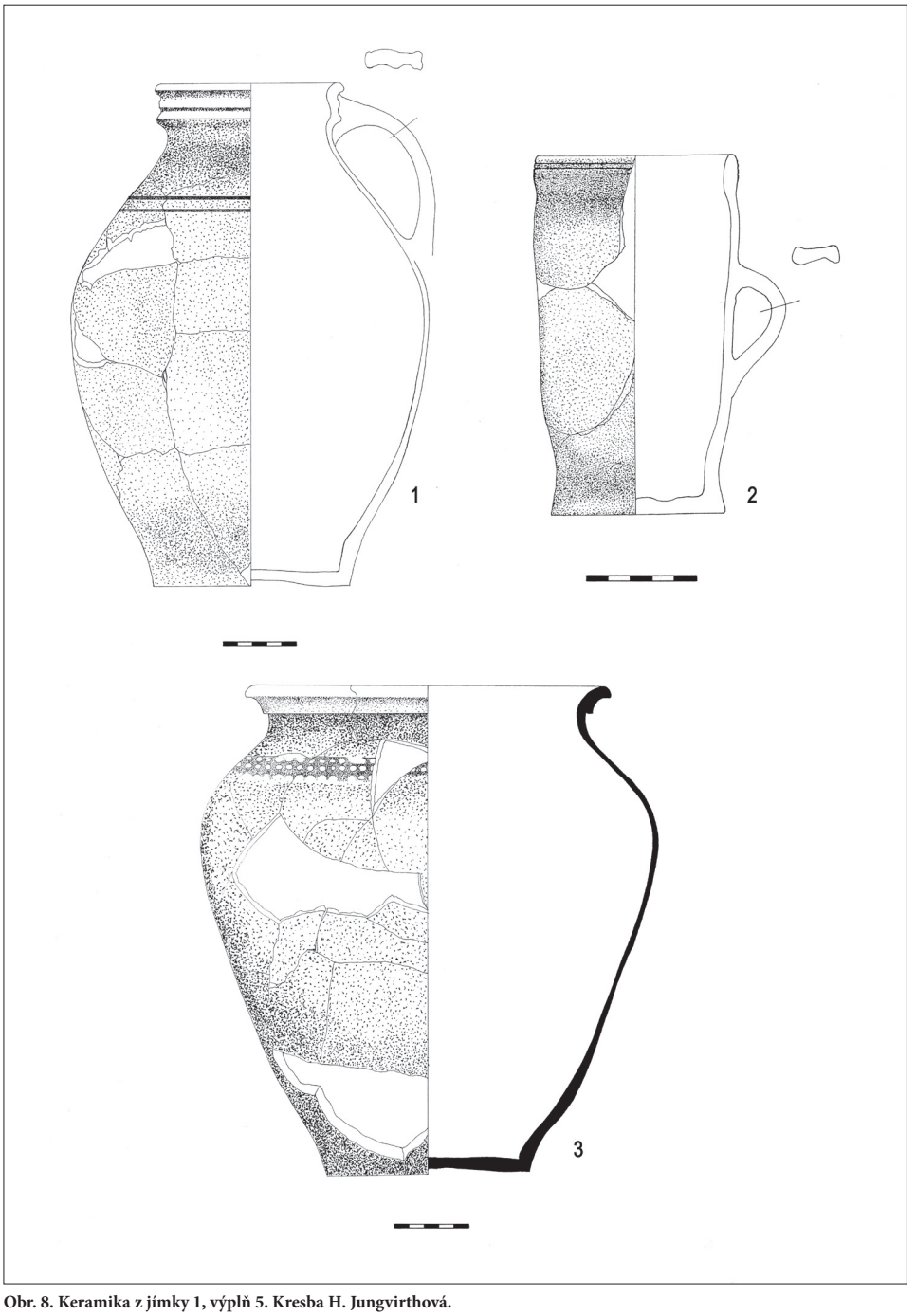

Obr. 8. Keramika z jímky 1, výplň 5. Kresba H. Jungvirthová.
Abb. 8. Keramik aus Grube 1, Verfüllung 5. Zeichnungen H. Jungvirthová.

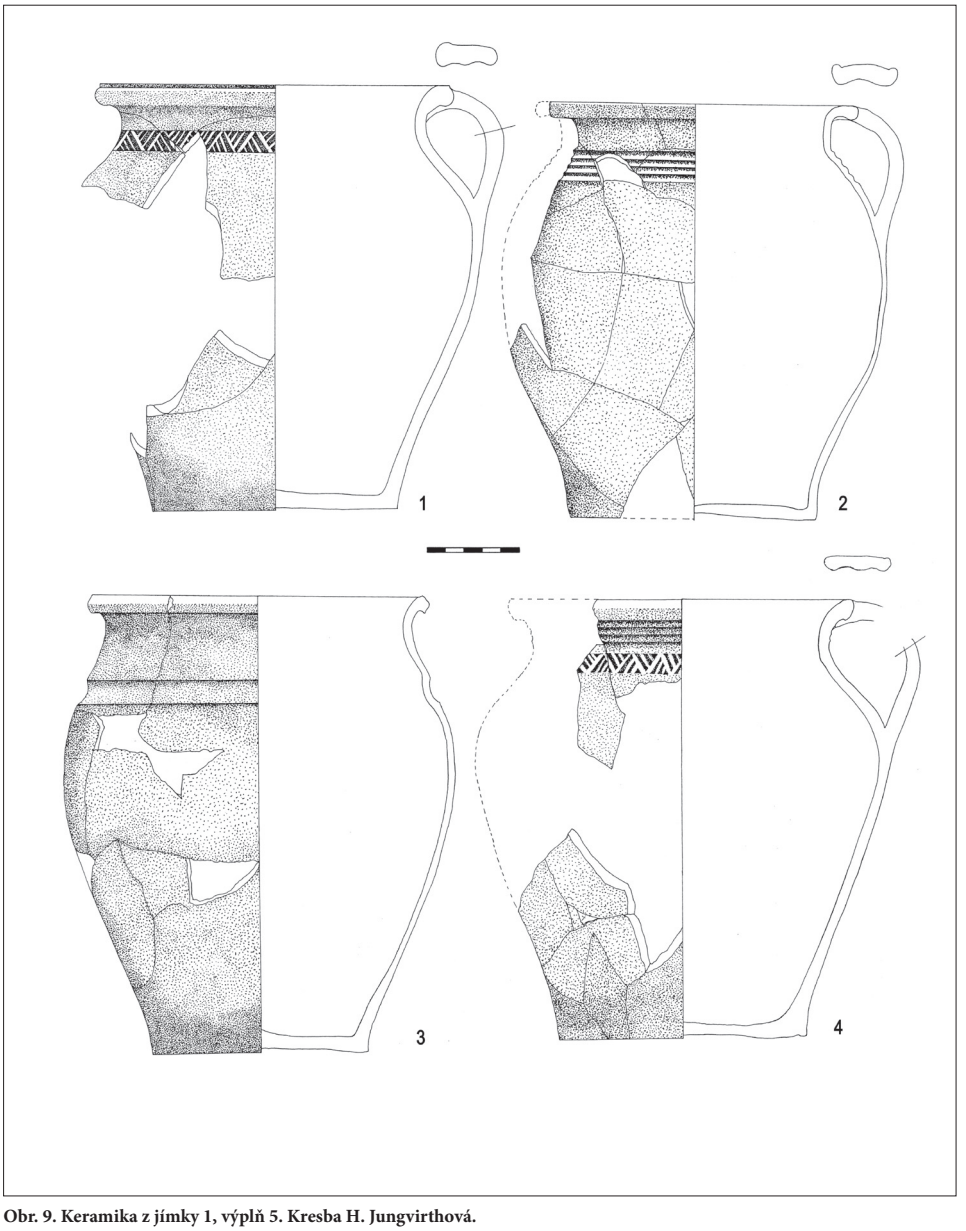

Obr. 9. Keramika z jímky 1, výplň 5. Kresba H. Jungvirthová.
Abb. 9. Keramik aus Grube 1, Verfüllung 5. Zeichnungen H. Jungvirthová.

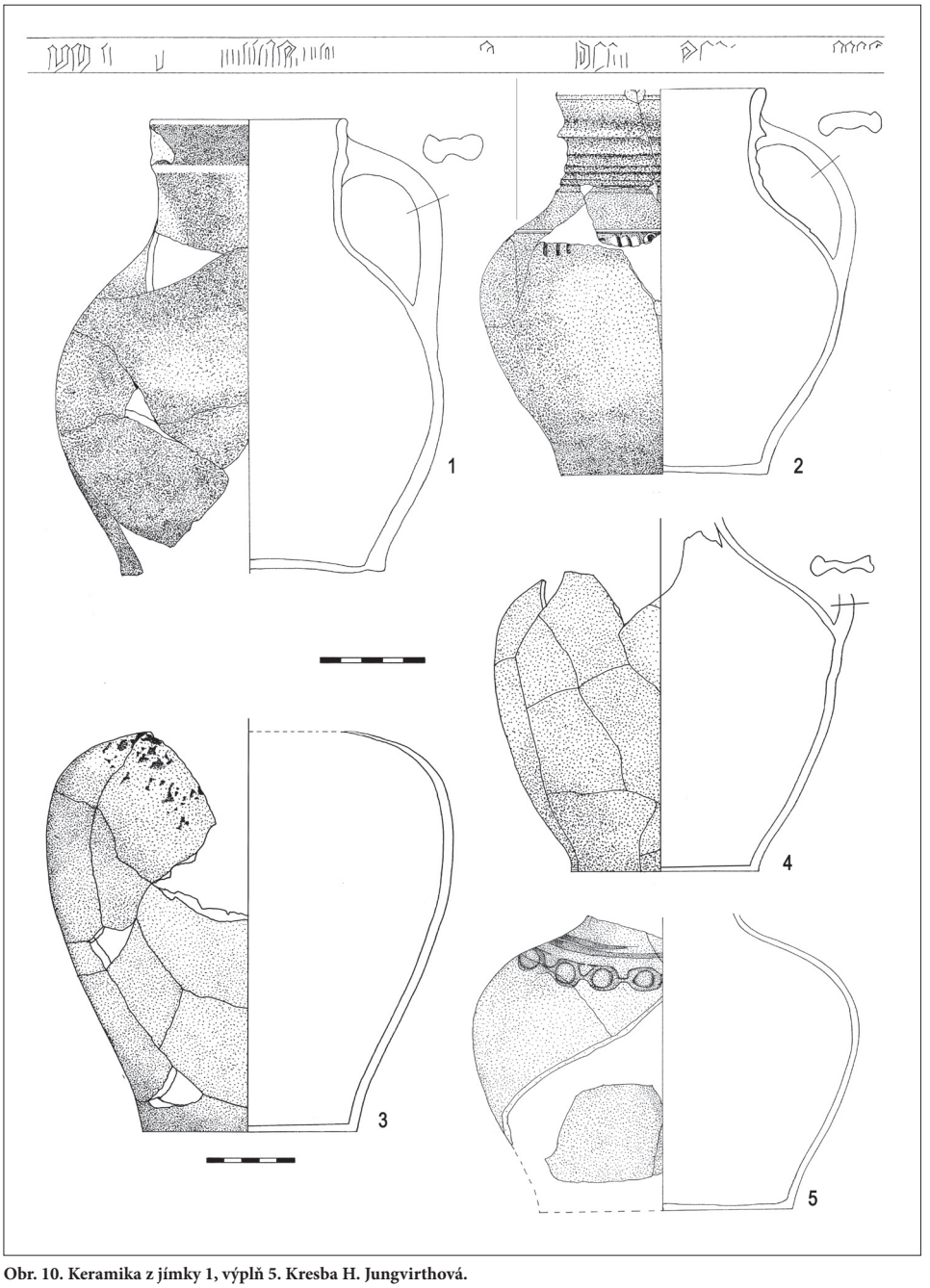

Obr. 10. Keramika z jímky 1, výplň 5. Kresba H. Jungvirthová.
Abb. 10. Keramik aus Grube 1, Verfüllung 5. Zeichnungen H. Jungvirthová.

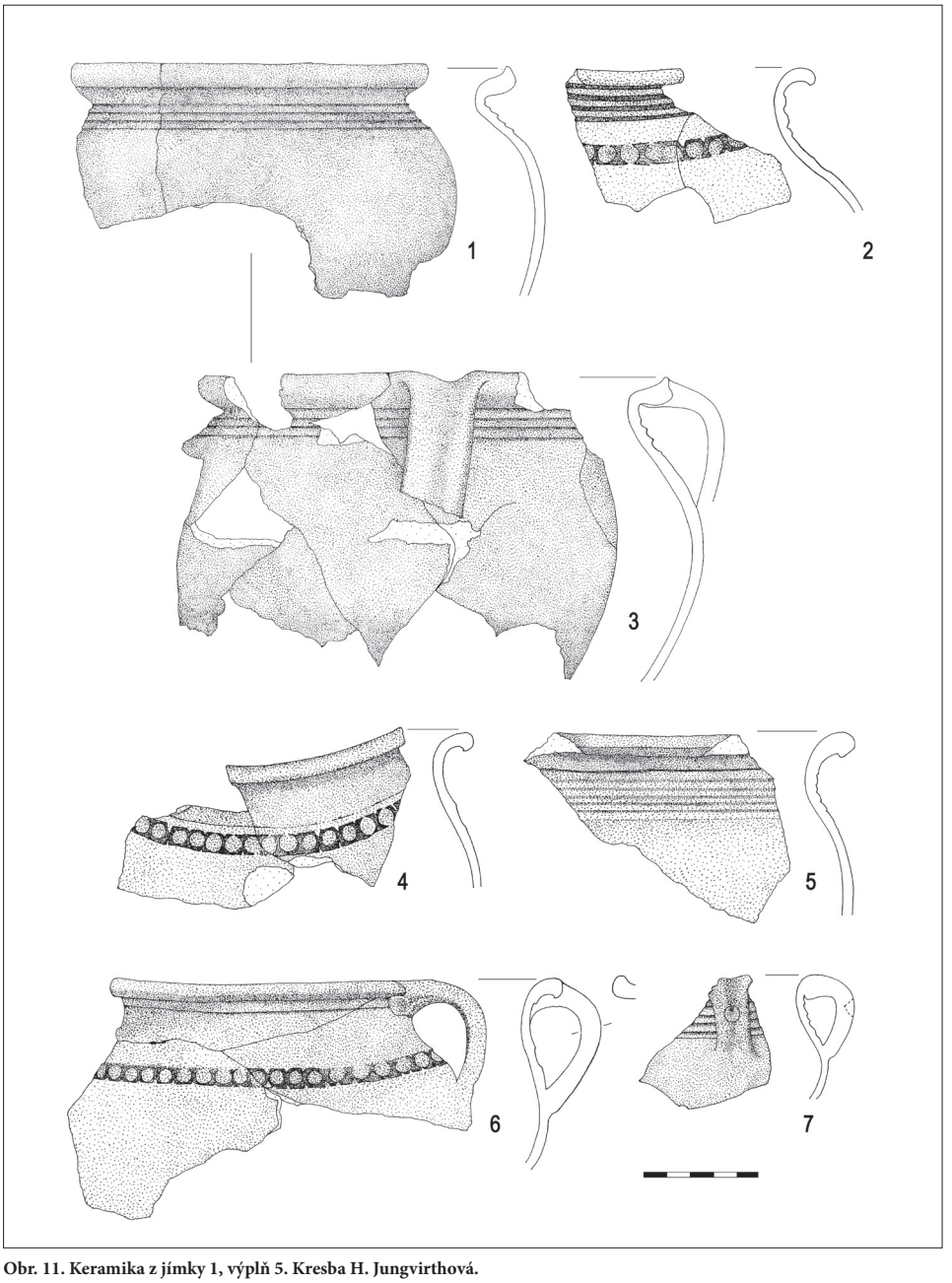

Obr. 11. Keramika z jímky 1, výplň 5. Kresba H. Jungvirthová.
Abb. 11. Keramik aus Grube 1, Verfüllung 5. Zeichnungen H. Jungvirthová.

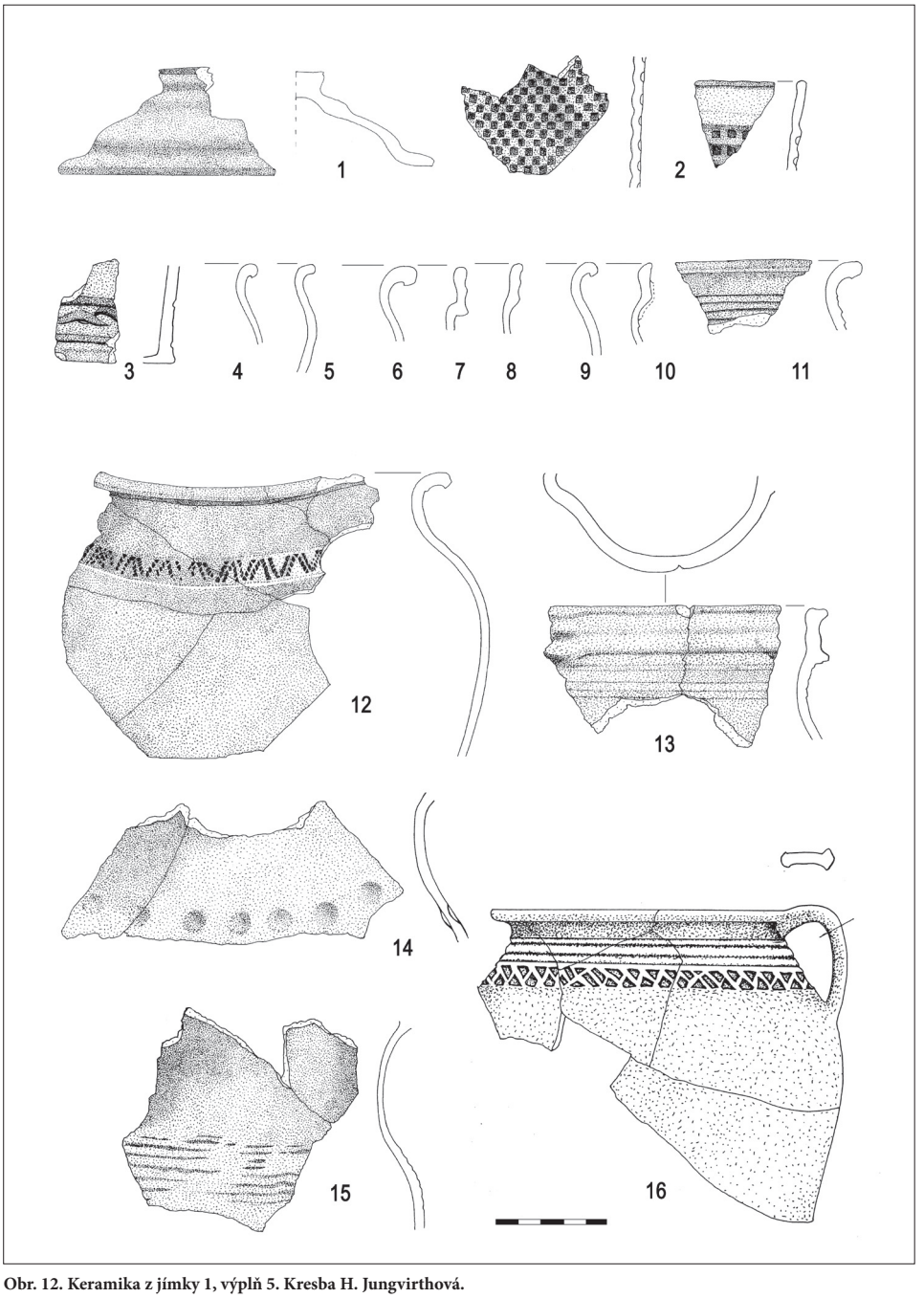

Obr. 12. Keramika z jímky 1, výplň 5. Kresba H. Jungvirthová.
Abb. 12. Keramik aus Grube 1, Verfüllung 5. Zeichnungen H. Jungvirthová.

přítomny dva jedinci kónického poháru s ouškem na těle (obr. 15:1–2), po jednom jedinci vejčitý džbán (obr. 14:5) a kojicí nádobka (obr. 15:4). Profilace okraje poháru je jednoduchá se seříznutou vnitřní hranou kraje (typ 550), kojicí nádobka má rovněž jednoduchou profilaci nálevkovitě se zužujícího okraje (typ 10.06).

Hrnce jsou zdobeny buď na hrdlech, anebo na podhrdlí. Na hrdlech bývá v téměř absolutní většině umístěna rytá šroubovice (obr. 15:5, 8), v jednom případě jsou užity dvě řady jednoduché ryté linky. Podhrdlí hrnců je zdobeno rytou šroubovicí (obr. 14:1) nebo řadou radélka s geometrickými motivy (obr. 14:3; 13:1), popřípadě gotickou minuskulou (obr. 13:5). V jednom případě se objevila i jednoduchá rytá linka. Dále se výzdoba věnovala uchu, přičemž bylo ucho hrnce provrtáno (obr. 13:4) nebo bylo na obou krajích ozdobně promačkáno (obr. 15:6). Džbán je zdoben řadou radélka na podhrdlí (obr. 14:5), na kojicí nádobce je uplatněna výzdoba jednouchou rytou linkou na podhrdlí (obr. 15:4). Na poháru je užita výzdoba pouze dvěma rytými jednoduchými linkami pod okrajem (obr. 15:1).

Technologický způsob připevnění nádob k hrnčířskému kruhu při jejich výrobě užíval ze tří pětin podsýpky (16 zl.), nejvíce pískem (11 zl.). V posledních dvou pětinách bylo identifikováno odříznutí (9 zl.), v jednom případě strunou.

Objekt 13: Z výplně objektu 13 – uloženiny 14 pochází jen dva atypické zlomky o hmotnosti 15 g, náležící redukční hrubozrnné keramice KšH206.

Objekt 16: Objekt vyplňovalo souvrství o stratifikovaných uloženinách 17 a 18, které celkem obsahovaly 348 zlomků, po slepení 103 jedinců o hmotnosti 10858 g.

V uloženině 17 (obr. 16–17) byl keramický soubor o 10 atypických a 27 typických zlomcích z větší části zastoupen redukční jemnozrnnou keramikou KšH205 (42 %), doplněnou o kvalitní redukční hrubozrnnou keramiku KšH210 (20 %) a jemnozrnnou keramiku KšH212 (14 %). Minimální počet přísluší kvalitní redukční jemnozrnné keramice KšH211 (9 %), nekvalitní redukční hrubozrnné keramice KšH201 (6 %), redukční hrubozrnné keramice KšH206 (6 %) a oxidační hrubozrnné keramice KšH213 (3 %).

Mezi zjistitelnými tvary nádob je nejčastěji přítomen vejčitý hrnec s uchem (15 zl; obr. 16). Okraj hrnce byl nejvíce modelován do tvaru přehnutého (typ 11; 7 zl.) a vodorovně vyloženého (3 zl.). Ostatní typy okrajů jsou přítomny v minimálním množství. Jedná se o jednoduchý okraj (typ 10; 2 zl.), zavinutý (typ 13; 1 zl.), vytažený (typ 16; 1 zl.), nepravé okruží (typ 18; 1 zl.) a nízké okruží (typ 19; 1 zl.).

Dále je v souboru po jednom jedinci zastoupen džbán s okrajem typu 537 a zvonovitá poklice s okrajem typu 733 (obr. 17:5). Poslední dva zlomky kuželovitého hrdla jsou z neurčitelného tvaru nepatřící běžné hrnčině.

Výzdoba hrnců byla aplikovaná nejvíce na podhrdlí ve formě ryté šroubovice (obr. 16:1–2, 4), na těle hrnců mohou být vylešťované vodorovné pásy (obr. 17:7, 4) nebo plastická žebra (obr. 16:3). Dále se objevuje plastické promačkání okraje ucha se dvěma kolky (obr. 16:5). Jeden zlomek s neurčitelným fragmentem plastické výzdoby pochází z blíže nezjistitelného tvaru nádoby (obr. 17:6).

Technologické stopy na dnech ukazují u dvou třetin na podsýpku dna hrnců (11 zl.), poslední třetina náleží odříznutí (6 zl.).

Uloženinu 18 (obr. 18–19) tvoří soubor o velikosti 68 zlomků, ze kterých patří 40 zlomků k atypickým a 28 zlomků k typickým. Nejvíce keramiky přísluší kvalitní redukční jemnozrnné keramice KšH212 (37 %) a hrubozrnné keramice KšH210 (35 %), poté k redukční jemnozrnné keramice KšH205 (16 %). Ostatní keramika je přiřazena po 6 % k redukční hrubozrnné keramice KšH206 a kvalitní redukční jemnozrnné keramice KšH211.

Nejčastějším z tvarů je v uloženině vejčitý hrnec s uchem (11 zl.), s okrajem profilovaným do jednoduchého a přehnutého typu (typ 10 a 11; po 3 zl.), dále je po jednom zlomku zastoupen okraj ovalený (typ 12), vodorovně vyložený (typ 15), vytažený (typ 16) a vyložený (typ 20). Dále se vyskytuje dvěma jedinci džbán s profilací okraje do vysokého okruží (typ 524) a jednoduché profilace (typ 550). Po jednom jedinci je zastoupen válcovitý pohár s ouškem na těle (obr. 18:8), poklice s okrajem typu 703, mísa (typ okraje 64.05) a kojicí nádobka

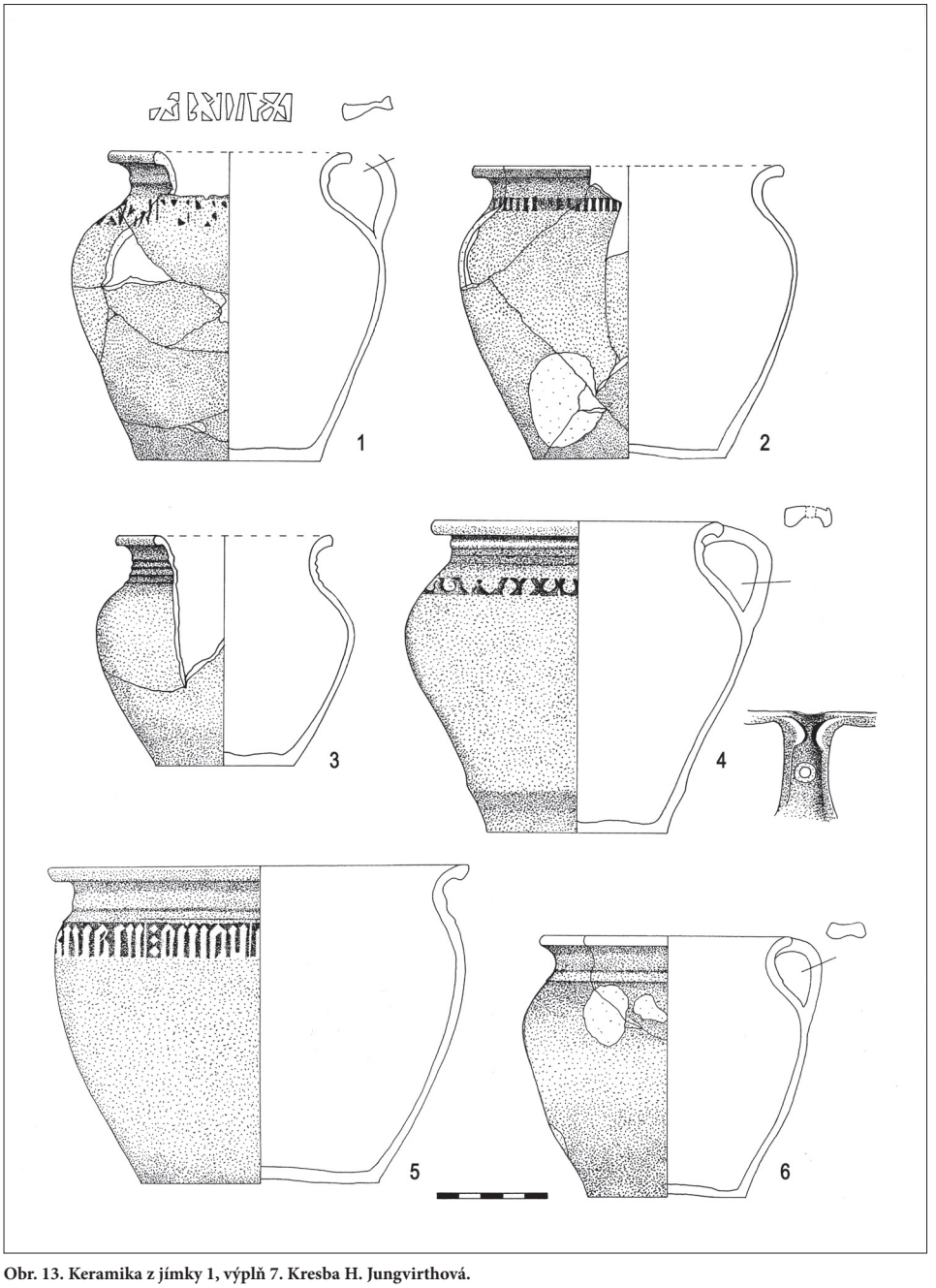

Obr. 13. Keramika z jímky 1, výplň 7. Kresba H. Jungvirthová.
Abb. 13. Keramik aus Grube 1, Verfüllung 7. Zeichnungen H. Jungvirthová.

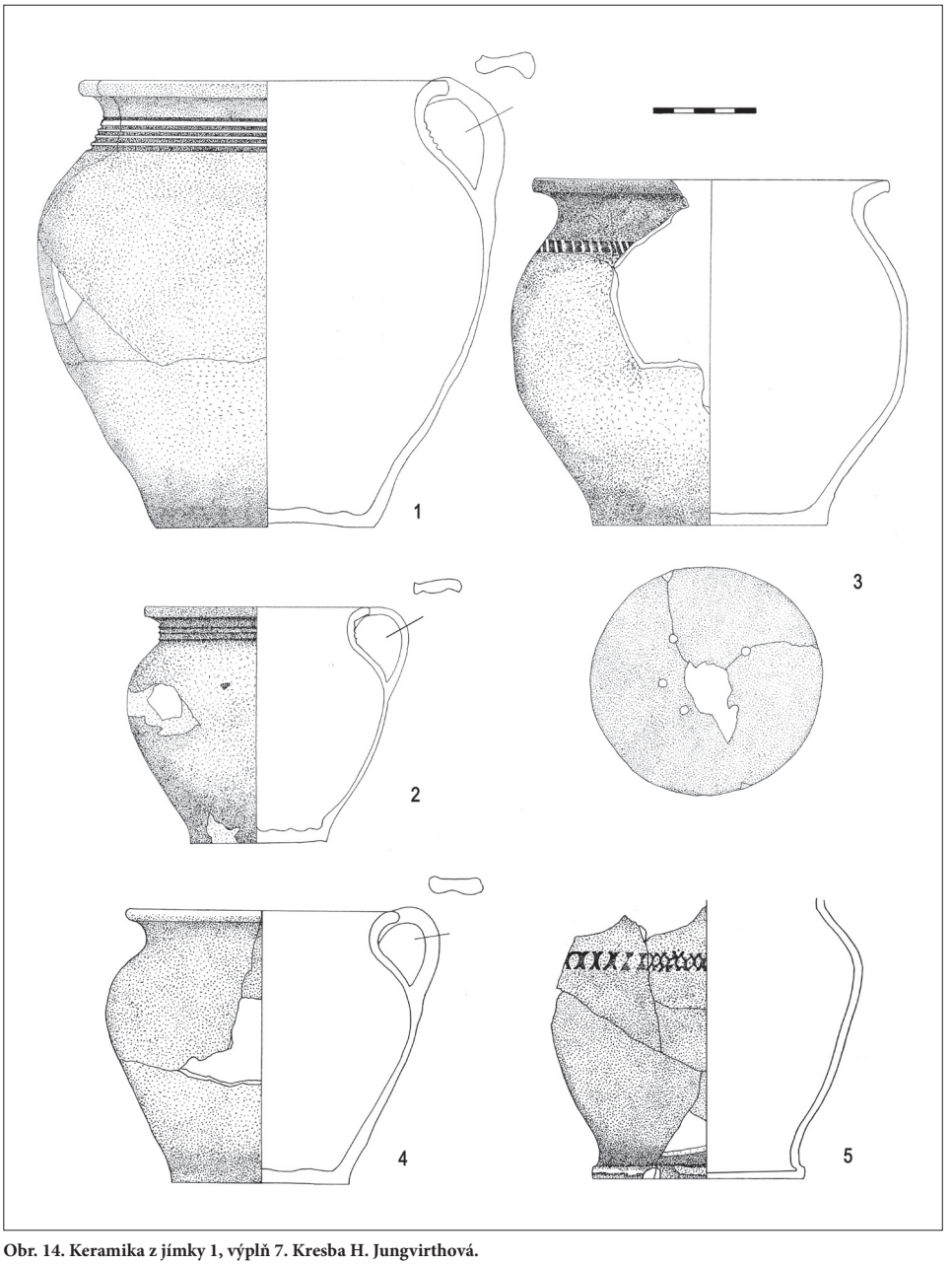

Obr. 14. Keramika z jímky 1, výplň 7. Kresba H. Jungvirthová.
Abb. 14. Keramik aus Grube 1, Verfüllung 7. Zeichnungen H. Jungvirthová.

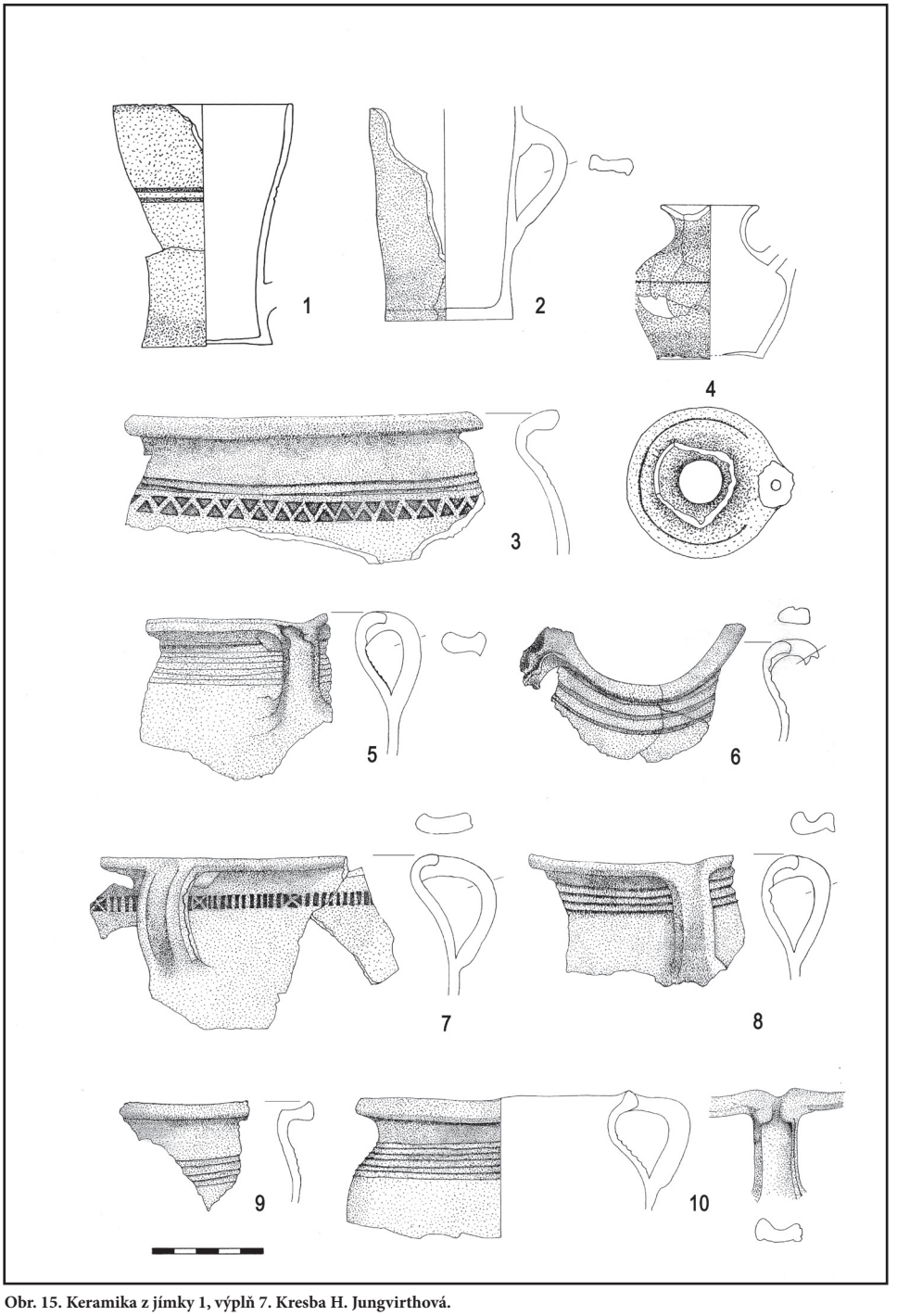

Obr. 15. Keramika z jímky 1, výplň 7. Kresba H. Jungvirthová.
Abb. 15. Keramik aus Grube 1, Verfüllung 7. Zeichnungen H. Jungvirthová.

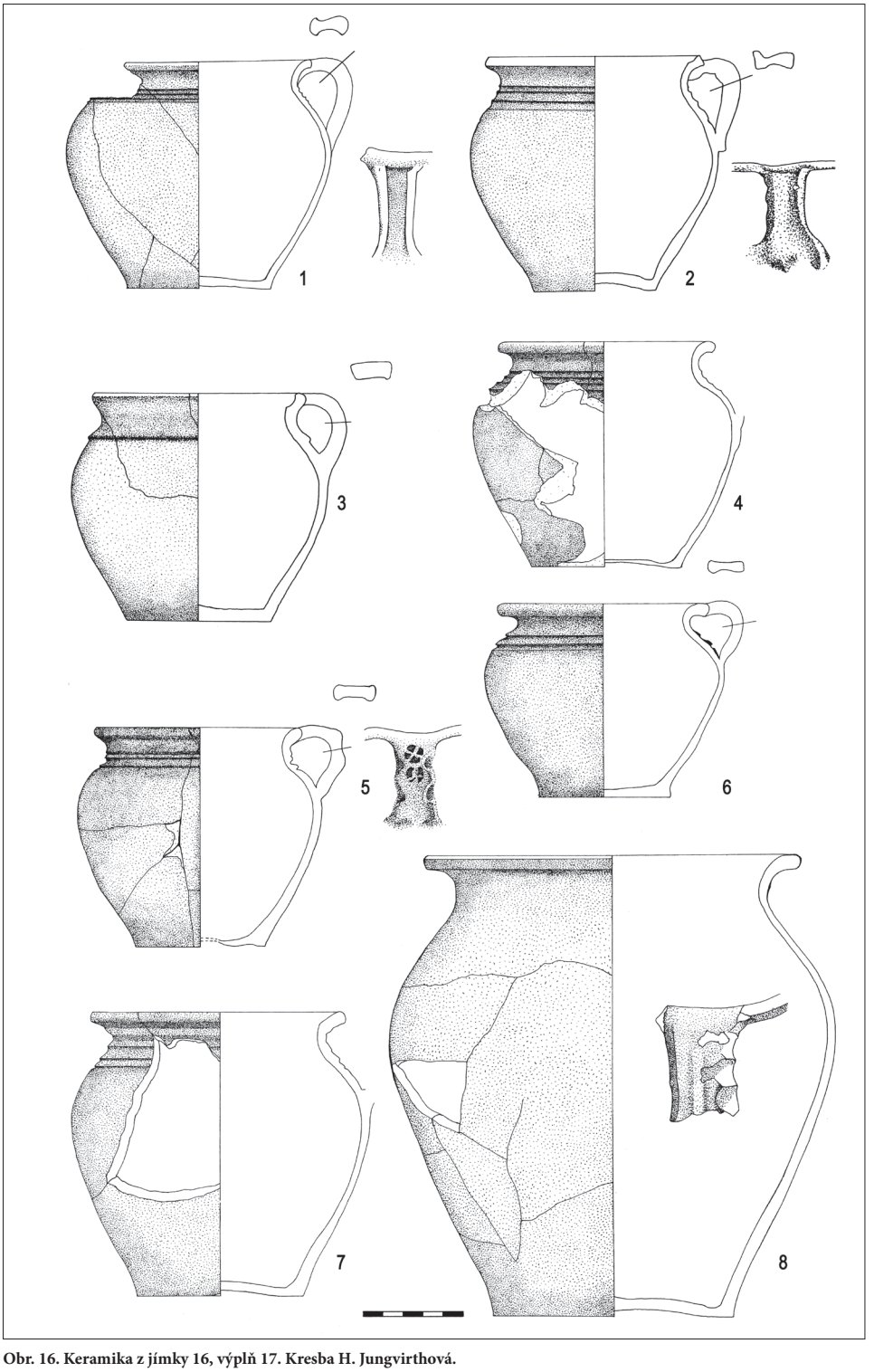

Obr. 16. Keramika z jímky 16, výplň 17. Kresba H. Jungvirthová.
Abb. 16. Keramik aus Grube 16, Verfüllung 17. Zeichnungen H. Jungvirthová.

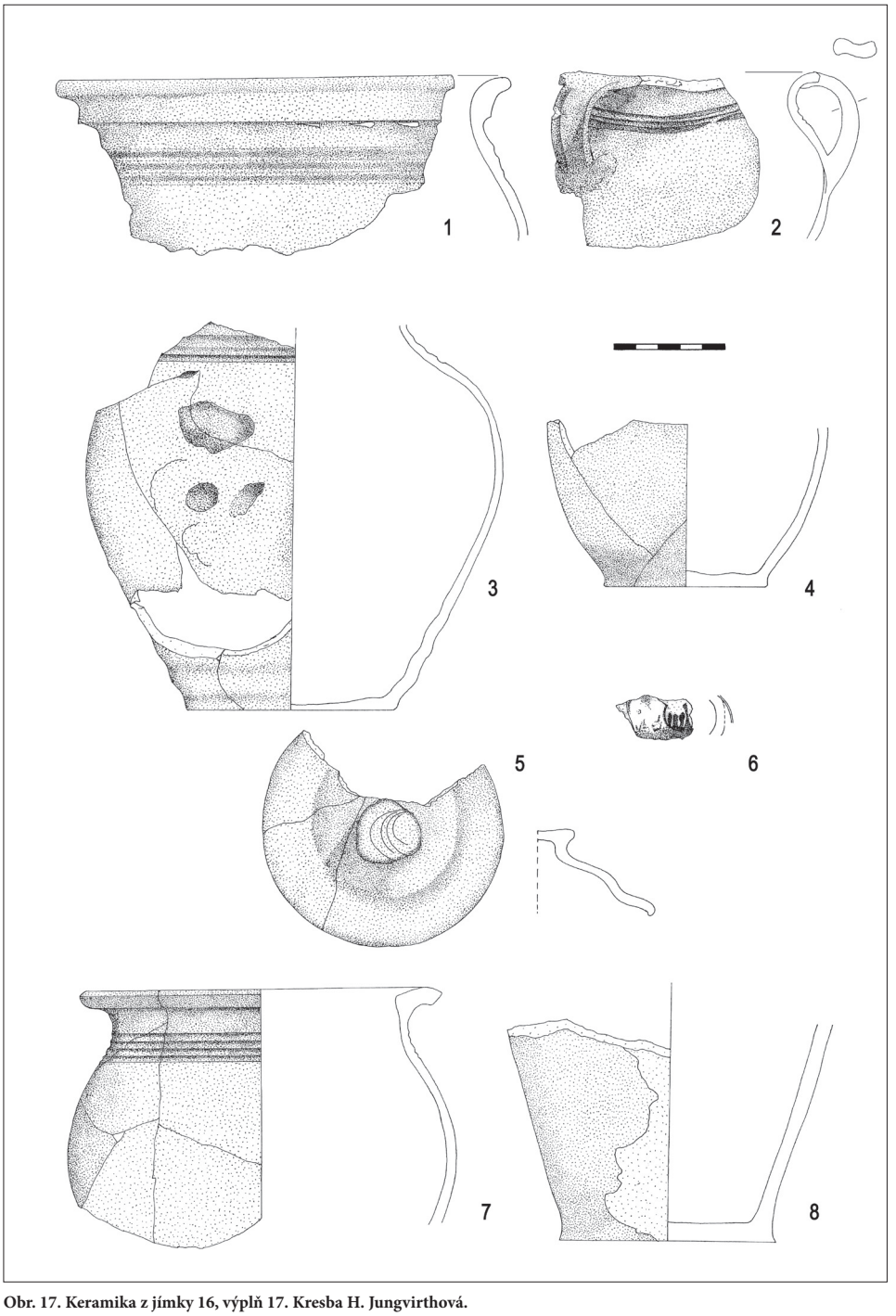

Obr. 17. Keramika z jímky 16, výplň 17. Kresba H. Jungvirthová.
Abb. 17. Keramik aus Grube 16, Verfüllung 17. Zeichnungen H. Jungvirthová.

s dvěma plastickými žebry v horní části výdutě (obr. 18:3). K druhotně užité keramice náleží zlomek střepu z těla nádoby upravený do hrnčířské čepele (obr. 19:10).

Hrnce jsou zdobeny převážně rytou šroubovicí na hrdle (obr. 18:7; 19:6) nebo na podhrdlí (obr. 18:1), doplněnou řadou radélka (obr. 19:1) nebo plastickým žebrem v podhrdlí (obr. 18:4). Tělo válcovitého poháru je zdobeno dekorem obdélníčků, vytlačených z vnitřku poháru do formy (obr. 18:8). Na míse je aplikována výzdoba rytou šroubovicí pod okrajem (obr. 19:2).

Technologie připevnění den k hrnčířskému kruhu ukazuje na tři čtvrtiny podsypání (9 zl.), zbývající tři zlomky jsou odříznuty.

Objekt 23: Z původní výplně objektu se zachovala pouze uloženina 24 obsahující dva zlomky redukční jemnozrnné keramiky KšH205 o celkové hmotnosti 18 g. V prvém případě se jedná o typický zlomek dna podsypaného popelem, druhý zlomek nese výzdobu šroubovicí se čtyřmi závity rytou na podhrdlí nádoby.

2.1.2.3. Řez 6

Uvedený výkop narušil čtyři jímky v různém stupni zachování (č. 4, 7, 13 a 35); početný keramický soubor byl obsažen zejména ve výplni novověkého objektu 13 (celkem 697 zlomků). Objekty 4 a 7 přinesly méně početné keramické soubory; zanedbatelné množství zlomků pochází z objektu 35. Postdepozičními procesy, zejména fragmentarizací, byly keramické soubory z řezu 6 postiženy vyšší mírou.

Objekt 4: Jímka byla zaplněna uloženinou 5 (obr. 20), ze které pochází keramický soubor o velikosti 76 zlomků, z nichž se podařilo sestavit 11 atypických a 21 typických jedinců o celkové hmotnosti 2042 g.

Keramika se nejčastěji sestává z redukční jemnozrnné keramiky KšH205 (41 %), kvalitní redukční hrubozrnné keramiky KšH210 (22 %), redukční hrubozrnné keramiky KšH206 (19 %), doplněných o kvalitní redukční jemnozrnnou keramiku KšH211 (6 %) a KšH212 (6 %). Minimální počet, po třech procentech výskytu, patří nekvalitní redukční jemnozrnné keramice KšH208 a redukční hrubozrnné keramice KšH214.

Z tvarosloví nádob je zastoupen vejčitý hrnec s uchem (7 zl.; obr. 20:13–14) a džbán neurčitelného tvaru těla (2 zl.). Profilace okrajů hrnců je převážně typu přehnutého (typ 11; 3 zl.), méně pak kyjovitého typu (typ 17; 2 zl.) a nakonec po jednom zlomku jednoduchého a vyloženého typu okraje (typ 10 a 20).

Z výzdobných prvků se na džbánech uplatnila řada radélka na podhrdlí, hrnce jsou zdobeny rytou šroubovicí, popřípadě jednoduchou rytou linkou na hrdle (obr. 20:14), doplněnou často o řadu radélka v podhrdlí (obr. 20:15–16). Méně častá je pak výzdoba řadou radélka pouze na podhrdlí (obr. 20:13).

Technologie připevnění dna k hrnčířskému kruhu obnáší čtyři zlomky odříznuté a tři zlomky podsypané.

Objekt 7: Výplň objektu 7, uloženina 8, obsahovala keramický soubor čítající 26 zlomků, 15 atypických a 11 typických, o celkové hmotnosti 241 g. Z hlediska příslušnosti zlomků ke keramickým třídám je největší počet z nich zastoupen kvalitní redukční leštěnou keramikou pokročilejší tradice KšH302 (53 %) a KšH301 (27 %), dále následuje oxidační glazovaná keramika s mírnou příměsí slídy KšH304 (12 %). Po čtyřech procentech výskytu přísluší redukční jemnozrnné keramice KšH205 a oxidační glazované keramice s četnou příměsí slídy KšH312.

Z určitelných druhů nádob je rozpoznán hrnec (4 zl.) a džbán (1 zl.). Profilace okraje hrnce je do přehnutého typu (typ 11; 4). Typické zlomky nesoucí informace o výzdobě ukazují na její aplikaci pouze na podhrdlí nádob. U tvaru hrnce se setkáváme s rytou šroubovicí (obr. 20:4) nebo řadou radélka (obr. 20:5), džbán je zdoben plastickým žebrem (obr. 20:8). K dalším výzdobným prvkům aplikovaným na podhrdlí nádob náleží několik řad jednoduché ryté linky (obr. 20:7) a pás radélka ohraničený z obou stran jednoduchou rytou linkou (obr. 20:9).

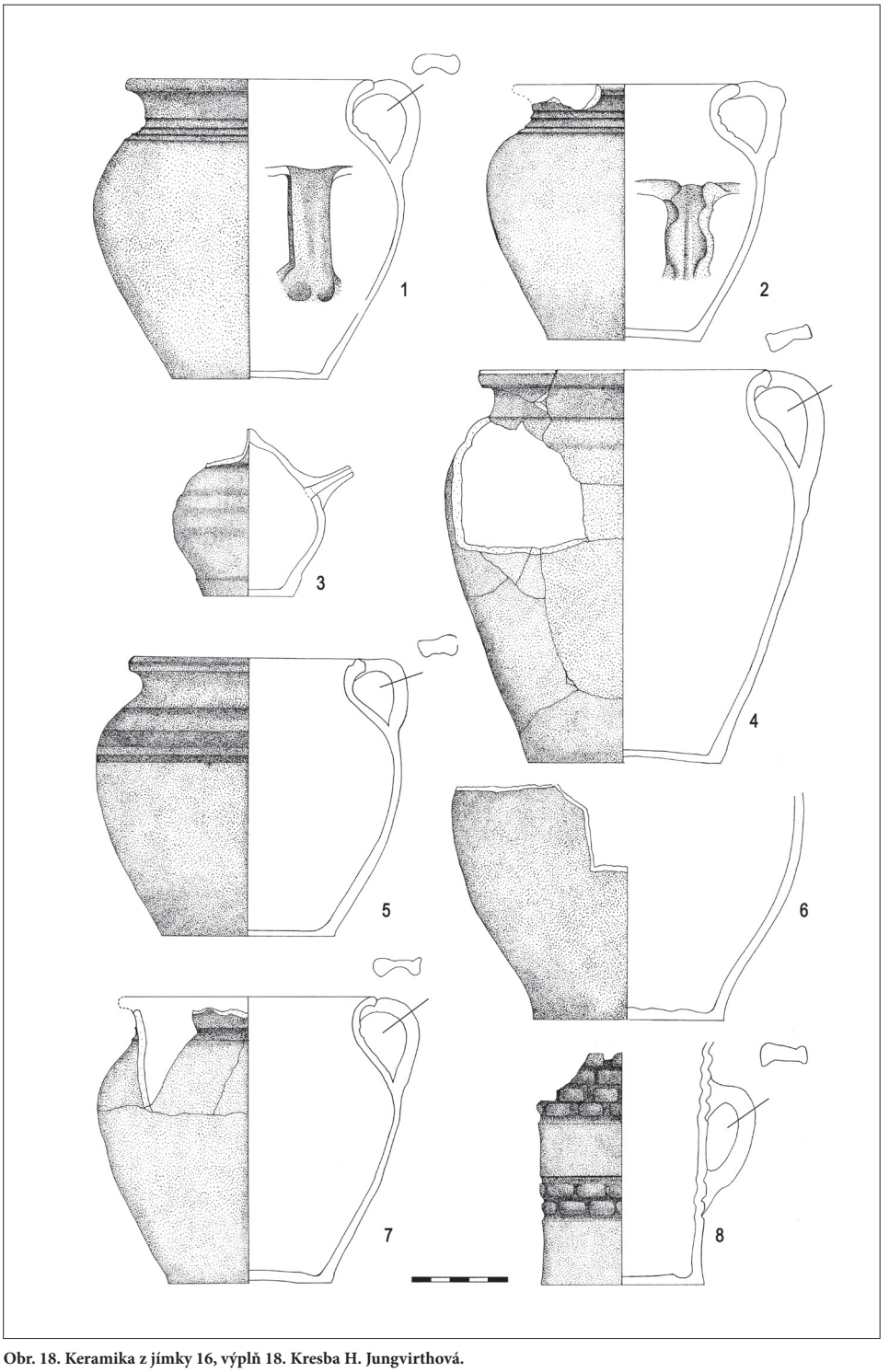

Obr. 18. Keramika z jímky 16, výplň 18. Kresba H. Jungvirthová.
Abb. 18. Keramik aus Grube 16, Verfüllung 18. Zeichnungen H. Jungvirthová.

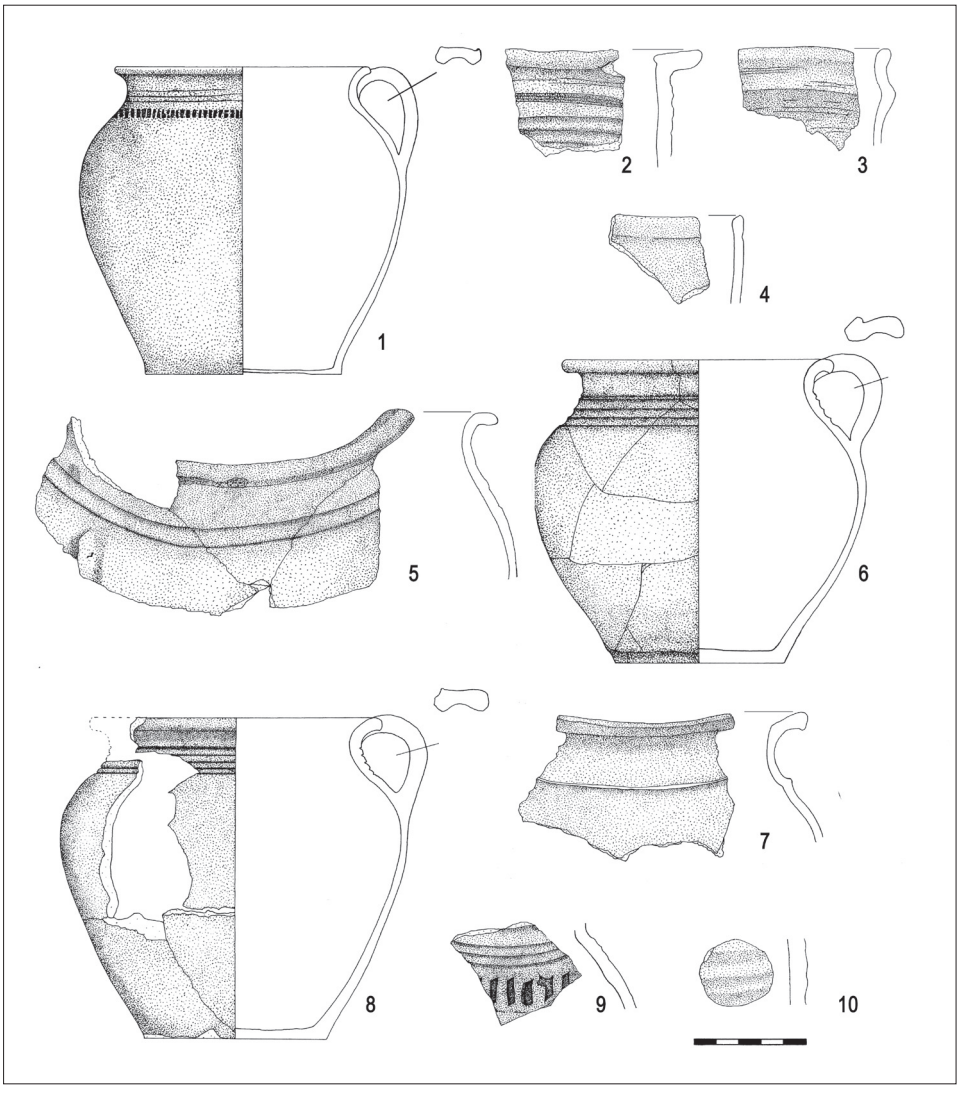

Obr. 19. Keramika z jímky 16, výplň 18. Kresba H. Jungvirthová.
Abb. 19. Keramik aus Grube 16, Verfüllung 18. Zeichnungen H. Jungvirthová.

Technologie připevnění dna k hrnčířskému kruhu byla patrna pouze na jednom zlomku dna, které neslo stopy odříznutí. Popsaný soubor však nelze pokládat za chronologicky uzavřený celek, neboť jímka byla zásadním způsobem poškozena základy mladší zděné konstrukce (viz výše).

Objekt 35: Objekt byl zaplněn uloženinou 36, jejíž keramický soubor sestává z osmi zlomků. Nejvíce je zastoupena redukční jemnozrnná keramika KšH205 šesti zlomky o celkové hmotnosti 95 g, z nichž po jednom zlomku přísluší k ovalenému a vodorovně vyloženému okraji hrnce (typ 12.08 a 15.16), dále okraji poklice (typ 725). Zlomek z dna podsypaného popelem o váze 20 g náležel nekvalitní redukční hrubozrnné keramice KšH201. Nekvalitní redukční jemnozrnné keramice KšH208 pak patřil poslední, atypický zlomek o hmotnosti 5 g.

Objekt 13: V objektu 13 byla archeologicky zkoumána uloženina 14 (obr. 21–25), ze které pochází početný keramický soubor čítající celkem 697 zlomků, po slepení 540 jedinců.

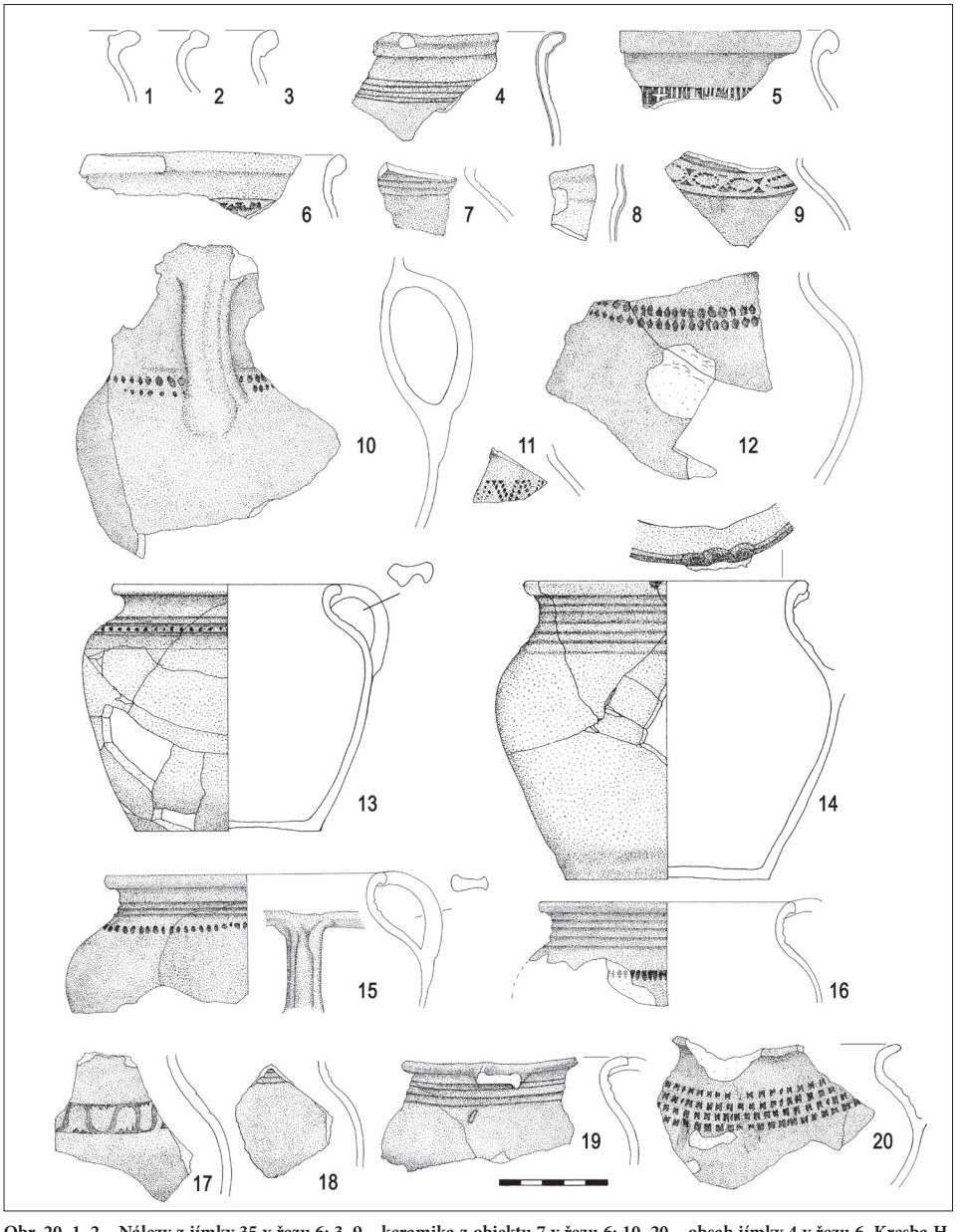

Obr. 20. 1–2 – Nálezy z jímky 35 v řezu 6; 3–9 – keramika z objektu 7 v řezu 6; 10–20 – obsah jímky 4 v řezu 6. Kresba H. Jungvirthová.

Abb. 20. 1–2 – Funde aus Grube 35 in Schnitt 6; 3–9 – Keramik aus Objekt 7 in Schnitt 6; 10–20 – Inhalt von Grube 4 in Schnitt 6. Zeichnungen H. Jungvirthová.

Celková hmotnost souboru dosahuje k 17 471 g. Z celkového množství 540 jedinců připadá 296 zlomků k atypickým, ostatních 244 zlomků k typickým.

Poměrně pestrá skladba souboru ukazuje na dominanci oxidační glazované keramiky s mírnou příměsí slídy KšH304 (28 %) a oxidační glazované keramiky KšH313 (27 %), dále na oxidační glazovanou keramiku s četnou příměsí slídy KšH312 (15 %) a oboustranně glazovanou keramiku KšH314 (11 %). Tuto převažující keramickou produkci doplňuje v malé míře redukční glazovaná keramika KšH304a (4 %), kvalitní redukční leštěná keramika

pokročilejší tradice KšH301 (3 %), tovární bělnina KšH309 (2 %) a redukční keramika pokročilejší tradice KšH311 (2 %). Po jednom procentu se vyskytuje kvalitní redukční leštěná keramika pokročilejší tradice KšH302, oxidační vně glazovaná keramika KšH314a, kamenina KšH321, tovární porcelán KšH305, oxidační glazovaná keramika KšH308, oxidační glazovaná keramika s ojedinělou příměsí slídy KšH316.

Další keramika je zastoupena již stopově, v procentuálním výskytu by jednotlivé keramické třídy nedosáhly ani 1 %. Patří k ní kamenina KšH303 (1 zl.), tovární polokamenina KšH317 (2 zl.) a oxidační glazovaná keramika s ojedinělou příměsí slídy KšH318 (1 zl.).

Na starší reziduální aktivity na sledované lokalitě ukazuje přítomnost dvou zlomků kvalitní redukční hrubozrnné keramiky KšH210; po jednom zlomku redukční jemnozrnné keramiky KšH205 a kvalitní redukční jemnozrnné keramiky KšH211, KšH212. Zbývajících pět zlomků se nepodařilo zařadit.

Typické zlomky, které nesou druh nádoby, dávají výraznou převahu hrnci (76 zl.), u kterého se vyskytuje dvakrát tvar vejčitý (obr. 23:4–5) a soudkovitý (obr. 23:1–2), po jednom jedinci tvar válcovitý (obr. 23:3) a téměř kónický (obr. 23:6). Všechny jsou opatřeny páskovým uchem nasazeným na okraj. Okraje hrnců jsou ve většině případů profilovány do přehnutého tvaru (typ 11; 28 zl.) a nepravého okruží (typ 18; 21 zl.). Méně již do vyloženého tvaru (typ 20; 7 zl.), ovaleného (typ 12; 6 zl.), zavinutého (typ 13; 4 zl.), nízkého okruží (typ 19; 4 zl.) a kyjovitého (typ 17; 3 zl.). Ostatní zlomky nesou dvakrát okraj jednoduchý (typ 10), po jednom zlomku je přítomno vysoké okruží a vodorovně vyložený okraj (typ 14 a 15). Po hrnci je ještě v souboru výrazná mísa (27 zl.), na ni navazuje trojnožka (19 zl.; obr. 22:1–2) a poklice (13 zl.). Mísy jsou v souboru obsaženy buď hluboké (obr. 21:1), anebo mělké s talířovitým podokrajím (obr. 21:3). Hlubokým mísám náleží okraje typu 60 (60.03, 04; po 1 zl.), 61 (61.06; 1 zl.) a 63 (63.11, 18; 2 zl., 1 zl.). Mělké mísy s talířovitým podokrajím se pak objevují převážně na typech 64 (64.4, 7, 10, 15; 6 zl.) a 66 (66.1, 3, 5, 6, 7, 9; 8 zl.). Okraje trojnožek připomínají hluboké mísy, v souboru byly přítomny jako typy 63.11 (3 zl.), 67.03 (1 zl.) a 66.16, 17 (po 1 zl.). Poklice byla ve dvou případech vymodelována do vypouklého tvaru (obr. 21:9). Tvar okraje poklice byl zhotoven do typu 732 (6 zl.), typu 711 (2 zl.) a typů 728, 733 (po 1 zl.). Ostatní tvary, džbán (6 zl.), pekáč (4 zl.), talíř (2 zl.) a cedník (1 zl.), jsou přítomny velmi sporadicky. Okraj džbánu je profilován do jednoduchého tvaru (typ 523 a 549; po 1 zl.) a okruží se zesíleným krajem (typ 533; 1 zl.), okraj pekáče byl třemi zlomky vymodelován do podoby přehnutého kraje (typ 75.01) a jednoduchého kraje (typ 75.03).

Spektrum výzdobných prvků, jimiž byla keramika dekorována, je poměrně široké. Často užitou výzdobou na podhrdlí hrnců jsou jedna až tři řady jednoduché ryté linky (obr. 21:11), malované linie (jedna i více) červenou (obr. 23:3) či bílou linkou (obr. 23:5–6) a rytá šroubovice na podhrdlí s maximálně třemi závity. Poměrně hojně se objevují i plastické důlky na kořeni ucha (obr. 23:2) nebo při nasazení ucha na okraj (obr. 24:9). Kombinace ryté a malované výzdoby je představena rytou šroubovicí na hrdle a malovanou červenou linkou na podhrdlí (obr. 24:14). Z plastické výzdoby je také někdy užita přilepená páska, členěná vrypy nebo záseky, umístěná na podhrdlí nádob (obr. 25:7). V jednom případě byl rovněž hrnec z vnější strany opatřen bílým nástřepím, do něhož byl nanesen ornament spirál pomocí černé glazury, zapuštěných do žluté glazury.

Džbány jsou zdobeny hlavně na výduti za užití různých druhů barevných glazur (světle zelené, hnědé, bílé), vzájemně kombinovaných (obr. 24:3; 25:1), nebo malby červené hlinky pod bezbarvou transparentní glazurou. Častého uplatnění se dostalo zvlnění okraje mis pomocí plastických obloučků (obr. 21:2, 6). U hlubokých mis se objevují dvě jednoduché ryté linky pod okrajem, výjimkou nejsou ani hluboké mísy s malovaným střepem pod glazurou zevnitř nádoby, viz níže v textu tzv. kolovečská keramika. Zejména u mělkých mis s talířovitým podokrajím je aplikována malba hlinkami bílé nebo červené barvy pod transparentní bezbarvou glazurou. Ne vždy je použit přetah povrchu střepu zvýrazňující hlinkou, tzv. nástřepí. V jednom případě je okraj talířovité mísy zdoben jedním pásem vytlačovaných čtverečků a obdélníčků do formy.

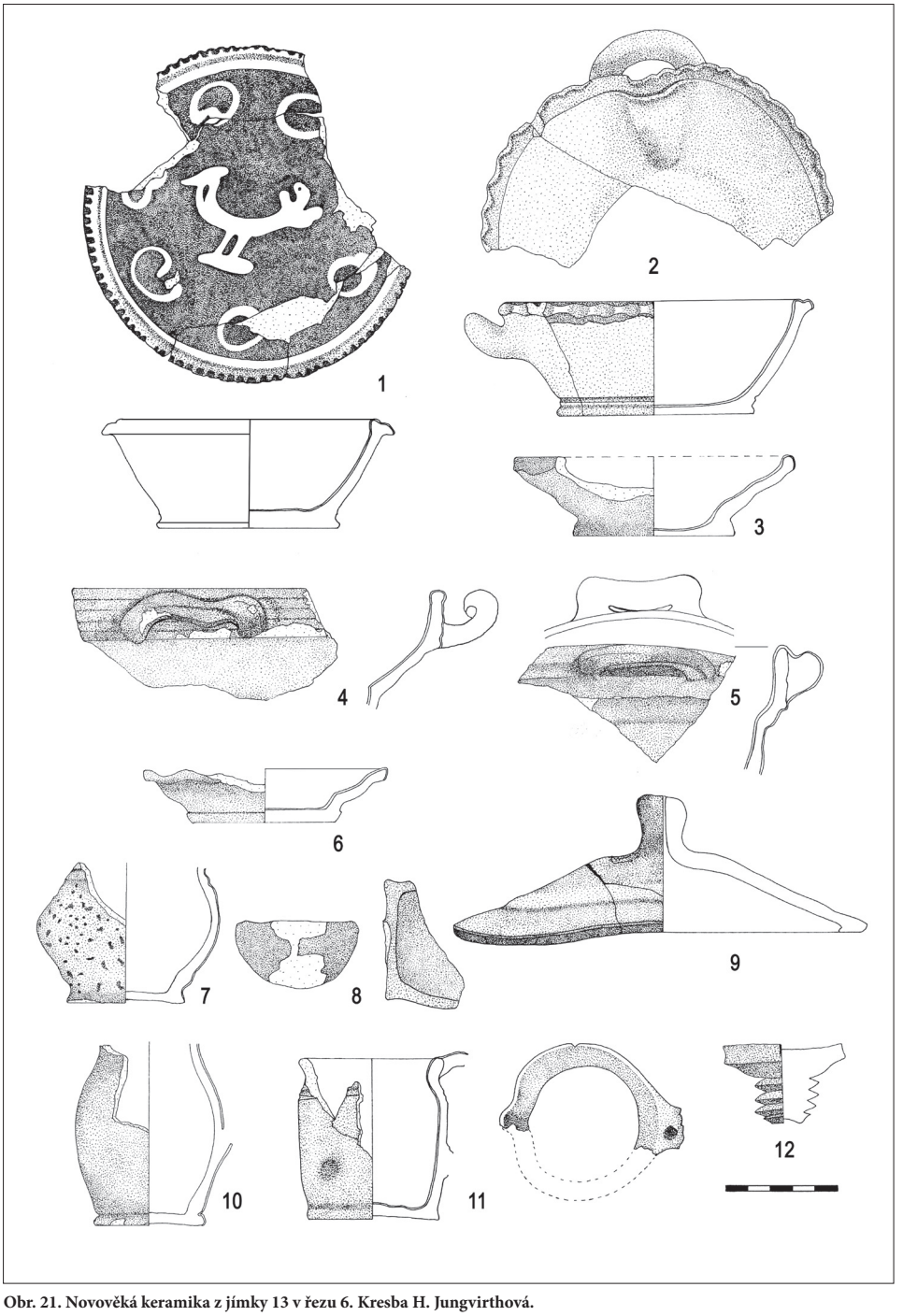

Obr. 21. Novověká keramika z jímky 13 v řezu 6. Kresba H. Jungvirthová.
Abb. 21. Neuzeitliche Keramik aus Grube 13 in Schnitt 6. Zeichnungen H. Jungvirthová.

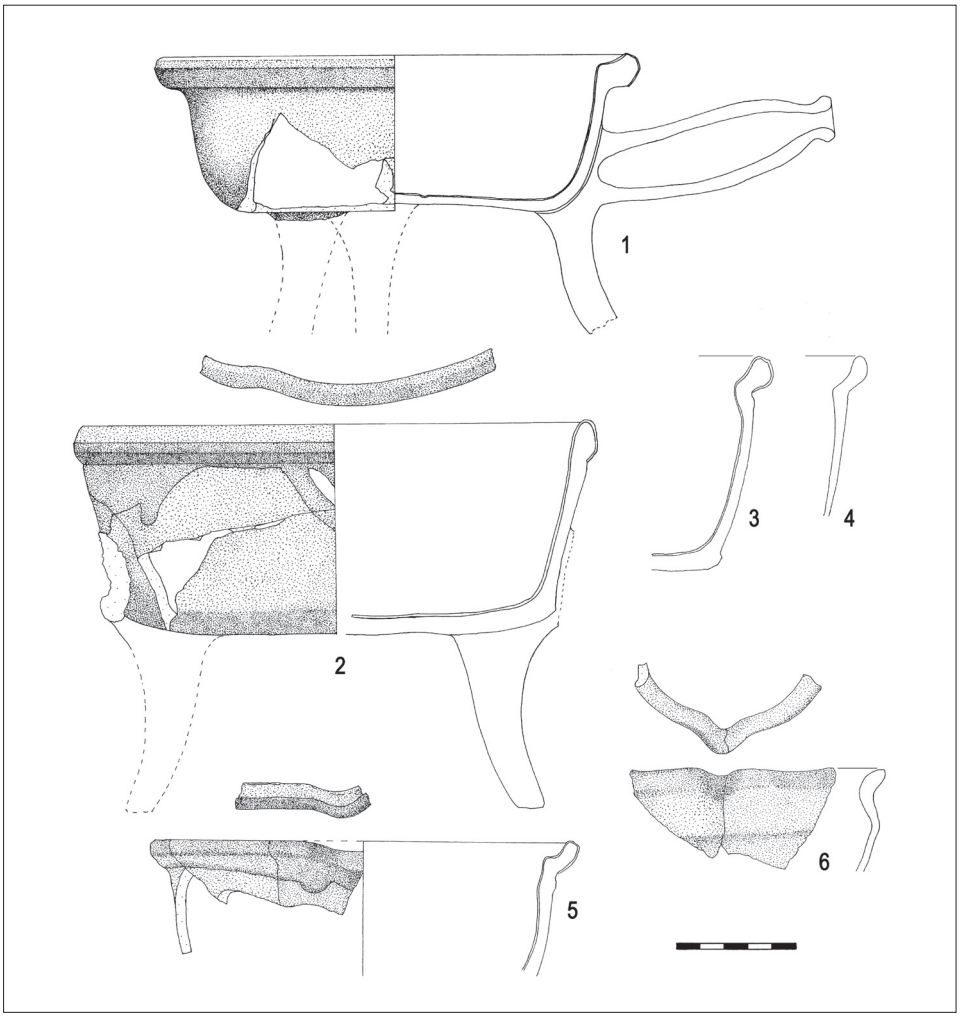

Obr. 22. Novověká keramika z jímky 13 v řezu 6. Kresba H. Jungvirthová.
Abb. 22. Neuzeitliche Keramik aus Grube 13 in Schnitt 6. Zeichnungen H. Jungvirthová.

Rostlinný dekor na okraji talíře z tovární bělniny byl vyroben pomocí lisování do formy, na dalším zlomku talíře je na vnitřní modré celoplošné glazuře nakreslena krajinka pomocí růžové a světle modré opakní glazury.

V souboru byli přítomni dva jedinci náležící regionální lidové hrnčířské výrobě, tzv. kolovečské keramice. Je jím fragment hluboké mísy se zvlněným okrajem, jejíž vnitřní stěna je zdobena několika kolečky bílé hlinky a stylizovaným ptáčkem (kohoutem?) uprostřed dna. Celý dekor je následně překryt transparentní bezbarvou glazurou (obr. 21:1). Na druhém zlomku z výdutě džbánu je červené nástřepí opatřeno zelenou malbou neurčitelného předmětu a bíle malovanou částí letopočtu. Vše je rovněž převrstveno transparentní bezbarvou glazurou.

Technologické stopy na dnech ukazují na téměř absolutní užití odříznutí (88 zl.) a u tovární výroby užití vylisování do formy (4 zl.).

Do kategorie spotřebního keramického zboží se řadí zátka se šroubovitým závitem (obr. 21:12), kolečko vyřezané ze dna nádoby a tři zlomky lahve na minerálku.

Zvláštní skupinu tvoří keramické miniaturky nádob, pravděpodobně využitelné i jako

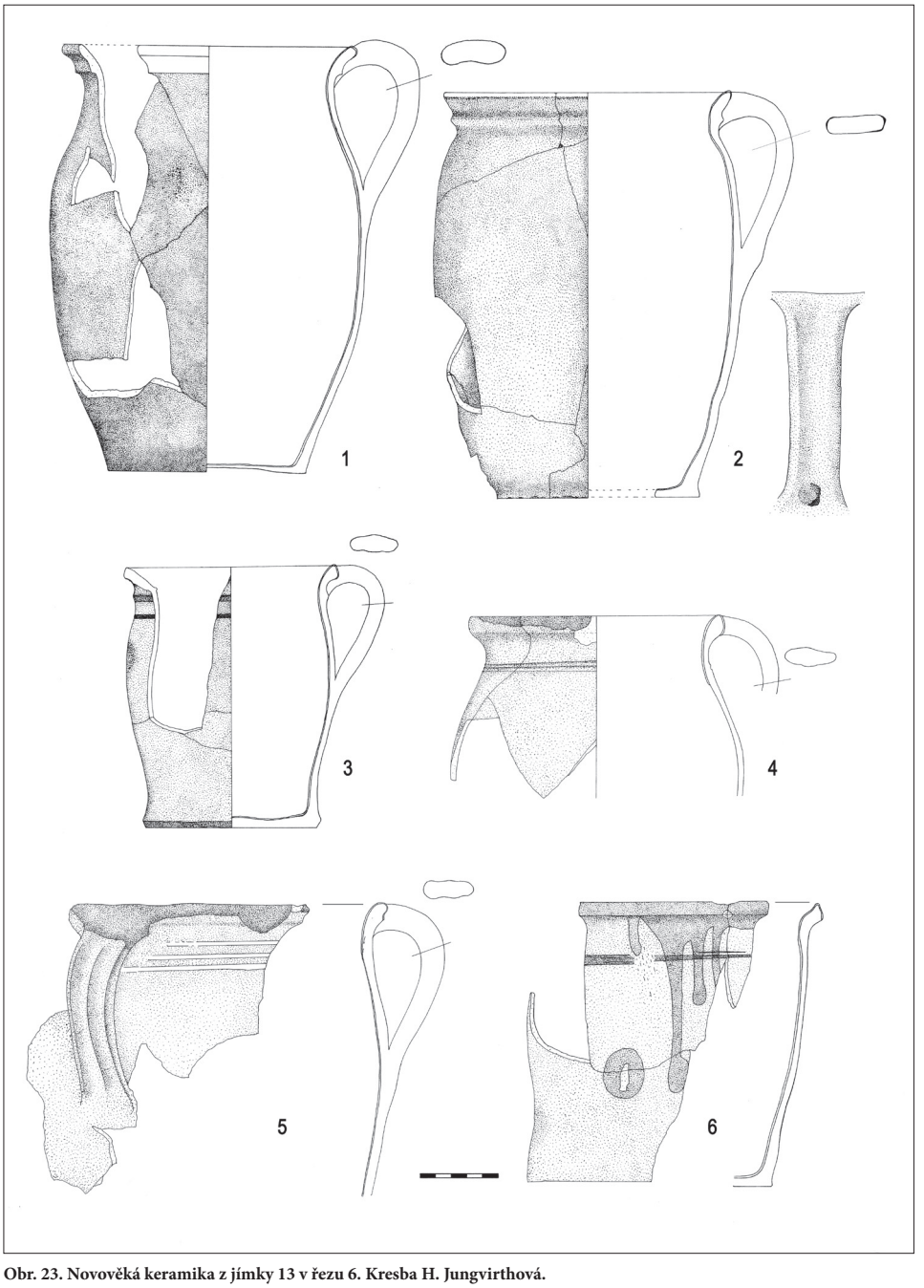

Obr. 23. Novověká keramika z jímky 13 v řezu 6. Kresba H. Jungvirthová.
Abb. 23. Neuzeitliche Keramik aus Grube 13 in Schnitt 6. Zeichnungen H. Jungvirthová.

dětské hračky. Keramické miniaturky se vyskytovaly ve zboží oxidační glazované keramiky KšH313 (7 zl.), oxidační vně glazované keramiky KšH314a (5 zl.), oboustranně glazované keramiky KšH314 (3 zl.) a oxidační glazované keramiky s mírnou příměsí slídy KšH304 (1 zl.). Těchto jedinců bylo nalezeno celkem 16, z nichž devět kusů připadlo k hrnkům (obr. 24:19–22), u kterých pouze jednou bylo možné určit tvar válcovitý s uchem (obr. 21:11),

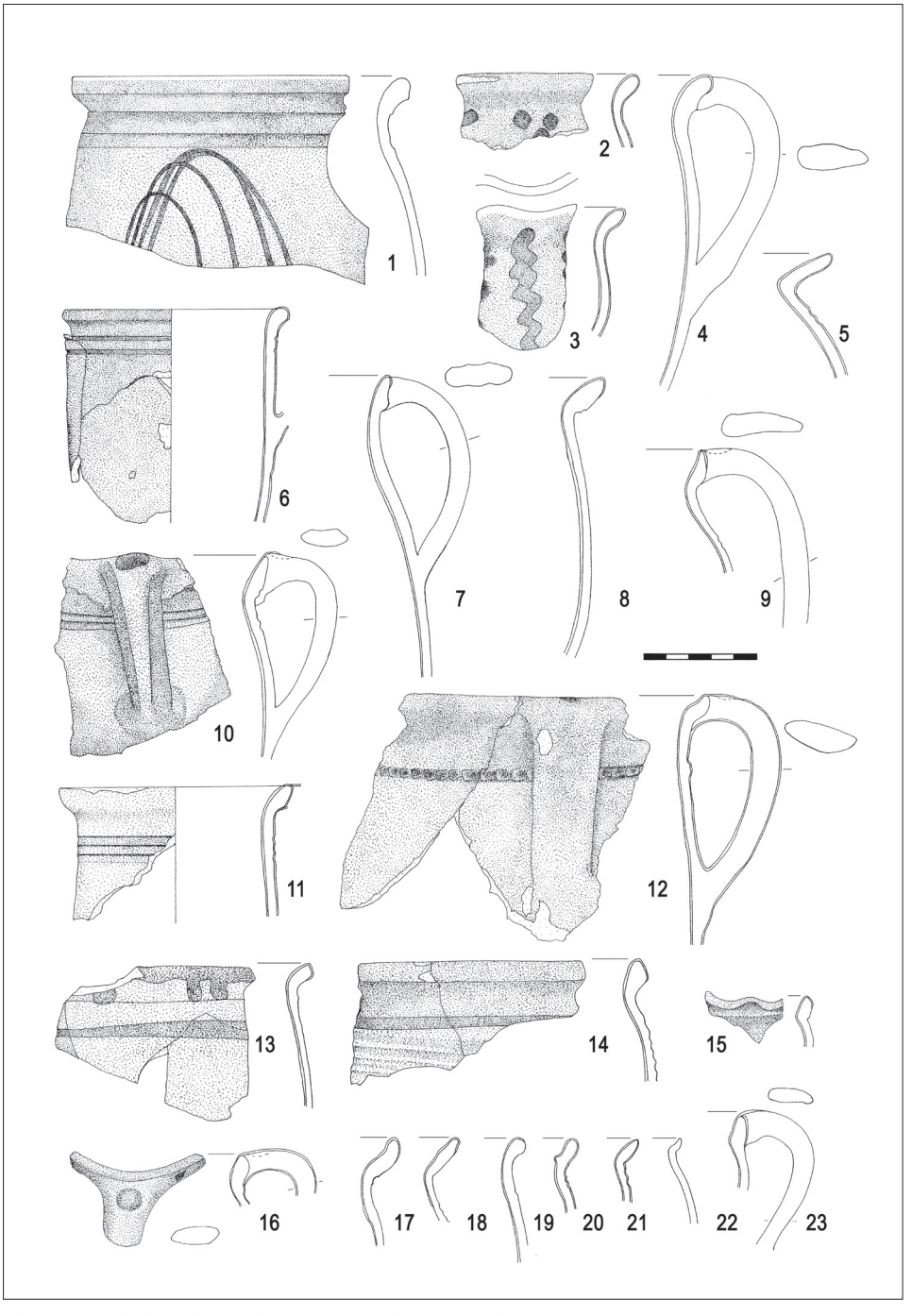

Obr. 24. Novověká keramika z jímky 13 v řezu 6. Kresba H. Jungvirthová.
Abb. 24. Neuzeitliche Keramik aus Grube 13 in Schnitt 6. Zeichnungen H. Jungvirthová.

jeden fragment pak náleží pekáčku (obr. 21:8). U ostatních zlomků nebylo možné druh nádoby určit (obr. 21:7, 10). Okraje hrnků byly profilovány do přehnutého (typ 11; 3 zl.), vyloženého (typ 20; 3 zl.), zavinutého (typ 13; 1 zl.) a kyjovitého okraje (typ 17; 1 zl.).

Ve dvou případech byly hrnky zdobeny jednou a dvěma řadami jednoduché ryté linky v podhrdlí. Další zlomek s dvojitou jednoduchou rytou linkou v podhrdlí patří k neurčitelnému tvaru (obr. 21:7). Fragment pekáčku dosahuje výšky 28 mm, okraj náleží k typu 75.03. U šesti jedinců byla zachovaná dna nesoucí odříznutí.

2.1.2.4. Řez 7

Objekt 6: Ve výkopu pro základový pas byla zachycena nepatrná část spodku poslední jímky, z jejíž výplně – uloženiny 5, se podařilo získat keramický soubor čítající tři zlomky o váze 11 g. Dva atypické zlomky přísluší ke kvalitní redukční jemnozrnné keramice KšH212 a kvalitní redukční leštěné keramice pokročilejší tradice KšH301. Poslední zlomek kvalitní redukční leštěné keramiky pokročilejší tradice KšH302 je zdobený jednoduchou rytou linkou.

2.2. Dřevo

Z výplní zahloubených objektů byla získána široká škála dřevěných artefaktů a ekofaktů dochovaných díky stabilnímu vlhkému prostředí. Vlhkost v lokalitě způsobuje vysoká hladina spodní vody – typický jev doprovázející hornické stařiny. Následující katalog zahrnuje artefakty (vybavení domu a domácnosti, konstrukční prvky, výrobní odpad atd.; obr. 26, 29) i ekofakty. U většiny vzorků víme, ze kterých dřevin pocházejí; vhodné předměty byly podrobeny také dendrochronologické analýze. Záznamy obsahují prostorovou identifikaci, počet, slovní popis, rozměry, druh dřeviny, stopy opracování, popřípadě dendrodatum (Kočár–Kočárová–Petr–Kyncl 2008).

2.2.1. Řez 5

Objekt 1, výplň 5:

Dřevěné zlomky – 58 ks (28 ks smrk/jedle, 26 ks jedle, 3 ks buk, 1 ks smrk), prkno – 1 ks (jedle); pouze přírodovědné analýzy.

Dýhy z malé misky – 3 ks ze dvou nádob, lichoběžníkový tvar, na vnitřní straně 12 mm odspodu jemná vodorovná rýha pro vsazení dna (šířka a hloubka 2 mm), na vnější straně dvě soustředné vodorovné rýhy (5 a 42, resp. 45 mm odspodu) pro ovázání o šířce 4 a 6 mm a hloubce 3 a 2 mm, okraj šikmo dovnitř seříznutý, šířky dole 26–38 mm, nahoře 43–48 mm, výška 73–75 mm, tloušťka 4 mm, smrk, stopy štípání a řezání.

Objekt 1, výplň 7:

Dřevěné zlomky – 32 ks (15 ks jedle, 13 ks smrk, 2 ks buk, 1 ks olše, 1 ks líska), kůra – 5 ks, šindel – 5 ks (jedle), kůly – 2 ks (1 ks topol, 1 ks jedle), větev – 10 ks (5 buk, 3 ks javor, 1 ks bříza, 1 ks líska); pouze přírodovědné analýzy.

Tři rekonstruovatelné dýhové skládané misky (podobných rozměrů) – 23 ks dýh ze stěn (10 ks celých a zbytek části) a 4 ks ze tří jedinců kruhových den, dýhy ze stěn lichoběžníkovitého tvaru, na vnitřní straně 12, 12 a 15 mm odspodu jemná vodorovná rýha pro vsazení dna (šířka a hloubka 2 mm), na vnější straně dvě širší rýhy pro ovázání (dolní 10 mm, horní 45 a 48 mm odspodu), dolní rýha široká 4–6 mm a hluboká 2–3 mm, horní rýha široká 7–11 mm a hluboká 2–3 mm, okraj šikmo dovnitř seříznutý, šířka dýh dole 33–48 mm a nahoře 52–75 mm, výška 78, 78 a 81 mm, síla 4–6 mm, dna jsou po krajích seříznuta, průměr 70, 70 a 80 mm a síla 2–3 mm, smrk, stopy štípání a řezání.

Úlomky dřeva – 2 ks, část větve a odštěpek se stopami odseknutí, délka 52 mm, průměr 32–36 mm (větev), délka 42 mm, šířka 20 mm, síla 6 mm (odštěpek), stopy sekání.

Objekt 13, výplň 14:

Dřevěné zlomky – 27 ks (18 ks smrk, 6 ks smrk/jedle, 3 ks topol/vrba), větve – 2 ks (buk); pouze přírodovědné analýzy.

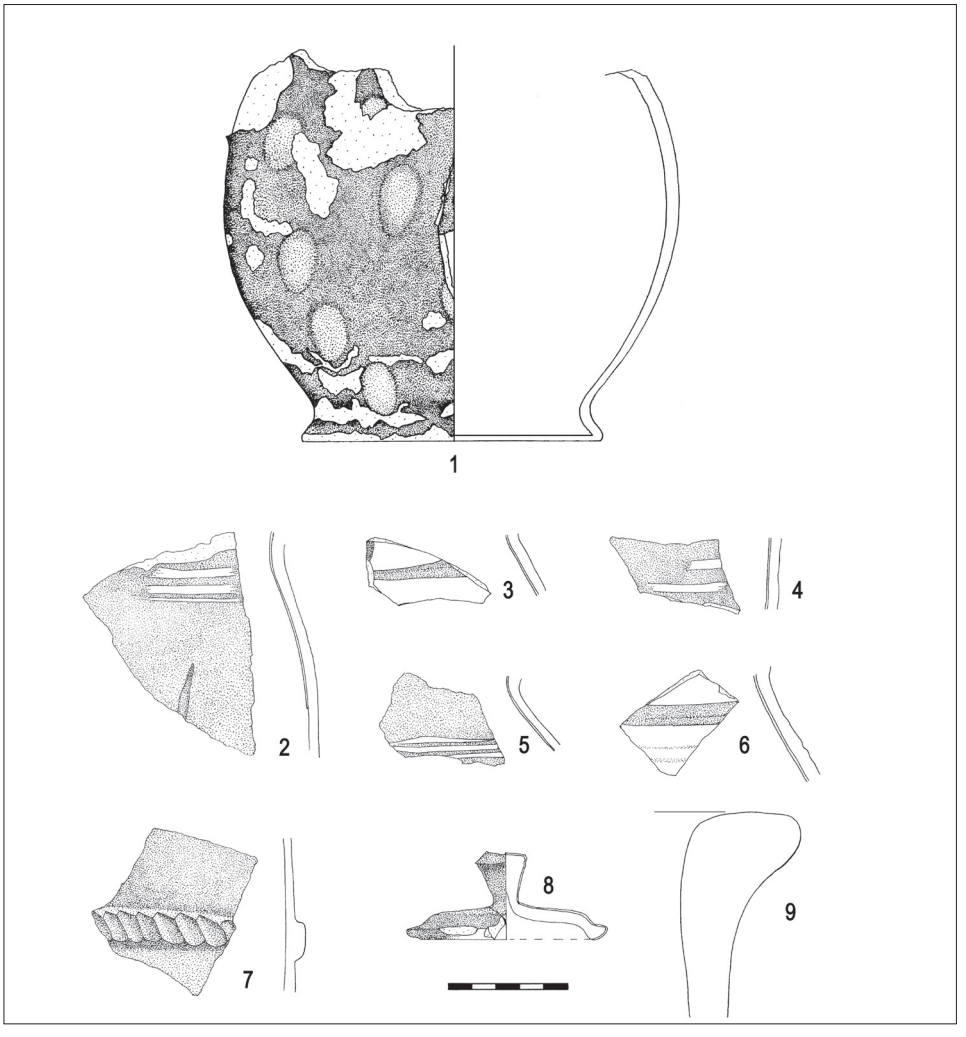

Obr. 25. 1–7 – Nálezy z jímky 13 v řezu 6. 8 – zásyp trativodu č. 40. 9 – okraj zásobnice získaný sběrem na hromadách datovaný do 13.–14. století je jedním z mála zástupců staršího horizontu zjištěného na zkoumané ploše. Kresba H. Jungvirthová.

Abb. 25. 1–7 – Funde aus Grube 13 in Schnitt 6; 8 – Aufschüttung des Entwässerungskanals Nr. 40; 9 – Der als Sammelfund gemachte Rand eines in das 13. – 14. Jhdt. datierten Vorratsgefäßes ist eines der wenigen Vertreter des älteren Horizonts, die auf der untersuchten Fläche gefunden wurden. Zeichnungen H. Jungvirthová.

Objekt 16, výplň 17:

Dřevěné zlomky – 140 ks (85 ks jedle, 34 ks smrk, 10 ks smrk/jedle, 8 ks buk, 2 ks bříza/olše, 1 ks olše), trám – 4 ks (3 ks jedle, 1 ks buk), šindel – 7 ks (jedle), prkno – 5 ks (4 ks jedle, 1 ks buk), krajina – 1 ks (jedle), tyčka – 1 ks (jedle), větev – 19 ks (4 ks olše, 4 ks topol/vrba, 3 ks bříza/olše, 2 ks borovice, 2 ks líska, 2 ks smrk, 1 ks jedle, 1 ks javor), tříska – 4 ks (2 ks jedle, 2 ks smrk), kůra – 5 ks; pouze přírodovědné analýzy.

Dřevěná poklička – víko nádobky, soustruženo z jednoho kusu dřeva, rovný kruhový terč s kulovitým úchytem na horní straně, zde také ozdobený třemi jemnými soustřednými žebry (výška 1–3 mm, šířka 3–4 mm), na spodní straně 1 cm vystouplé žebro, 9 mm od okraje, s výstupkem 3 mm vně plastického žebra, plastické žebro zapadalo do ústí nějaké nádoby a plastický výčnělek fixoval polohu pokličky, průměr pokličky 90 mm, průměr úchytu 23 mm, výška úchytu 15 mm, okraj šikmo dolů seříznutý, průměr žebra na spodní straně 65 mm, celková výška 37 mm, výrazné stopy soustružení (obr. 26:1).

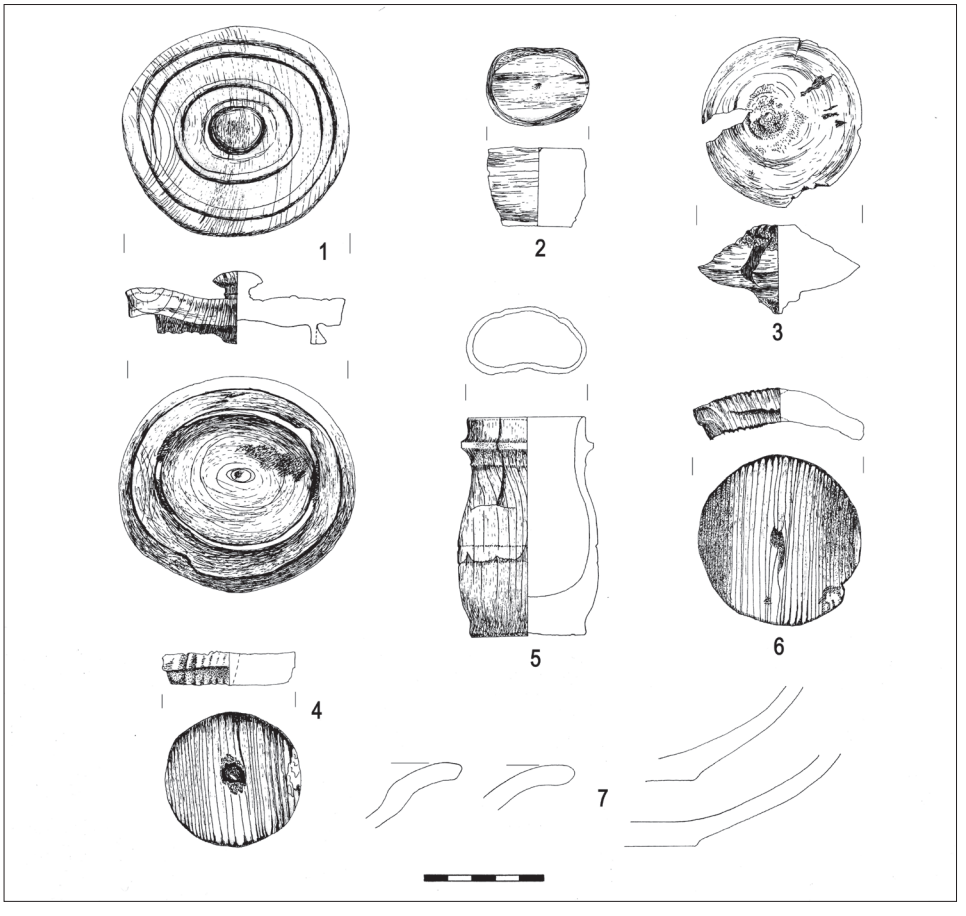

Obr. 26. Výběr dřevěných artefaktů. 1, 3, 4, 6 – řez 5, jímka 16, výplň 17; 2, 7 – řez 5, jímka 16, výplň 18; 5 – řez 6, objekt 4, výplň 5. Kresba H. Jungvirthová.

Abb. 26. Auswahl an Holzartefakten. 1,3,4,6 – Schnitt 5, Grube 16, Verfüllung 17; 2,7 – Schnitt 5, Grube 16, Verfüllung 18; 5 – Schnitt 6, Objekt 4, Verfüllung 5. Zeichnungen H. Jungvirthová.

Dvojkónický diskovitý předmět – část nábytku (?), dětská hračka (?) – na spodní i horní hraně plochého disku stopy odlomení z kruhové tyčinky o průměru 18 a 26 mm, čočkovitý průřez, průměr 66 mm, výška 35 mm, stopy soustružení (obr. 26:3).

Plochá dřevěná kolečka – výřezy z kruhových děr v dřevěných deskách – 3 ks (1 ks ze dvou částí), průměry 70, 55 a 45 mm, tloušťka 15, 12 a 10 mm, u dvou větších kusů náznaky středového uchycení vrtáku, stopy vrtání, řezání, sekání, štípání (obr. 26:4, 26:6).

Šindel – obdélný tvar s plochým trojúhelníkovým průřezem, jedle, nepravidelný otvor po hřebu (průměr cca 4 mm), drážka v týlní části hluboká 22 mm, péro – ostrá hrana v čelní části, délka 776 mm, šířka 170 mm, tloušťka 6–20 mm, stopy řezání, štípání, sekání.

Šindel – obdélný tvar s plochým trojúhelníkovým průřezem, jedle, drážka v týlní části hluboká 10 mm, péro – ostrá hrana v čelní části, zbytky dvou železných hřebů, délka 778 mm, šířka 165 mm, tloušťka 8–20 mm, stopy řezání štípání, sekání.

Části prkýnka – 2 ks, delší kus je na jednom konci asi 25 mm od kraje zploštěn (pro zasazení do stěny skládané nádoby?), délka 230 a 212 mm, šířka 16–22 a 8–24 mm, tloušťka 3–6 a 3–5 mm, stopy řezání a sekání.

Dýhy z vyšších skládaných nádob – dvě dýhy ze dvou nádob, obdélný tvar, 8–9 mm odspodu na vnitřní straně rýha pro vsazení dna (šířka 2–3 mm, hloubka 2 mm), na vnější straně 20–25 mm od horního okraje rýha pro ovázání nádoby (šířka 2–3 mm, hloubka 2 mm), okraje

kolmé vodorovně seříznuté, horní strany dýh jsou ukončeny jako držadla – první kus – obdélný výstupek 18 mm vysoký, uprostřed horní hrany zářez, druhý kus – výstupek 36 mm vysoký, srdcovitě rozšířený v horní partii, s konkávním probráním horní hrany, výška 126 mm, výška i s držadlem145 a 160 mm, šířka 45–60 mm, tloušťka 3–6 mm, stopy štípání a řezání.

Dýhy ze skládaných nádob, odštěpek – 3 ks (2 ks zlomky dýh, 1 ks odštěpek), dýhy z nádob nesou na vnější straně stopy dvou širokých rýh pro ovázání (určitelná šířka 9 mm a hloubka 2 mm), v jednom případě dochován okraj dovnitř šikmo seříznutý, smrk, výška 38–58 mm, šířka 16–45 mm, tloušťka 3–5 mm, stopy štípání, sekání, řezání.

Ploché kolečko – dvě třetiny předmětu, kruhový terč vzniklý po vyřezání kruhového otvoru do prkenné desky, po obvodu nedokonale ořezáno do kruhu, průměr 60 mm, výška maximálně 15 mm, stopy štípání, řezání, sekání (?).

Houžev (houžve?) – tenký plochý prut seříznutý na méně než polovinu průřezu (rozlámáno na části), délka celkem 860 mm, tloušťka 4–8 mm, průměr nerekonstruovatelný, stopy řezání.

Plochá kruhová dna ze skládaných dýhových nádob – 5 ks, hrany šikmo seříznuté, průměry 90, 90, 100, 95 a 95 mm, tloušťka 2–4 mm, stopy štípání a řezání.

Zrcadla – ploché kruhové terče s probráním na jedné straně, 3 ks (jeden celý), po jedné straně vysoustruženo vybrání okolo středu, průměry den / průměry vybraného kruhu – 65/32, 90/46 a 94/43 mm, tloušťka 2–4 mm, tloušťka probrané části 1–2 mm, hrany kolmo seříznuté, stopy soustružení, štípání a řezání.

Prkno – štípané prkno, vyjmuté ze spodní části konstrukce jímky 16 (severní strana, první fošna nade dnem objektu), oba konce vyříznuté do poloviny šířky a přibližně stejně do délky (zářezy pro sesazení dřevěné vnitřní konstrukce jímky, délka 1703 mm, šířka 182–190 mm, síla 20–25 mm, stopy štípání, sekání, řezání (obr. 29).

Hranolový sloupek – bočnice žebříku (?) – nepravidelně obdélného průřezu, v horní části mírně zúženo, v rozestupech 183 mm tři kruhové otvory o průměru 25 mm, ve dvou případech s odříznutými dřevěnými kolíky uvnitř, třetí otvor při dolní odlomené hraně, šířka 51–57 mm, síla 32–49 mm, 40–45 mm, délka 488 mm, stopy štípání, sekání, vrtání.

Dno dřevěné skládané nádoby – zachovány cca dvě třetiny, z rozměrnější nádoby, ořezané kraje, deformované, průměr 180 mm, síla 4–13 mm, stopy štípání a řezání.

Dýhy z vyšší skládané nádoby (miska či pohár?) – 3 ks, obdélné dýhy, na vnitřní straně 11 mm odspodu zářez pro vsazení dna (šířka a hloubka 2 mm), na vnější straně 20–24 mm shora jedna rýha pro ovázání nádoby (šířka 3 mm, hloubka 2 mm), kolmý oblý okraj, výška 123 mm, šířka 25–48 mm, tloušťka 4–6 mm, stopy řezání a štípání.

Dýhy z nižších skládaných misek – celkem 30 ks, z toho 23 ks celých dýh a 7 ks zlomků, podle měřených proporcí a množství shodných znaků nejméně ze šesti nádob, dobře zachovalé lichoběžníkové dýhy, na vnitřní straně 12, 16, 18 a 20 mm odspodu jemná rýha pro vsazení dna (šířka 2–3 mm, hloubka 1–2 mm), na vnější straně dvě soustředné rýhy (spodní 7–20 mm, horní 41–61 mm odspodu) pro ovázání, dolní rýha o šířce 3–6 mm a hloubce 2–3 mm, horní rýha o šířce 4–10 mm a hloubce 2–4 mm, okraje 7 ks šikmo vně a zbytek šikmo dovnitř seříznuté, výška 75–88 mm, šířka dole 26–58 mm a nahoře 38–95 mm, tloušťka 3–6 mm, stopy štípání a řezání.

Ploché dřevěné předměty – 4 ks (ze tří jedinců), části plochých desek kruhového tvaru, 1 ks – čtvrtkruhová výseč s oblou mírně zvednutou hranou – část talíře (?), průměr cca 250 mm, tloušťka 5–9 mm, 1 ks – okraj kruhové úseče s kolmou hranou – část prkénka na krájení nebo dno větší bedněné nádoby, průměr cca 340 mm, tloušťka 7–10 mm, 2 ks – přibližně polovina ploché kruhové desky s oblým okrajem – část talíře (?), průměr cca 200 mm, tloušťka 6–14 mm, stopy soustružení, sekání, řezání (?).

Fošny – 8 ks, ve třech případech dále opracované, z toho v jednom případě s otvory, délka 500–1540 mm, šířka 130–280 mm, tloušťka 20–90 mm, z větší části destruovaná konstrukce jímky, zbytek uložen jako odpad, jedle, dendrodata: 1350+, 1350/51, 1362+, 1372/73, 1374/75, 1351+, 1376/77, 1376/77; pouze přírodovědný vzorek.

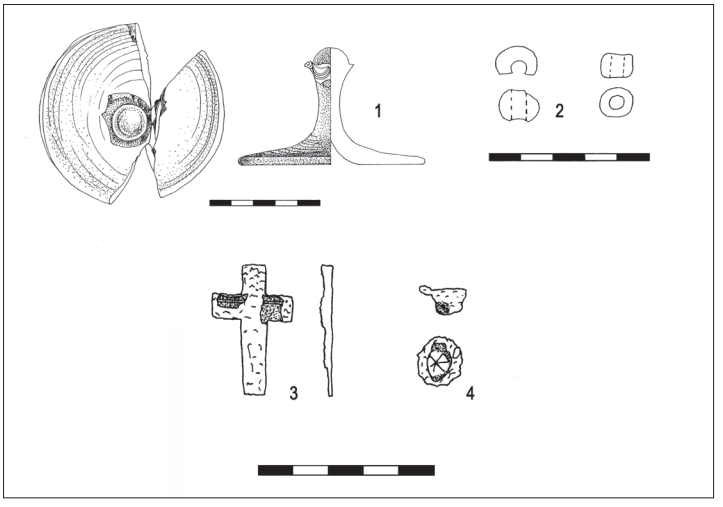

Obr. 27. Nejširší spektrum materiálů poskytla novodobá jímka 13 v řezu 6. Skleněná poklice (1), skleněné páteříky (2) a ozdoby z barevného kovu (3). Kresba H. Jungvirthová.

Abb. 27. Das breiteste Materialspektrum lieferte die neuzeitliche Grube 13 in Schnitt 6. Glasdeckel (1), Paternosterperlen aus Glas (2) und Ziergegenstände aus Buntmetall (3, 4). Zeichnungen H. Jungvirthová.

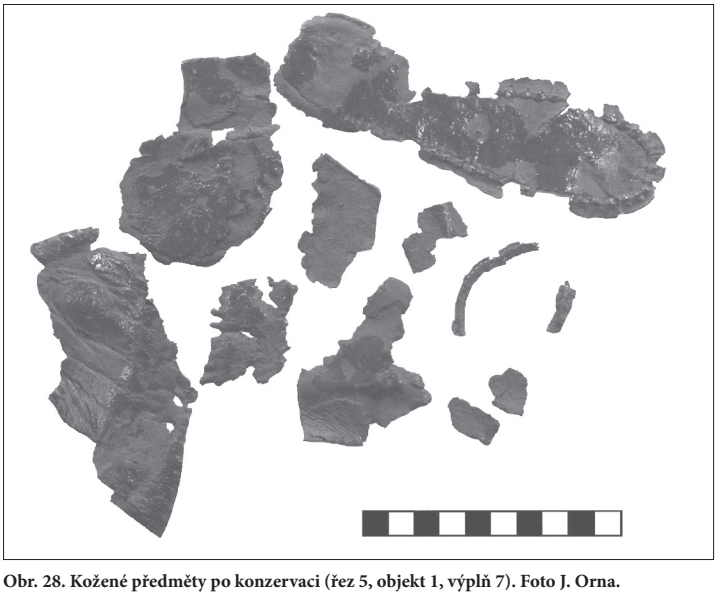

Obr. 28. Kožené předměty po konzervaci (řez 5, objekt 1, výplň 7). Foto J. Orna.

Abb. 28. Gegenstände aus Leder nach ihrer Konservierung (Schnitt 5, Objekt 1, Verfüllung 7). Foto J. Orna.

Obr. 29. Jedlové štípané prkno z konstrukce objektu 16 v řezu 5 (nejspodnější prkno severní strany). Foto F. Janda.

Abb. 29. Spaltbrett aus Tannenholz aus der Konstruktion von Objekt 16 in Schnitt 5 (unterstes Brett der Nordseite). Foto F. Janda.

Část kmene – délka 530 mm, průměr ? mm, jedle, dendrodatum: 1347+; pouze přírodovědný vzorek.

Palice – opracovaná část kuláče s provrtem, zkosený po straně, délka 280 mm, průměr 135 mm, průměr provrtu 32 mm, smrk, dendrodatum: 1378/79; pouze přírodovědný vzorek.

Objekt 16, výplň 18:

Dřevěné zlomky – 64 ks (44 ks jedle, 13 ks smrk/jedle, 7 ks smrk), šindel – 3 ks (jedle), prkno – 1 ks (jedle), krajina – 1 ks (smrk), větve – 3 ks (2 ks olše, 1 ks borovice); pouze přírodovědné analýzy.

Zlomky soustružené ploché mísy – 4 ks (2 ks okraje a 2 ks přídní), není možné rekonstruovat celý řez nádobou, okraj oblý, šikmo vně vyhnutý s prožlabením na vnitřní straně 12 mm od ústí, javor, průměr dna cca 110 mm, síla stěny 7 mm, síla odsazeného dna 10 mm, rozměry zlomků minimálně 25 mm, maximálně 100 mm, stopy soustružení (obr. 26:7).

Soustružené kruhové držadlo či zátka – plochá horní strana s otiskem osy soustruhu, dolů se předmět kónicky zužuje, výška 35 mm, průměr mírně oválný, nahoře 31–43 mm, dole zúženo na 20–30 mm, stopy soustružení (obr. 26:2).

Část držadla (džberu?) – oblé zakončení prkénka „do ruky" ze skládané dřevěné nádoby, dochovaná jen oblá horní část držadla, šířka 38 mm, délka 35 mm a síla 19 mm.

Objekt 23, výplň 24:

Dřevěné zlomky – 16 ks (8 ks smrk, 6 ks jedle, 2 ks líska), větve – 13 ks (6 ks smrk, 3 ks bříza, 2 ks líska, 2 ks javor); pouze přírodovědné analýzy.

Dna dýhových misek – dva neúplné kusy, hrany ořezány, průměr 80 a 90 mm, síla 3 mm, stopy štípání a řezání.

Dýha z nízké misky – na vnitřní straně sotva znatelná rýha pro osazení dna, na vnější straně dvě rýhy pro ovázání (6 mm a 44 mm odspodu – šířka 6 mm, hloubka 2 mm), okraj šikmo dovnitř seříznutý, smrk, šířka 37–40 mm, výška 72 mm, tloušťka 4 mm.

Prkénko ze skládané dřevěné nádoby – horní hrana šikmo dovnitř seříznutá, spodní hrana rovná, na vnitřní straně 25 mm od okraje vodorovná rýha (šířka a hloubka 2 mm) pro osazení dna, na vnější straně 37 mm odspodu jemný zářez (šířka a hloubka 2 mm) pro ovázání, v horní části vnější strany tři nepravidelně rozmístěné 1 mm tenké rýhy pro ovázaní (provázkem ?), smrk, síla 9 mm, šířka 41–49 mm, výška 183 mm, rekonstruovaný průměr nádoby okolo 230 mm, stopy řezání.

2.2.2. Řez 6

Objekt 4, výplň 5:

Dřevěné zlomky – 52 ks (16 ks jedle, 12 ks smrk, 6 ks smrk/jedle, 6 ks buk, 4 ks slivoň, 3 ks javor, 3 ks líska, 1 ks topol/vrba, 1 ks bříza/olše), trám – 2 ks (jedle), prkno – 2 ks (1 ks jedle, 1 ks smrk), krajina – 1 ks (jedle), šindel – 1 ks (jedle), dno skládané misky – 1 ks (smrk), kolík – 1 ks (smrk/jedle), větve – 8 ks (4 ks líska, 2 ks slivoň, 1 ks olše, 1 ks buk), kůra – 1 ks; pouze přírodovědné analýzy.

Nádobka – nízká soudkovitá dóza s plasticky vystouplým prstencem pod okrajem, žebro 10 mm pod okrajem na vnější straně, okraj kolmý oblý, vysoustruženo z jednoho kusu dřeva, výška 90 mm, hloubka uvnitř 70 mm, kruhové ústí o průměru 46 mm, maximální průměr 58 mm ve výšce 32 mm ode dna nádoby, na maximální výduti dvě rovnoběžné mělké rýhy 3 mm od sebe (šířka 2 mm, hloubka 1 mm), kruhové dno o průměru 48 mm, nádobka deformována, stopy soustružení (obr. 26:5).

Kruhové držadlo – plochý kruhový kotouč, horní strana plochá, dolů se předmět kónicky zužuje, v užší části odlomeno, výška 24 mm, průměr mírně oválný, nahoře 52–56 mm, dole zúženo na 37–42 mm, stopy řezání.

Šindel – obdélný tvar s plochým trojúhelníkovým průřezem, jedle, drážka v týlní části hluboká 6 mm, péro – ostrá hrana v čelní části, zachována část železného hřebu a obdélná

dírka 3×5 mm po dalším hřebu, délka 788 mm, šířka 143 mm, šířka 10–12 mm, stopy štípání, řezání.

Část masivní profilované lišty (část architektury či nábytku?) – odříznuto z delšího hranolu, přibližně trojúhelný průřez, dvě kolmé rovné strany (87 a 66 mm), třetí strana profilována konvex–konkáv–konvexně, hranol o původním rozměru cca 106×66×87 mm, stopy štípání a řezání.

Prkno z konstrukce výdřevy severní strany objektu – 1 ks, jedle; pouze přírodovědné analýzy.

Objekt 7, výplň 8:

Dřevěné zlomky – 17 ks (6 ks smrk, 7 ks smrk/jedle, 4 ks jedle), větve – 2 ks (líska); pouze přírodovědné analýzy.

Objekt 13, výplň 14:

Dřevěné zlomky – 42 ks (18 ks smrk, 17 ks jedle, 7 ks smrk/jedle), trám – 1 ks (smrk), větve – 9 ks (5 ks smrk, 2 ks borovice, 1 ks bez, 1 ks smrk/jedle), koště (metla) – 1 ks (bříza), kůra – 2 ks, šiška – 1 ks; pouze přírodovědné analýzy.

Houžev – podélně na polovinu rozříznutý prut na stáhnutí bednářského výrobku, smrk, délka 595 mm, šířka (původní průměr) 10–16 mm, stopy řezání.

Trámky – 2 ks trámků, 1 ks čtverhranný průřez, 1 ks pětihranný průřez, rozměry délka 490 a 460 mm, šířka 120 a 220 mm, síla 60 a 120 mm, jedle, smrk, dendrodatum: neurčeno, 1743+ (smrk); pouze přírodovědný vzorek.

Část kmene – délka 580 mm, šířka 200 mm, tloušťka 220 mm, jedle, dendrodatum: neurčeno; pouze přírodovědný vzorek.

Fošna – konstrukce jižní strany jímky, délka 1780 mm, šířka 390 mm, tloušťka 50 mm, jedle, dendrodatum: neurčeno; pouze přírodovědný vzorek.

Zlomek dřeva – délka 810 mm, šířka 140 mm, tloušťka 40 mm, jedle, dendrodatum: neurčeno; pouze přírodovědný vzorek.

Objekt 35, výplň 36:

Dřevěné zlomky – 19 ks (9 ks jedle, 8 ks smrk, 2 ks buk), trám – 2 ks (1 ks jedle, 1 ks smrk), prkno – 8 ks (5 ks jedle, 2 ks javor, 1 ks smrk), krajiny – 2 ks (jedle), třísky – 1 ks (jedle), šindel – 2 ks (jedle), kůra – 3 ks; pouze přírodovědné analýzy.

Dno dýhové skládané nádoby – větší polovina kruhového dna dýhové skládané misky, oříznuté hrany, síla 3 mm, průměr 108 mm, stopy štípání a řezání.

Fošna – se zkosenými konci, délka 470 mm, šířka 290 mm, tloušťka 110 mm, jedle, dendrodatum: 1347/48; pouze přírodovědný vzorek.

Fošna – konstrukce jižní strany jímky, délka 1740 mm, šířka 190 mm, tloušťka 60 mm, jedle, dendrodatum: neurčeno; přírodovědný vzorek.

2.2.3. Řez 8

Objekt 11, výplň 12:

Prkna – 4 ks (smrk) ; pouze přírodovědné analýzy.

2.3. Kůže

Ze čtyřech nálezových kontextů pochází také doklady výroby a nošení kožených bot a doplňků. Dochovaly se díky stabilnímu uložení, stejně jako dřevěné předměty. Katalog těchto nálezů obsahuje prostorovou identifikaci, počet, slovní popis, pracovní stopy a rozměry.

2.3.1. Řez 5

Objekt 1, výplň 7: 11 ks kožených artefaktů – 1 ks zachovalá podešev či podrážka dětské boty, po obvodu dírky po šití (délka 166 mm, šířka 25–52 mm), 1 ks části podešve či podrážky boty, po obvodu dírky po šití (délka 127 mm, šířka 61 mm), zbytek menší odřezky většinou z bot se stopami po šití (délka 19–87 mm, šířka 6–67 mm; obr. 28).

Objekt 16, výplň 17: 19 ks kožených artefaktů – 1 ks vršek boty (trojúhelný plát s dírkami

po šití po dvou delších stranách, 141×145×125 mm), 1 ks větší část podešve boty (zadní dvě třetiny, po okrajích dírky po šití, délka 175 mm, šířka 63–92 mm), zbytek menší odřezky z větší části patrně z bot, mimo 2 ks vše s dírkami po šití (šířka 3–52 mm, délka 27–215 mm).

2.3.2. Řez 6

Objekt 4, výplň 5: 14 ks kožených artefaktů – 1 ks vršek boty (přibližně trojúhelníkový plát s dírkami po šití po obvodu špičky, 112×126×57 mm), 1 ks přední části podrážky boty, po obvodu dírky po šití (síla 2 mm, délka 124 mm, šířka 78 mm), 5 ks částí podešve bot po obvodu s dírkami po šití (délka 65–88 mm, šířka 27–52 mm, 1 ks větší části tobolky (plát tenké jemné kůže přeložený – zdvojený), po vnějším obvodu dírky po šití, uprostřed okraj otvoru plasticky protlačený a pod ním tři proříznuté dírky o délce 12 mm pro protažení řemínku (215×178 mm), zbytek úzké proužky s dírkami po šití patrně z bot (délka 52–143 mm, šířka 3–12 mm).

Objekt 13, výplň 14: 29 ks kožených artefaktů – 6 ks tenké úzké dlouhé proužky (občas nesou dírky po šití, délka 108–185 mm, šířka 2–8 mm), 4 větší ks s oříznutím a dírkami po šití na některé ze stran (délka 67–166 mm, šířka 42–90 mm), 1 ks ze střední části podešve (či podrážky ?) z 2–4 mm silné kůže (dvě strany nesou dírky po šití, jedna strana odtržena, jedna strana odříznuta, délka 88 mm, šířka 66 mm), 1 ks 2 mm silné kůže hrubě ořezané do tvaru přední části podešve či podrážky (délka 106 mm, šířka 70 mm), 1 ks vršku boty (trojúhelný plát s dírkami po šití po obvodu špičky, další řada dírek po šití uvnitř plátu souběžně s předchozí linií – 3 cm od ní, 202×190×118 mm), pět menších ks z podešve bot, z nichž dva nesou stopy šití (délka 52–105 mm, šířka 45–61 mm, 2 ks podlouhlých pruhů s dírkami po šití po jedné straně (délka 182 a 195 mm, šířka 41–48 a 38–40 mm), zbytek menší odřezky většinou s dírkami po šití, někdy výrazné stopy opotřebení (rozměry 35–52×18–32 mm).

2.4. Ostatní

2.4.1. Technická, kamnářská a stavební keramika

Z objektu 16 (výplň 17) pochází spodní část masivnější nádobky (obr. 17:8) s mírně rozevřenými stěnami a plochým podsýpaným dnem, vyrobené z hrubé červenohnědé hlíny. Povrchová vrstvička hnědošedé barvy se vně i uvnitř odlupuje v důsledku druhotného přepálení. Střep má sílu 8,7 mm, na vnitřní straně stěn i dna ulpěly sporé pozůstatky zelenavě žluté suché prašné substance. Nádobka se výrazně odlišuje od výše popsaného keramického souboru, s největší pravděpodobností se jedná o fragment tyglíku. Stavební keramiku zastupují kusy tří cihel (řez 6, jímka 4, výplň 5) nekvalitně vypálených, uhnětených z nehomogenní hrubé hmoty tvořené červenou a šedočernou hlínou s pískem a četnými kamínky o průměru 10–25 mm. Povrch cihel je neupravený, pouze jedna strana vykazuje ledabylou snahu po urovnání s otisky dřevěného nástroje. Výška cihel se pohybuje od 62 do 87 mm, šířka činí 128–129 mm a nedochovaná délka minimálně 191 mm. Kamnářskou keramiku pak nalézáme výhradně ve výplni novověké jímky (řez 6, objekt 13). Nevelký soubor obsahuje 23 malých zlomků kachlů s převládající plochou čelní vyhřívací stěnou a dělenou komorou, se zelenou, černou nebo žlutozelenou glazurou. Pouze dva fragmenty – zeleně glazovaný římsový kachel s masivní oblou horní lištou a režný zlomek čelní vyhřívací stěny s velmi otřeným neurčitelným reliéfně provedeným motivem – by se mohly hlásit do období 16.–17. století.

2.4.2. Kovy

Výrobky ze železa a barevných kovů končily, resp. se dochovaly, v odpadních jímkách velmi zřídka (srov. např. Brno; Flodrová–Loskotová 2005, 552–553; Opava; Král 1975, 285). Z objektu 16 (řez 5, výplň 18) bylo získáno pět kusů extrémně špatně dochovaných artefaktů obalených krustou z písku a kamenů, mezi nimiž lze identifikovat pouze malou část spodku nádoby. Soubor doplňují tři hřebíky; nejlépe dochovaný je velký hřeb obdélného průřezu, s hlavicí takřka splývající s tělem, který nese po stranách otisky dřeva (roz-

měr 100×14×9 mm). Z téže jímky z výplně 17 pochází několik drobných plátků stříbřitě lesklého kovu. Posledním středověkým železným předmětem je zbytek kování v podobě pásku o rozměrech 77×10,6×4,4 mm, obalený korozí s nalepenými peckami (řez 5, jímka 1, výplň 7). Výskyt barevných kovů je omezen pouze na novověkou jímku. Z její výplně pochází drobný křížek (obr. 27:3) o tloušťce 1,7 mm, který byl původně zřejmě připevněn na nějakém podkladu (knižní vazba?), značně poškozené plechové lůžko se vsazenou perličkou z průsvitné bezbarvé skloviny (obr. 27:4) a plechový, lehce vypouklý knoflík kruhového tvaru. Výčet kovových předmětů z posledně jmenované jímky doplní železné kování nejasného účelu, druhotně obalené krustou z písku a kamínků.

2.4.3. Sklo

Ze středověkého kontextu (řez 5, jímka 1, výplň 7) se dochovaly pouze nepatrné úlomky opakní skloviny zkorodované do rozpadajících se plátků medově hnědé barvy, z nichž je rozeznatelný pouze malý fragment patrně patky číše se dvěma soustřednými žlábky při kraji. Ani u novověké jímky (řez 6, objekt 13) nepatří sklo k příliš frekventovaným nálezům. Za pozornost stojí poklička z litého skla tmavě modré barvy (obr. 27:1), dále dva korálky – páteříky, jeden kobaltově modrý, druhý mléčně bílý (obr. 27:2), terčovitý úchyt poklice a spodek malé nádobky s plastickými kanelurami – obojí lité z bezbarvé skloviny. Zbývá zmínit sedm zlomků tabulového skla a šest průhledných bezbarvých, popřípadě hnědozelených fragmentů neurčitelných tvarů.

2.4.4. Kámen

Z jímky 35 (řez 6) byla vyzdvižena polovina pískovcového brusu se středovým otvorem čtvercového průřezu o délce 7 cm. Výška brusu činila 17 cm, průměr 29 cm.

2.4.5. Zvířecí kosti

Fragmenty zvířecích kostí se nacházely ve všech zkoumaných objektech. Středověkou fázi charakterizuje převaha domácích druhů. Nejpočetněji zastoupené je prase domácí, což není pro město typická situace; autorka archeozoologické analýzy vysvětluje uvedený jev tím, že do jímek byly uloženy pozůstatky tří uhynulých selat (Sůvová 2008, 7–8). Následuje tur domácí, ovce, koza, kůň a pes. Zhruba pětina kostí náleží ptákům, zejména kuru domácímu, divokou faunu představuje juvenilní pěvec. Psi měli k obsahu jímek špatný přístup, o čemž svědčí téměř výlučná absence zlomků s okusy, doložená v obou chronologických souborech. Kuchyňské záseky jsou patrné na 15 % kostí.

V novověké jímce převažoval tur domácí nad ovcí/kozou a prasetem domácím. Výskyt ptáků klesl na 7 % (kur domácí, husa domácí); doložen je sběr velevruba. Dvacet jedna procent vzorků nese stopy kuchyňských záseků a podstatná část materiálu (27 %) je přepálena.

3. Zhodnocení nálezů a diskuse výsledků

3.1. Stáří jímek podle rozboru keramiky

Keramické soubory s vyšší četností, pocházející z řezu 5 (objekt 1 a 16) a z řezu 6 (objekt 4, 13), umožňují sledovat proměny keramického zboží a jeho charakteristiku v jednotlivých případech. Srovnání keramické výplně uloženin 5 a 7 v objektu 1 ukazuje na jejich velmi podobný charakter. Hlavní keramická produkce, reprezentovaná výhradně kvalitní redukční keramikou tvrdého výpalu, je v obou případech nesena na třídách KšH206, KšH205 a KšH210, kterou doplňují méně početné třídy KšH211, 212. K minoritnímu keramickému zboží také lze zařadit keramiku horší kvality výroby a zpracování, reprezentovanou třídami KšH201 a KšH208.

Ani tvarová náplň nemá výrazných proměn. V obou uloženinách dominuje v tvarové náplni vejčitý hrnec s uchem, ostatní zjistitelné tvary, tj. vejčitý džbán, zvonovitá poklice, kojicí nádobka a kónický pohár s ouškem na těle, se vyskytovaly v minimálním zastoupení. Pouze v uloženině 5 je výraznější větší podíl džbánu mezi ostatními minoritními tvary.

Shrnutím aplikované výzdoby na hrncích a džbánech je nejčastěji užit výzdobný prvek, sestávající z několikanásobné ryté šroubovice s maximálním počtem devět závitů a jedné řady geometrického radélka. Zvláštní připomenutí patří výskytu radélka s gotickou minuskulou, které je z Kašperských Hor známo ze souboru náležejícího k polovině 15. století (Frýda–Rožmberská 1991, 35); tento motiv se však v Čechách objevuje i ve starších kontextech (Nechvátal 1976, 127; Reichertová 1965, 16, 33). Kromě těchto naprosto převažujících typů užitých dekorů se můžeme setkat s jednoduchou rytou linkou, rytou jednoduchou vlnicí, přesekáváním okrajů a plastickými důlky. Vyskytující se poháry byly zdobeny dvěma řadami ryté linky pod okrajem, dále kombinací předchozího s celoplošně užitým, z vnitřku vytlačovaným, plastickým dekorem.

Technologický způsob připevnění nádob k hrnčířskému kruhu při jejich výrobě užíval přibližně ve dvou třetinách podsýpky. Pro určení chronologie je vedle celkového charakteru keramické náplně, důležitou oporou absence glazované keramiky novověké výrobní tradice, výrazný podíl podsýpky a výskyt radélka s gotickou minuskulou, řadící soubor z objektu 1 do poslední čtvrtiny 14. až první čtvrtiny 15. století.

Souhrnné výsledky rozboru keramického souboru z uloženin 17 a 18 z objektu 16 nepřináší výrazné rozdíly v zastoupení jejich dominantní keramické produkce. Ta je vyjádřena zejména kvalitní redukční keramikou KšH210, KšH212 a redukční jemnozrnnou keramikou KšH205, doplněnou o jemnozrnnou keramiku KšH211 a hrubozrnnou keramiku KšH206. Minoritní keramická produkce patří nekvalitní redukční hrubozrnné keramice KšH201 a oxidační hrubozrnné keramice KšH213. Nejčastějším tvarem nádob je vejčitý hrnec s uchem, po něm následuje džbán a zvonovitá poklice. Tuto kolekci doplňují v minimálním počtu válcovitý pohár s ouškem na těle, mísa a kojicí nádobka. Poslední dva zlomky kuželovitého hrdla jsou z neurčitelného tvaru a nepatří běžné hrnčině. K druhotně užité keramice náleží zlomek střepu z těla nádoby, upravený do tzv. hrnčířské čepele.

Shrnutí výzdobných prvků, aplikovaných zejména na hrncích a džbánech, méně již na mísách, ukazuje nejčastěji na rytou šroubovici s maximálním počtem šesti závitů a radélka s geometrickým motivem. Výzdobné prvky dále doplňuje leštění těl v podobě vodorovných pásů, plastická žebra a plastické promačkání okraje ucha se dvěma kolky. Zastoupený fragment válcovitého poháru je na těle zdoben plastickými obdélníčky, vytlačenými z vnitřku poháru do formy. Nádoby jsou z více než dvou třetin podsypávány. Absence výskytu glazované keramiky novověké tradice a celkový obraz keramické produkce řadí objekt 16 do období přelomu 14. a 15. století.

Souhrnný charakter výplně uloženiny 5 v objektu 4 (řez 6) ukazuje na výlučné zastoupení kvalitní redukční keramiky v hlavní keramické produkci (KšH205, KšH206, KšH210, KšH211 a KšH212). Minoritně zastoupená je pouze keramika horší kvality výroby (KšH208 a KšH214).

Tvar nádob reprezentuje nejvíce zastoupenou hrnčinu. Je jím vejčitý hrnec s uchem, po něm následuje džbán. Výzdoba je na obou tvarech aplikována nejčastěji ve formě ryté šroubovice a radélka, popřípadě jednoduché ryté linky. Technologie připevnění dna k hrnčířskému kruhu ukazuje na téměř rovnoměrné užití podsýpky a odříznutí. Celkový charakter a skladba keramického souboru z objektu 4 směřuje jeho původem do průběhu druhé poloviny 14. až počátku 15. století.

Hlavním rysem souboru keramiky objektu 13 z řezu 6 je přítomnost jednostranně glazované oxidační keramiky (KšH304, KšH313, KšH312) a oboustranně glazované keramiky (KšH314). Tuto hlavní produkci minoritně doplňuje oxidační glazovaná keramika (KšH308, KšH316, KšH314a), redukční glazovaná keramika (KšH304a) a kvalitní redukční keramika pokročilejší tradice (KšH301, KšH302, KšH311 a KšH318). Dále je v menšinové keramické produkci zastoupeno tovární zboží, představené bělninou (KšH309), kameninou (KšH321, KšH303), polokameninou (KšH317) a porcelánem (KšH305). Jedná-li se o mladší infiltraci, či nikoliv, nelze spolehlivě říci. Na starší aktivity na sledované lokalitě ukazují infiltrované zlomky keramiky středověké tradice (KšH205, KšH210, KšH211 a KšH212).

Z hlediska morfologických vlastností souboru je nejčastější nádobou vejčitý hrnec s uchem, méně často se objevuje soudkovitý, válcovitý a téměř kónický hrnec s uchem. Po hrnci následuje mísa, rozlišená na hlubokou nebo mělkou s talířovitým podokrajím, dále trojnožka a vypouklá poklice. Ostatní tvary, jako jsou džbán, pekáč, talíř a cedník jsou přítomny velmi sporadicky.

K výzdobě hrnců byla často užita jednoduchá rytá linka, malovaná linka červenou či bílou barvou a rytá šroubovice. Tyto tři typy výzdoby jsou nejvíce uplatněny na podhrdlí, nejsou výjimkou ani jejich kombinace na hrdle spolu s podhrdlím. Hojně se objevují i plastické důlky na kořeni ucha nebo při nasazení ucha na okraj a plastické pásky s vrypy nebo záseky na podhrdlí. K těmto typům výzdoby je ještě nutno připomenout si výzdobu pomocí malby hlinkou pod nebo na bezbarvé glazuře a dekor tvořený zapouštěním glazur odlišných barev, který je uplatněn hlavně na džbánech a mísách. Tento druh výzdoby je zejména u mělkých mis s talířovitým podokrajím, kde je aplikována malba hlinkami bílé nebo červené barvy pod transparentní bezbarvou glazurou, ne vždy za použití barevného nástřepí. Nejstarší analogie ke zdobeným talířovitým mísám pochází v českém prostředí např. ze Srlína z 16.–17. století (Dohnal–Vařeka 1997, 88). Tento druh výzdoby je, mimo jiné, v souboru reprezentován tzv. regionální lidovou hrnčinou, nazývanou kolovečská keramika. V souboru je přítomna ve dvou jedincích. Je jím fragment hluboké mísy se zvlněným okrajem, jejíž vnitřní stěna je zdobena několika nepravidelnými kolečky bílé hlinky a stylizovaným ptáčkem (kohoutem?) uprostřed dna. Celý dekor je následně překryt transparentní bezbarvou glazurou. Na druhém zlomku z výdutě džbánu je červené nástřepí opatřeno zelenou malbou neurčitelného předmětu a bíle malovanou částí letopočtu. Vše je rovněž převrstveno transparentní bezbarvou glazurou. Nejstarší výroba kolovečských mis je doložena od roku 1764, přičemž motiv ptáčka se v ornamentice mis objevuje na výrobcích z 20. století (Scheufler 1972, 123). Její nálezy rovněž dokládají pohyb keramického zboží v rámci obchodu měšťanů. Okraje mis bývají ještě plasticky zvlněny promačkáváním, případně zdobeny plastickým vytlačovaným pásem s geometrickým motivem.

Dalším dokladem obchodních aktivit jsou nalezené zlomky lahve na minerálku. U zboží tovární výroby je uplatněno lisování do forem s rostlinným dekorem nebo malba pod glazuru. Masové uplatnění tovární bělniny spadá do období po roce 1840, do konce 19. století je pak postupně z větší části vystřídána porcelánem (Štajnochr–Scheufler 1993, 7–8).

Do kategorie spotřebního keramického zboží se řadí zátka se šroubovitým závitem a kolečko vyřezané ze dna nádoby (hrnčířský střep?). Samostatnou skupinou jsou nálezy keramických miniaturek, hrnečků a pekáčku. K jejich výrobě byla použita zejména oxidační glazovaná keramika (KšH313, KšH304, KšH314), méně pak oxidační vně glazovaná keramika (KšH314a). Materiálově spadají tedy do běžné hrnčířské produkce. Miniaturně provedené hrnky byly zdobeny jednoduchou rytou linkou v podhrdlí.

Vysoký výskyt glazované keramické produkce spolu se zdobenými talířovitými mísami je datován od 17. století. Pro srovnání s regionální produkcí obdobného charakteru lze uvést keramický soubor z Nezdic, jehož těžiště spadá do 17.–18. století (Durdík–Chotěbor–Kašpar 2000, 267). Celkový charakter souboru keramiky, přítomnost továrního zboží a kolovečské keramiky řadí výrobu a užívání keramického souboru do období od 17. století do počátku 20. století. Vzhledem k narušení jímky trativodem a vápennou jámou (viz výše) se kloníme k závěru, že starší zboží souvisí s provozem jímky v 18. století a tovární produkce se do výplně dostala mladšími zásahy.

Výsledky získané rozborem keramického materiálu z kvantitativně slabých souborů (sběr; řez 5 – objekt 13 a 23; řez 6 – objekt 35), neumožňují vzhledem k minimálním počtům keramiky stanovit širší závěry. Podle charakteru keramického zboží, které vykazuje rysy převážně méně kvalitní redukční keramiky (KšH201, KšH205, KšH208) je možné zevrubně zařadit keramické soubory ze sběru a objektu 35 do průběhu 14. století (srov. Schneiderwinklová 2004, 84–86). Tomuto chronologickému zařazení odpovídá i výskyt masivního okraje tuhové zásobnice (KšH204) ze sběru, jehož přítomnost v horním Pootaví spadá do 13.–14. století (Charvát nedatováno).

Přítomnost redukční keramiky kvalitnější výroby a zpracování (KšH205, KšH206 a KšH210) ve výplních objektů 13 a 23 v řezu 5 lze rámcově zařadit do období vrcholného až pozdního středověku. Keramický soubor, získaný z řezu 7 (objekt 6), v němž je kromě kvalitní redukční keramiky (KšH212) přítomna redukční keramika pokročilejší tradice (KšH301, 302) náleží do období pozdního středověku až raného novověku.

3.2. Možnosti a limity keramických tříd

Databázové zpracování keramických souborů za pomoci definovaných keramických tříd naráží na řadu pozitiv i negativ. Dostatečně známy jsou výhody databázového prostředí při práci s keramickými soubory různé velikosti a z více kontextů, jejichž výsledky jsou důležité zvláště pro podrobné sledování vývoje lokality a charakteru keramické produkce (srov. Neustupný 1994, 121). Problémem se však často stává primární rozčlenění keramického materiálu do tzv. keramických tříd. Připomínáme čtyři hlavní hodnoticí kritéria – struktura hrnčířské hmoty (složení materiálu, příměsi); textura, modelace a úpravy povrchu; výpal; barva. Keramické třídy popisují znaky, které odrážejí soudobou technologicko-výrobní úroveň a jistou míru tvůrčího záměru při výrobě keramiky. Při jejich definování může docházet k různé míře zkreslení díky subjektivitě hodnotitele, a to zejména u barvy, kvality výpalu, množství příměsí a v menší míře také i u ostatních kritérií. K tomuto problému ještě nutno připomenout tzv. limitní rozpětí jednotlivých tříd. Užití keramických tříd v systému databázového zpracování se hodí a je především účelné pro soubory, u nichž lze předpokládat větší či menší míru unifikovanosti a specializaci výroby, jakou nalézáme zejména u souborů pocházejících od vrcholného středověku do současnosti, případně i z některých starších období. Právě značná nehomogennost a nevyhraněnost pravěké výroby keramiky znesnadňuje a i znemožňuje užití keramických tříd při zpracování pravěkých souborů.

3.3. Výsledky dendrochronologie

Pro dendrochronologické datování bylo odebráno 17 vzorků: deset z jímky 16 (výplň 17, řez 5), pět z jímky 13 v řezu 6 a dva z objektu 35 v řezu 6. Bohužel u žádné z jímek se nepodařilo určit stáří dřeva z konstrukce, takže můžeme pracovat pouze s datací artefaktů tvořících odpad v jímkách. Z objektu 16 bylo vyzdviženo osm fošen velice podobných fošnám z výdřevy stěn. Mohly pocházet z horních partií jímky a do výplně se pak dostat v době ukončení její funkce. Dendrodata vykázala určitý rozptyl a sice od roku 1350+ až k letům 1376/77. Další dva vzorky – kus kmenu a palice – přinesly údaje 1347+ a 1378/79.

Z jímky 35 se dochovaly dvě fošny; jedna nedatovatelná z konstrukce, druhá, pocházející původně zřejmě rovněž z konstrukce, byla nalezena ve výplni a datována do let 1347/48. Z novověké jímky se povedlo určit jen fragment pětibokého trámku k roku 1743+.

Získaná data však mají pouze orientační charakter, protože musíme brát v úvahu, že odpadní jímky i dřevěné předměty do nich uložené existovaly nezávisle na sobě a v okamžiku jejich spojení v jeden nálezový celek měly za sebou nám neznámou dobu trvání.

3.4. Využití organických materiálů

Exkavací získaný soubor dřevěných artefaktů a ekofaktů nám umožňuje sledovat většinu postupů opracování dřeva: štípání, řezání, sekání a soustružení. Ekofakty se do výplní odpadních jímek dostávaly jako součást domovního či hospodářského odpadu. V katalogu jsou sice početně uvedeny, ale samostatně se jim věnuje příspěvek R. Kočára. Soubor artefaktů ze dřeva můžeme rozdělit do několika funkčních skupin, jako je vybavení domu a domácnosti, konstrukční prvky, předměty osobní výbavy či výrobní odpad (obr. 26, 29).

Obdobný dřevěný inventář byl a je nalézán na mnoha archeologických výzkumech zejména v historických jádrech měst napříč Čechami, Moravou i Slezskem (např. Cheb, Brno, Hrádek n. Nisou, Klatovy, Olomouc, Opava, Plzeň, Sezimovo Ústí, Tábor, Most; Bláha 1975; Frýda 1983; Král 1975; Hrdlička–Richter–Smetánka 1966; Klápště–Slavíček–Velímský 1976; Krajíc a kol. 1998; Nechvátal 1976; Vondráčková 1996). Jen někde se však dosud dočkal

své publikace (např. Tábor, Klatovy, Plzeň; Krajíc a kol. 1998; Vondráčková 1996), z čehož vyniká zpracování plzeňských kolekcí (Frýda 1983; Nechvátal 1976; Orna 2001). Datace sledovaných souborů je obvykle odvozena od keramických nálezů a pohybuje se v rozmezí 14.–16. století.

K nejpočetnějším předmětům tvořícím vybavení domácnosti patří nádoby, které lze dále podle způsobu výroby rozdělit na skládané a soustružené. V kašperskohorském souboru byly skládané nádoby zastoupeny nejčastěji. Jednalo se zejména o exempláře z tenkých dýh, náležející převážně miskám. Dochovalo se několik desítek dýh z nejméně 10 kusů misek. Jejich kruhová dna mají průměr 70–108 mm, nejčastěji však okolo 80 mm. Výška stěn se pohybuje mezi 72 a 88 mm, což odpovídá analogickým nálezům. Průměr okraje misek zůstává do značné míry hypotetický, pravděpodobně se pohyboval v rozmezí 12–18 mm. Chybí zde také výzdobné prvky známé např. z Plzně (Orna 2001; Frýda 1983). Analogické misky jsou publikovány např. z Brna, Plzně, Chebu, Sezimova Ústí nebo Klatov (Flodrová–Loskotová 1995, 552, tab. 2:1–3; Frýda 1983, 288; Orna 2001; Šebesta 1979, 269; Hrdlička–Richter–Smetánka 1966, 673, 678, obr. 204; Vondráčková 1996, 144, 147). V plzeňských souborech se objevuje i skupina nižších misek s výškou 50–60 mm, které v Kašperských Horách chybí (Orna 2001).

V některých případech jsme však na vážkách, zda dýhy nepatří spíše pohárům (převažuje výška nad průměrem). Jedná se o tři dýhy z jedné nádoby o výšce 123 mm. Podobně vysoká nádoba se stejným průměrem okraje je známa z Plzně – Solní ulice č. p. 3 (Orna 2001). Z obou skupin můžeme vydělit ještě dvě tenké dýhy o výšce 126 mm ze dvou nádob. Obě dýhy mají však prodloužený výčnělek – držadlo v horní části, takže se tvarově hlásí k solničkám či džberům, které však bývají složeny z prkének a jsou větší.

Dostáváme se tedy k nádobám bedněným, neboli skládaným z prkének. Ve sledovaném souboru je zastupují dna či jejich části o průměru 180–340 mm a tloušťce 4–13 mm. Stěny těchto nádob tvořila cca 10 mm silná prkénka, v případě celého kusu o výšce 183 mm. Rekonstruovatelný průměr okraje této nádoby byl 230 mm. V jednom případě je dochováno držadlo v podobě okrouhlého konce prkénka, které přesahuje výšku nádoby. U těchto nádob podle stop po stažení byly používány spíše železné obruče než houžve. Tvarově můžeme hovořit o díži, vědru, putně nebo škopku. Tyto bedněné nádoby měly spíše hospodářské využití. Dobře popsané analogie nalézáme v Plzni a Táboře (Frýda 1983, 289; Orna 2001; Krajíc a kol. 1998, 120, 143, 146, obr. 54, 57). Oba typy skládaných nádob zde byly zhotovovány ze smrku, který sloužil i k výrobě houžví ke stažení. Nejčastěji byly použity dvě houžve u každé nádoby. V plzeňských souborech jsou mimo smrkových často houžve vrbové (Orna 2001; Frýda 1983, 288).

Nádoby soustružené z jednoho kusu dřeva zastupuje v popisované kolekci plochá miska či talíř z javorového dřeva s vně vyloženým okrajem a dnem o průměru 110 mm (obr. 26:7). Bohaté analogie v podstatě totožných předmětů nalézáme např. v Plzni, Brně, Hrádku n. Nisou, Chebu, Sezimově Ústí, Klatovech, Táboře (Frýda 1983, 290; Orna 2001; Nechvátal 1976, 115–116 obr. 39, 42, 45; Flodrová–Loskotová 1995, 552; Kavan 1962, 271; Šebesta 1979, 269; Hrdlička–Richter–Smetánka 1966, 673, 678, obr. 204; Vondráčková 1996, 144, obr. 8:12, 9:19; Krajíc a kol. 1998, 118, 144, obr. 55). K soustruženým nádobám patří také 90 mm vysoká soudkovitá dóza s plastickým prstencem pod okrajem, o maximálním průměru 58 mm, na výduti zdobená dvěma rýhami (obr. 26:5). Podobnou dózu známe z Plzně – Dominikánské ulice č. p. 2 (Orna 2001). Dvěma kusy jsou zastoupeny zátky či držadla v podobě kónických kuželů o průměru 43 a 56 mm (obr. 26:2). Nejdokonalejším výrobkem je však bezesporu plochá poklička o průměru 90 mm s kulovitým držadlem na horní a plastickým prstencem na spodní straně (obr. 26:1). Horní stranu zdobí ještě tři soustředná jemná plastická žebírka. Bohatou kolekci obdobných poklic nalézáme v plzeňských souborech (Frýda 1983, 290; Orna 2001). Do této skupiny patří patrně i dva ploché disky o průměru 200 a 250 mm a tloušťce 5–14 mm, které sloužily snad jako talíře či podložky pod servírované jídlo. K soustružení bylo používáno v drtivé většině javorové dřevo (srov. Frýda 1983, 292; Orna 2001).

K vybavení domácnosti lze přiřadit i pracovní nástroje, které nemají přímou vazbu k řemeslu a sloužily k provozu a údržbě domu a domácnosti. Z tohoto okruhu byla nalezena opotřebovaná hlava palice s provrtem pro násadu o průměru 32 mm. Palice byla vyrobena ze smrku poraženého v zimě 1378/79. Palice zhotovená z lísky pochází i z Plzně – Františkánské ulice č. p. 3 (Orna 2001). Dalším nástrojem používaným často v domácnosti je koště z březových větví s jedlovou násadou, které pochází z novověké jímky 13 v řezu 6. Březová košťata jsou známa i z archeologických výzkumů v Sezimově Ústí, Táboře či Plzni (Hrdlička–Richter–Smetánka 1966, 678; Krajíc a kol. 1998, 121–122, 160, obr. 71; Orna 2001).

K vybavení domu, resp. součásti nábytku, patří z popisovaného souboru patrně soustružený diskovitý předmět o průměru 66 mm a výšce 35 mm, se stopami po odlomení z tyčky na spodní i horní straně (obr. 26:3). Popisovaný předmět lze interpretovat jako soustruženou ozdobu nějakého kusu nábytku. Části nábytku z různých druhů dřev v podobě často zdobených sloupků nebo desek se stopami truhlářských spojů známe např. z Plzně, Tábora nebo Mostu (Frýda 1983, 292; Orna 2001; Klápště–Slavíček–Velímský 1976, 40; Krajíc a kol. 1998, 121, 148, obr. 59). Do inventáře domu zahrnujeme i část žebříku, bočnici s otvory po třech příčkách o průměru 25 mm. Žebřina má podobu nepravidelného hranolu. Příčky jsou poměrně blízko u sebe (pouhých 183 mm), což je však ve shodě s částí žebříků nalezených na předměstí Sezimova Ústí nebo v Plzni (Hrdlička–Richter–Smetánka 1966, 672, obr. 203; Orna 2001). V kašperskohorském souboru nalézáme ještě odřezek 87 mm širokého hranolu s konvex-konkáv-konvexně profilovanou stranou, který však spíše než nábytku patří zárubni dveří či římse, tedy následující skupině konstrukčních prvků.

Konstrukční prvky staveb tvoří po skládaných nádobách nejčastěji se vyskytující kategorii. Dvacet jedna kusů patří jedlovým šindelům s maximální délkou 780 mm. Šindel nalézáme téměř ve všech publikovaných souborech (Brno, Sezimovo Ústí, Tábor, Plzeň; Flodrová–Loskotová 1995, 552, tab. 2:8; Hrdlička–Richter–Smetánka 1966, 671, obr. 202; Krajíc a kol. 1998, 118–122, 145, 149–152, obr. 56, 60–63; Frýda 1983, 293; Orna 2001). Rozměrově získaným šindelům nejlépe odpovídají nálezy z Plzně a Sezimova Ústí. Dvacet osm exemplářů pochází z prken, fošen nebo krajin zhotovených štípáním či řezáním z jedle, smrku, ojediněle i javoru a buku. Prkna nebo jejich části známe také z většiny nálezových souborů u nás. Trámky byly v nálezech zastoupeny 11 kusy; spektrum dřevin je u nich v podstatě totožné jako u prken. Špičky kůlů máme doloženy třemi fragmenty z jedle a topolu. Bohatou kolekci kůlů a kolíků z různých dřevin známe z Plzně (Orna 2001). Specifickým prvkem jsou štípaná či řezaná jedlová prkna o šířce do 200 mm, tloušťce 20–60 mm a délce až 1800 mm z výdřevy jímek. Buďto mají po krajích vyřezané zuby (obr. 29), nebo zkosené konce, popřípadě jsou bez úpravy. Zapadaly původně do sebe a tvořily tak samonosnou konstrukci bez svislých prvků.

Do kategorie předmětů osobní výbavy patří zrcadla. Kašperskohorské exempláře mají podobu plochých kruhů o průměru 65–94 mm a tloušťce 2–4 mm, které mají na jedné straně okolo středu vysoustružené vybrání na tloušťku pouhých 1–2 mm a průměru 32–46 mm. Vybraná střední část nesla kovovou fólii. Předmět snad sloužil jako „kapesní" zrcátko. Od den skládaných dýhových nádob se liší tím, že nemají seříznuté okraje jako všechny exempláře den. Analogické předměty nalézáme v Plzni – Pražské ulici č. p. 5 a Dřevěné ulici č. p. 6. Větší exemplář se zbytky kovové fólie pochází z Plzně – Riegrovy ulice č. p. 3 (Orna 2001; Frýda 1983, 292).

Do kategorie výrobních polotovarů a odpadů patřily mimo obtížně dále určitelných odštěpků dřevní hmoty hlavně plochá kolečka se středovými otvory po vrtáku, která máme mezi nálezy ve čtyřech kusech. Kolečka mají průměr 45–70 mm a jsou vyřezána z desek či prken o tloušťce 10–15 mm (obr. 26:4 a 6). Jedná se o odpad z otvorů v dřevěných artefaktech nebo konstrukcích. Analogické předměty známe v několika exemplářích z Plzně (nejméně 5 ks z jedlových prken), Sezimova Ústí a Klatov (Orna 2001; Hrdlička–Richter–Smetánka 1966, 673, obr. 204; Vondráčková 114, obr. 8:2). Mezi unikátní nálezy, ke kterým však známe analogie, můžeme zařadit soustruženou dózu a pokličku, část žebříku a palici.

Nálezy kožených artefaktů provází většinu archeologických výzkumů odpadních jímek či zaplněných středověkých studní (např. Brno, Olomouc, Plzeň, Sezimovo Ústí, Tábor; Flodrová–Loskotová 1995, 553, tab. 5:3–4; Bláha 1975, 284; Nechvátal 1976, 117, obr. 56–60; Hrdlička–Richter–Smetánka 1966; Krajíc a kol. 1998). Chronologicky jsou představené nálezy zařazeny do období 14., spíše však 15.–16. století.

Soubor kožených artefaktů z kašperskohorských jímek obsahuje dvě základní skupiny, a to opotřebované části obuvi a výrobní odpad. Mimo tyto kategorie patří pouze část měšce či tobolky.

Největší díl získaného souboru zaujímají části středověké obuvi, nesoucí po obvodu dírky po sešití. Podešve bot bylo možné identifikovat ve 14 případech, z nichž nejméně čtyři kusy patřily podle rozměrů dětem. Vcelku dochovaný exemplář podešve dětské boty měří 166 mm (obr. 28). Dvě třetiny podešve boty dospělého člověka mají délku 175 mm. Obdobné části bot jsou poměrně častým nálezem ze středověkých jímek či studní, což dokládají publikované předměty např. z Plzně, Tábora, Sezimova Ústí nebo Brna (Nechvátal 1976, 117, obr. 59; Krajíc a kol. 1998, 124, 155, obr. 66; Hrdlička–Richter–Smetánka 1966; Flodrová–Loskotová 1995, 553, tab. 5:3). V Sezimově Ústí nacházíme dokonce analogii k dětské škorni (Hrdlička–Richter–Smetánka 1966, 678). Relativně častým nálezem jsou také svrchní části bot tvořené oblým či trojúhelným plátkem kůže, nebo obdélnými pruhy sešitými v horní části. Trojúhelné vršky bot známe ve sledovaném souboru ve dvou případech. Po jednom kuse je zastoupena oblá špička a obdélné sešité pruhy. Podobné části bot pocházejí např. z Plzně (Nechvátal 1976, 117, obr. 56–57). Časté jsou také tenké úzké proužky prošité v celé délce. Většina z nich byla patrně také součástí bot, a to jako zpevnění švů hlavně v nejnamáhanější části – napojení podešve, podrážky a svrchní části boty. Podobné prošité proužky v souvislosti s nálezy jiných částí bot pochází např. z Brna, Plzně či Tábora (Flodrová–Loskotová 1995, 553, tab. 5:4; Nechvátal 1976, 117, obr. 58–60; Krajíc a kol. 1998, 125, 155, obr. 66).

Část měšce je vyrobena z dvojitě přehnuté jemné kůže. Zbytek otvoru lemuje přehnutý okraj, pod kterým jsou proříznuty tři 12 mm dlouhé otvory pro protažení řemínku k uzavření měšce. Opačná strana nese dírky po sešití. Poněkud jiný způsob zavírání nesla zdobená tobolka nalezená v Táboře (Krajíc a kol. 1998, 123, 154, obr. 65). K výrobnímu odpadu patří hrubě ořezané části podrážek bot ze silnější kůže a různě tvarované odřezky někdy nesoucí dírky po šití. Část nese i známky opotřebení a může souviset i s opravami obuvi.

3.5. Několik poznámek k interpretaci zkoumaných objektů

Koncentrace objektů sloužících primárně i sekundárně k ukládání odpadu, poukazuje na určitou stabilitu osídlení v průběhu 14.–15. století a zároveň vymezuje plochu v období vrcholného středověku nezastavěnou. Většina jímek byla soustředěna ve střední a zadní části dvora domu č. p. 141; pouze jímka č. 23 v řezu 5 se nacházela těsně za východním okrajem parcely, resp. za základy mladší parcelní zdi (obr. 2). Z dřívějších výzkumů vyplývá, že pro stanovení rozdílu mezi odpadní jímkou a studní není podstatná výplň, ale stavební poloha a umístění na lokalitě (Frýda–Rožmberská 1991, 28). Předpokladu, že odpadní jímky byly umisťovány v zadních částech parcel, se vymykají situace z Tábora, kde byly zjištěny odpadní jímky situované částečně nebo úplně pod obytnými domy (Krajíc a kol. 1998; Krajíc–Chvojka 2007, 18).

Na odpadní charakter kašperskohorských objektů poukazuje bahnitá šedočerná výplň, v horních partiích působením vzduchu postupně světlejší a sušší. Tím však veškerá podobnost končí; mezi jednotlivými jímkami nacházíme celou škálu rozdílů ve způsobu konstrukce i ve skladbě a množství artefaktů v nich obsažených. Odhlédneme nyní od faktu, že plocha byla zkoumána v řezech, mezi kterými zcela jistě zůstala zakonzervována celá plejáda dalších situací, a pokusíme se sumarizovat několik základních poznatků, které jsme schopni ze získaných údajů vyčíst. V zadní části plochy (řez 5) se soustředily primárně fekální jímky s výdřevou (č. 1 a 16), zaplněné velkým množstvím artefaktů, včetně uhynulých mláďat hospodářských

zvířat (Sůvová 2008), datované do období poslední čtvrtiny 14. až první čtvrtiny 15. století. Dále zde nacházíme shluk menších jímek bez výdřevy s minimálním zastoupením nálezů (č. 13, 19 a 23; také jímka 6 v řezu 7), které musely mít kratší dobu existence a podle rozboru keramiky pochází z vrcholného – pozdního středověku až raného novověku. Obě skupiny jímek leží na rozhraní parcel domů č. p. 141 a 138 (obr. 1–2). Předmětný řez 5 procházel výraznou terénní hranou, rozdíl mezi nižší jižní a vyšší severní stranou dosahoval téměř dvou metrů. Pracovně předpokládáme, že jímky zachované v jižním profilu výkopu (č. 16, 19 a 23) mohly náležet k domu č. p. 138 a jímka 13 v severním profilu, dále jímka 6 v řezu 7 pak k parcele protilehlého domu č. p. 141. Tato úvaha je však čistě teoretická, poněvadž nevíme, kdy terénní zářez vznikl; nelze vyloučit, že zmíněná úprava souvisela až se stavbou hospodářských budov, které v 19. století uzavíraly zadní části většiny parcel (srov. obr. 1). Kromě toho jímka č. 1 zasahovala do obou profilů řezu 5. Ať už jímky náležely ke kterémukoliv domu, obě popsané skupiny objektů – vydřevené jímky s fekálními usazeninami i jímky bez výdřevy – byly zřejmě záměrně soustředěny v nejzazších částech parcel. Jejich orientace, pokud se dala zjistit, probíhala výhradně směrem východ–západ.

Jinou situaci shledáváme v řezu 6 (obr. 2), kterým se dostáváme blíže k obytným domům. Zde máme především dva objekty s výdřevou a prohlubněmi ve dnech (č. 4 a 35). Pokud zmíněné prohlubně představovaly odkalovací jímky, pak uvedené objekty – zejména ve vztahu k fekálním jímkám na jedné a k obytnému domu na druhé straně – plnily primárně funkci studní či spíše, vzhledem k malé hloubce, sběrných nádrží na vodu; odpadními jímkami se staly až druhotně. Nebyly v nich zjištěny fekálie, alespoň ne v tak jasně rozpoznatelném stavu zachování jako v zadních jímkách. Objekt 4 obsahoval druhově pestrý, ale ve srovnání s fekálními jímkami 1 a 16 kvantitativně nepříliš rozsáhlý soubor nálezů; objekt 35 naopak vykazoval minimum artefaktů (viz výše). Novověká bedněná odpadní jímka 13, rovněž bez čistě fekálních uloženin, patrně splňovala podmínku minimální vzdálenosti od domu; maltové dno mohlo představovat kompromisní řešení požadavku zděných odpadních jímek (Frýda–Rožmberská 1991, 28). Všechny zjištěné jímky náležely k domu č. p. 141. Orientace jímek v řezu 6 v případech, kdy se dala zachytit, probíhala vždy směrem sever–jih.

U studny s kamenným roubením, jediného objektu patřícího k domu č. p. 140, nemáme pochybnosti o funkci; bohužel chybí podklady k jejímu datování.

V porovnání s nálezovou situací při výzkumu Západočeského muzea v Plzni na stavbě kašperskohorského zdravotního střediska v roce 1980 nalézáme shodné i odlišné znaky (Frýda–Rožmberská 1991). Jímky zkoumané v roce 1980 patřily jednomu domu a zachycovaly kontinuitu jejich používání a zániku v rozmezí konce 13. až poloviny 15. století, což dokládají nálezy zastoupené víceméně rovnoměrně ve zkoumaných objektech. Naproti tomu u jímek dokumentovaných v roce 2007 u Muzea Šumavy nám chybí výraznější chronologické opory pro delší časové trvání; bohatší kolekce nálezů pochází jen z některých z nich. Rozměrově se objekty z obou výzkumů nijak významně neliší; vybočuje pouze délka 325 cm u největší jímky zkoumané v roce 1980. Dna jímek na obou lokalitách byla rovná či spádovaná. Dno novověké jímky 13 v řezu 6 z roku 2007 bylo vylito maltou; naopak starší výzkum nepopisuje žádné novověké situace, chyběly i doklady odkalovacích jímek u středověkých objektů. Zcela rozdílná je vnitřní dřevěná konstrukce jímek. V roce 2007 byly zaznamenány téměř výhradně vodorovné prkenné výdřevy se zářezy rozpírající se navzájem, bez svislých prvků. Výzkum F. Frýdy však odhalil konstrukce se svislými sloupky v rozích. Výdřeva byla uložena vodorovně, resp. ve dvou případech svisle za nimi. Z pohledu umístění fekálních objektů na parcele výzkum v roce 1980 odhalil posun jímek směrem do zadní části parcely v závislostech na přístavbách domu. Výzkum v roce 2007 však zachytil odlišnou situaci, i když všechny objekty nemusely patřit jednomu domu. Blíže domu (cca na prostředku současné parcely) se nalézaly vydřevené objekty s odkalovacími jímkami ve dnech, které snad původně sloužily jako jímky na vodu a v zásypech obsahovaly poměrně malé množství nálezů. Na úplném konci parcel se naopak nacházely vydřevené objekty s bohatým nálezovým fondem, které ve spodních partiích měly vrstvy při čistění nevybraných exkrementů. Ve stejné pozici na

parcele se však nalézaly také menší objekty obdélného nebo oválného půdorysu bez stop výdřevy, v jejichž výplni bylo jen minimum nálezů. V tomto případě jsme tedy svědky rozdílného využití zahloubených objektů vzhledem k jejich konstrukci i poloze na parcele, i když jejich zánik spojuje funkce odpadní jímky.

3.6. Odpadní jímky a osídlení historického jádra

O dispozici středověkého jádra Kašperských Hor, zejména o časoprostorovém vztahu obytných a těžebních objektů, nemáme mnoho informací. Odpadní jímky mohou alespoň naznačit, kde lze předpokládat existenci středověkých parcel se stabilní zástavbou. Objekty zkoumané v roce 2007 nejsou ve vztahu k domu č. p. 141 prvním nálezem tohoto charakteru. V polovině 50. let došlo na dvoře uvedeného domu v hloubce dvou metrů k objevu zbytků bednění spolu se střepy a keramickým džbánem. Situace byla vyhodnocena jako pozůstatek štoly (Schneiderwinklová 2004, příl. 12.2, č. 24); po zkušenosti s posledním výzkumem se však domníváme, že šlo o další odpadní jímku či zasypanou studnu. Z prostoru kotelny č. p. 146 (obr. 1) pochází keramický hrnec uložený v hloubce dvou až tří metrů v „černém mazlavém usazeném blátě“ (Schneiderwinklová 2004, příl. 12.2, č. 25). Tento nález z roku 1964 můžeme zcela jistě interpretovat jako odpadní jímku, čímž se začíná rýsovat druhá středověká parcela na jižní straně náměstí. Pokud některé námi sledované objekty patřily k domu č. p. 138, pak i u něj musíme předpokládat středověké jádro. Jímky zkoumané v roce 1980 ukazují na středověkou parcelaci v jihozápadní části Dlouhé ulice (Frýda–Rožmberská 1991). Naopak téměř výlučná absence odpadních jímek za domem č. p. 140 napovídá, že východní část popisovaného bloku, resp. západní strana Fügnerovy ulice, nebyla minimálně v období 14.–15. století zastavěna, zřejmě s ohledem na probíhající těžbu. V inženýrských sítích jmenované ulice byly zachyceny pozůstatky nejméně čtyř zasypaných šachet doprovázených objekty se struskou a keramikou sahající až k pozdnímu středověku – ranému novověku (Hůrková–Pícka 2005; Hůrková 2006; Hůrková 2008).

Poněkud zarážející je skutečnost, že na zkoumané ploše nebyla zjištěna kulturní souvrství z období vrcholného středověku až raného novověku. Lze uvažovat, že na dvorních částech parcel proběhly razantní terénní úpravy spojené zřejmě s výstavbou hospodářských objektů. Pozdní 15. až 17. století je zastoupeno pouze sporadicky skupinou jímek bez výdřevy s velmi malým počtem artefaktů. Důvodů lze uvést hned několik: další mladší jímky nebyly sondami zachyceny; popřípadě chybějící horizont vyplňoval již dříve sebrané svrchní partie středověkých jímek, nebo se problematika odkládání odpadu ve vrcholném 15. až 17. století řešila způsobem, který se v terénu městské parcely nijak neodrazil. Představa, že „komunálním“ odpadem byla zasypávána postupně opouštěná důlní díla ve městě i okolí, je však příliš spekulativní a zatím žádnou nálezovou situací přesvědčivě nepotvrzená, i když zrovna z Fügnerovy ulice máme případ tmavé bahnité výplně, bohužel bez artefaktů, vložené do ústí zasypané šachty (Hůrková 2008). V pokročilém 18. století se pak obyvatelé domu č. p. 141 vrátili ke klasické odpadní jímce.

3.7. Absence skla jako doklad činnosti sklářských hutí

Nálezy z odpadních jímek a studní z Plzně a mnoha dalších lokalit vytvořily mimo jiné hlavní pramennou základnu pro studium středověkého skla (Frýda 1990, 59). Proto u kašperskohorských jímek na první pohled zaujme zcela minimální zastoupení skleněných artefaktů v nálezových souborech jak středověkých, tak novověkých. Že nejde o nahodilý jev, dokazuje výzkum z roku 1980, kde je z pěti odpadních jímek uváděna pouze jedna silně zkorodovaná číše (Frýda–Rožmberská 1991, 30). V kontextu se známou skutečností, že Šumava patřila k oblastem s rozvinutou sklářskou výrobou přetrvávající až do pozdního novověku, se může absence skleněných výrobků v odpadních jímkách zdát poněkud nelogická. Avšak právě nedaleké sklárny mohly mít zájem vykupovat rozbité sklářské zboží a shromážděný materiál znovu přetavovat; naopak recyklace skla ze vzdálenějších center už zřejmě nepřinášela žádné výhody. Sklárny, které ke své činnosti spotřebovaly značné

množství dřeva, také mohly v kašperskohorském regionu působit až později (tj. v závěru středověku a počátkem novověku) v souvislosti s pozvolným útlumem hornictví, kdy bylo možné využívat lesy, dříve určené výhradně důlním a hutnickým provozům, také pro ostatní aktivity (Schneiderwinklová 2004, 22; Pošvář 1978, 16).

4. Závěry

Kumulace odpadních jímek potvrdila stabilitu středověkého využívání parcely s domem č. p. 141, popřípadě č. p. 138 v historickém jádru města, jehož dispozice měla, vzhledem k hornickým aktivitám, komplikovaný vývoj. Různé typy objektů dokazují kontinuitu osídlení i změny ve způsobu nakládání s odpadem. Nejstarší zjištěné neurčitelné aktivity doložené sporadickými intruzemi, spadají do období 13.–14. století. Poslední čtvrtinu 14. až první čtvrtinu 15. století zastupují v zadních částech parcel soustředěné bedněné fekální jímky s velkým množstvím nálezů. Blíže k domu nacházíme nádrže na vodu, které převzaly odpadní funkci až později a obsahovaly podstatně méně artefaktů. V průběhu vrcholného 15. až 17. století byly využívány jímky bez výdřevy lokalizované rovněž v zadních částech parcel a charakterizované minimálním počtem nálezů. V 18. století vznikla velká jímka s bedněním a maltovým dnem, která poskytla bohatý nálezový celek.

Výzkumem se povedlo získat rozsáhlý soubor materiálu pro srovnávací studium hmotné kultury i přírodního prostředí města v období vrcholného středověku a novověku.

5. Přílohy

Přehled keramických tříd

kód keramické třídy

1. název třídy
2. hlína; povrch
3. výpal
4. barva
5. afinita

KšH101
1. písek 1 mm, četně; slída hustě
2. standardní modelace, silné stěny
3. střední až měkký, R
4. hnědočervená až hnědočerná barva, sendvičový efekt
5. KšH208 – starší výrobní tradice, nekvalitní

KšH102
1. písek do 3 mm, hustě; slída četně
2. modelace standardní, střední až silná stěna, povrch i přepálen (často rozpraskán)
3. tvrdý, R
4. červenohnědá barva, vnitřní střep redukčně vypálen

KšH109
1. jemný písek do 1 mm četně, do 3 mm ojediněle; slída submikroskopická, ojediněle
2. jemně drsný, vystupující větší příměsi písku, standardní modelace
3. tvrdý, R
4. střední šedá, hnědošedá

KšH201
1. písek 1–2 mm hustě; slída do 1 mm, hustě
2. jemně drsný, bez úprav, střední síla
3. střední, R
4. střední červenohnědá, hnědošedá, sendvičový efekt
5. KšH206 – příměsi

KšH202
1. písek 1 mm, mírně až středně hustě; slída do 1 mm, četně
2. jemně hrubý, standardní modelace, střední síla

3. střední až tvrdý, O
4. světlá hnědočervená až načervenalá, sendvičový efekt

KšH202a
1. příměsi do 1 mm, mírně; slída četně 0,5 mm
2. standardní modelace, jemný
3. středně tvrdý, O
4. červená cihlová
5. KšH202 – příměsi, povrch, výpal

KšH203
1. písek 1 mm, četně; slída do 0,5 mm, četně
2. jemně drsný, standardní modelace, střední síla, modelační rýžky
3. tvrdý, O
4. světlá hnědočervená až načervenalá
5. KšH206 – světle červená varianta až KšH202 – kvalitní

KšH204
1. grafitová hlína, příměsi písku do 1 mm, ojediněle, slída hustě až jemně
2. jemně drsný, často hliněný přetah (písek 1 mm, četně; slída četně)
3. střední, R
4. černá až šedostříbřitočerná; přetah středně červenohnědý

KšH205
1. písek 0,5–1 mm, četně až mírně; slída do 0,5 mm, četně
2. jemný, standardní modelace, tenká až střední síla, modelační rýžky
3. tvrdý, R
4. střední šedá až šedohnědá

KšH206
1. písek 1 mm, četně; slída do 0,5 mm, četně
2. drsný, standardní modelace, střední síla, modelační rýžky
3. tvrdý, R
4. střední šedá, šedohnědá

KšH207 import
1. jemně plavená hlína bez makroskopických příměsí
2. jemný, tenký
3. O, střední až tvrdý
4. narůžovělá až béžová

KšH208
1. písek 0,5–1 mm, mírně až četně; slída do 0,5 mm, četně
2. hladký, modelační rýžky, nekvalitní výpal
3. střední, R
4. šedá až šedohnědá
5. KšH205 – příměsi, barva

KšH210
1. písek 1 mm, četně; slída makroskopická, mírně až četně
2. středně drsný, standardní modelace, grafitový přetah stěn často vyleštěn do kovového lesku
3. tvrdý, R
4. světlá až střední šedá
5. KšH206 – pokročilá kvalita

KšH211
1. písek do 1 mm, mírně; slída makroskopická, četně
2. jemný, standardní modelace, modelační rýžky, občas hlazení vně
3. tvrdý, R
4. střední béžová až šedobéžová
5. KšH205 – barva

KšH212
1. písek do 0,5 mm, ojediněle; slída makroskopická, četně
2. jemný, standardní modelace, častý grafitový přetah, občas hlazení vně
3. tvrdý, R
4. střední až tmavá šedá barva stěn, jádro až světle bílošedé
5. KšH205 – nižší kvalita výpalu, grafitový přetah stěn je ojedinělý

KšH213
1. písek do 1 mm, četně, 1–3 mm, mírně; zlatavá slída makroskopická, četně
2. středně hrubý, nestandardní modelace, střední až silná stěna, výrazné modelační rýžky, přetah stěn z plavené hlíny
3. tvrdý, O vnitř
4. střední béžovošedá – vně; střední okrová až hnědočervená barva jádra
5. KšH211 – vnější povrch

KšH214
1. písek do 1 mm, mírně až četně; slída makroskopická, četně
2. střední hrubý, standardní modelace
3. tvrdý, R, i sendvičový efekt
4. střední hnědošedá až béžová vně; tmavá šedá barva jádra
5. KšH201 – podobnost ve kvalitě zpracování a výpalu

KšH301
1. písek do 0,5 mm, mírně; slída makroskopická, četně
2. jemný, standardní modelace, grafitový přetah, vlešťování
3. tvrdý, R
4. tmavá až střední šedá vně; světlé šedobílé jádro

KšH302
1. písek do 0,5 mm, mírně; slída makroskopická, četně
2. jemný, standardní modelace, grafitový přetah, vlešťování méně časté
3. tvrdý, R; střední šedá vně
4. světlá šedobílá barva jádra
5. KšH301; lepší kvalita

KšH303 kamenina
1. kaolinický jíl; písek do 1 mm, četně
2. jemně drsný, standardní modelace, střední síla
3. tvrdý, slinutý, R
4. světlá žlutobéžová až šedobéžová

KšH304
1. písek do 0,5 mm, ojediněle; slída makroskopická, mírně
2. jemný, standardní modelace, vnitřní Pb glazura
3. tvrdý, O
4. světlá načervenalá (okrová) až béžová

KšH304a
1. písek do 0,5 mm, ojediněle až mírně; slída makroskopická, mírně až četně
2. jemný, standardní modelace, vnitřní Pb glazura
3. tvrdý, R
4. střední šedobéžová
5. KšH304 – oxidační výpal

KšH305 tovární porcelán
1. kaolinický jíl, plavený
2. hladký, standardní modelace, oboustranná glazura
3. tvrdý, slinutý, O
4. světlá bílá

KšH308
1. písek do 0,5 mm, ojediněle; slída makroskopická, mírně
2. jemný, standardní modelace, vnitřní glazura
3. tvrdý, R
4. světlá béžovobílá

KšH309 tovární bělnina
1. kaolinická hlína
2. hladký, standardní modelace, oboustranná glazura
3. tvrdý, O
4. světlá bílá až béžovobílá

KšH310
1. grafitová zrnka, četně; písek 1–2 mm, četně, nad 2 mm, ojediněle; slída makroskopická, četně
2. jemně drsný, nestandardní modelace, střední až silná stěna
3. tvrdý, R
4. střední šedá

KšH311
1. písek do 0,5 mm, mírně; slída makroskopická, četně
2. jemný, standardní modelace, grafitový přetah někdy chybí, bez vlešťování
3. tvrdý, R
4. střední šedá

KšH312
1. písek do 0,5 mm, ojediněle; slída makroskopická, četně
2. jemný, standardní modelace, vnitřní Pb glazura
3. tvrdý, O
4. světlá okrová až béžová
5. KšH304 – méně slídy

KšH313
1. písek do 1 mm, mírně; slída makroskopická, mírně
2. jemný, standardní modelace, vnitřní Pb glazura
3. tvrdý, O
4. střední okrová až cihlově červená

KšH314
1. písek do 1 mm, mírně; slída makroskopická, mírně až četně
2. jemný, standardní modelace, oboustranná glazura
3. tvrdý, O
4. světlá cihlově červená až okrovobéžová

KšH314a
1. písek do 0,5 mm, ojediněle až mírně; slída makroskopická, mírně
2. jemný, standardní modelace, vnější stěna glazována
3. tvrdý, O
4. světlá okrovobéžová

KšH316
1. písek do 1 mm, ojediněle až mírně; slída makroskopická, ojediněle
2. jemný, standardní modelace, vnitřní glazura
3. tvrdý, O
4. světlá žlutá až béžovožlutá

KšH317 tovární polokamenina
1. písek do 0,5 mm, ojediněle; slída makroskopická, ojediněle
2. jemný, standardní modelace, častější vnitřní glazura
3. tvrdý, poloslinutý, O
4. střední žlutobéžová

KšH318
1. písek do 0,5 mm, ojediněle; slída makroskopická, ojediněle
2. jemný, standardní modelace, vnitřní glazura
3. tvrdý, O
4. světlá okrovobéžová až narůžovělá

KšH319
1. písek do 0,5 mm, mírně až ojediněle; slída makroskopická, ojediněle
2. jemný, standardní modelace, modelační rýžky
3. tvrdý, poloslinutý, O
4. světlá béžová

KšH320
1. písek do 1 mm, ojediněle; slída makroskopická, ojediněle
2. jemný, standardní modelace, glazura (?)
3. tvrdý, O
4. světlá béžová až okrová

KšH321 kamenina
1. plavený kaolinický jíl
2. jemný, standardní modelace
3. tvrdý, slinutý, R
4. světlá šedá až béžová

Literatura a prameny

BLÁHA, J., 1975: Předběžná zpráva o výsledcích archeologického výzkumu na staveništi obchodního domu Prior v Olomouci v roce 1973 – Vorbericht über die Ergebnisse der archäologischen Ausgrabung auf der Baustelle des Kaufhauses Prior in Olomouc im Jahre 1973, AR XXVII, 283–285.

DOHNAL, M.–VAŘEKA, P., 1997: Výzkum novověké vesnické usedlosti v Srlíně (okr. Písek) – Svědectví archeologických a písemných pramenů – Research of the Postmedieval Farm in Srlín (distr. of Písek) – Archaeological Documentary Evidence, Archeologické výzkumy v jižních Čechách 10, 84–106.

DURDÍK, T.–CHOTĚBOR, P.–KAŠPAR, V., 2000: Dům č. p. 1 v Nezdicích, okr. Klatovy – Das Haus CNr. 1 in Nezdice, Bez. Klatovy, CB 7, Praha, 255–270.

FLODROVÁ, M.–LOSKOTOVÁ, I., 2005: Výrobky brněnských řemeslníků 14. století – Die Erzeugnisse der brünner Handwerker des 14. Jahrhunderts, AH, 551–561.

FRÝDA, F., 1983: Nálezy středověkého dřeva z Plzně – Funde mittelalterlichen Holzes aus Plzeň, AH 8, 287–297.

– 1990: Typologie středověkého skla v Čechách od 13. do konce 15. století – Zur Typologie des böhmischen Glases aus dem Mittelalter vom 13. bis zum 15./16. Jahrhundert, Sborník Západočeského muzea v Plzni, Historie V, 59–84.

FRÝDA, F.–ROŽMBERSKÁ, V., 1991: Středověké odpadní jímky z Kašperských Hor – Mittelalterliche Abfallgruben in Kašperské Hory (Berg Reichenstein), Sborník Západočeského muzea v Plzni, Historie VI, 28–63.

HRDLIČKA, L.–RICHTER, M.–SMETÁNKA, Z., 1966: Výzkum v Sezimově Ústí v roce 1965 – Die Ausgrabungen in Sezimovo Ústí im J. 1965, AR XVIII, 663–680.

HŮRKOVÁ, J. 2006: Kašperské Hory – dostavba kanalizace, archeologický dozor 2006, rkp. NZ ulož. ve VMH.

– 2008: Kašperské Hory – Fügnerova ulice, teplovodní přípojka pro objekt muzea, archeologický výzkum 2008, rkp. NZ ulož. ve VMH.

HŮRKOVÁ, J.–PÍCKA, J., 2004: Kašperské Hory – dům s pečovatelskou službou, archeologický dozor 2004, rkp. NZ ulož. ve VMH.

– 2005: Kašperské Hory, archeologický výzkum při teplofikaci města 2005, rkp. NZ ulož. ve VMH.

– 2009: Muzeum Šumavy Kašperské Hory, stavební úpravy a nástavba části objektu. I. etapa – depozitář a administrativní provoz, archeologický výzkum 2007, rkp. NZ ulož. ve VMH.

CHARVÁT, P., NEDATOVÁNO: Středověké archeologické nálezy ve sbírkách Muzea Šumavy, nepubl. zpráva ulož. v Archivu Muzea Šumavy, Sušice.

KAVAN, J., 1962: Středověké nálezy z Hrádku nad Nisou – Mittelalterliche Funde aus Hrádek nad Nisou (Liberec), AR XIV, 268–272.

KLÁPŠTĚ, J.–SLAVÍČEK, A.–VELÍMSKÝ, T., 1976: Archeologický výzkum města Mostu. Most.

KOČÁR, P.–KOČÁROVÁ, R.–PETR, L.–KYNCL, T., 2008: Kašperské Hory, ppč. 46, rkp. NZ o archeobotanické analýze ulož. v ZIP o. p. s. Plzeň.

KRAJÍC A KOL., 1998: Dům pasíře Prokopa v Táboře (Archeologický výzkum odpadní jímky v domě čp. 220) – Das Haus des Gürtlers Prokop in Tabor (Archäologische Erforschung der Abfallgrube im Haus CNr. 220). Tábor.

KRAJÍC, R.–CHVOJKA, J., 2007: Táborský poklad. Archeologický výzkum domu čp. 308. Tábor.

KRÁL, J., 1975: Středověké archeologické nálezy v Opavě – Mittelalterliche archäologische Funde in Opava, AR XXVII, 285.

KUČA, K., 1997: Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. II. díl. H–Kole. Praha.

KUDRNÁČ, J., 1980: Rýžoviště, zlatodoly a zlatorudné mlýny v Pootaví. In: Sborník vlastivědných prací o Šumavě k 650. výročí města Kašperské Hory, 59–74. Kašperské Hory.

– 1982: Rýžování zlata v Čechách, PA LXXIII, 455–485.

– 1995: Výklad ke kupní listině zlatorudného mlýna v Kašperských Horách v 80. letech 15. století. In: Vlastivědné zprávy Muzea Šumavy 3, 25–32. Sušice.

KYNCL, T., 2007: Dendrochronologické datování dřeva nalezeného při archeologickém výzkumu v Kašperských Horách, rkp. výzkumné zprávy č. 108-07 ulož. ve VMH.

MERTL, D.–ŠIROKÝ, R.–NOVÁČEK, K., 2002: Kašperské Hory, rkp. NZ o záchranném archeologickém výzkumu při telefonizaci města ulož. v ZIP o. p. s. Plzeň.

MUK, J., 2001: Nástin urbanisticko-architektonického vývoje města Kašperských Hor – Skizze der städtebaulichen Entwicklung der Stadt Bergreichenstein. In: Vlastivědný sborník Muzea Šumavy VI., 3–14. Kašperské Hory.

NECHVÁTAL, B., 1976: Středověká studna v Plzni – Solní ulici – Der mittelalterliche Brunnen von Plzeň – Solní ulice, Archeologické studijní materiály 12. Praha.
NEUSTUPNÝ, E., 1994: Role databází v archeologii, AR XLVI, 121–128.
NOVÁČEK, K., 2000: Středověký dům v Plzni. Archeologický výzkum v Sedláčkově ul. 1 (čp. 187) – Das mittelalterliche Haus in Plzeň. Archäologische Erforschung der Parzelle Sedláčkova Strasse 1, Sborník Západočeského muzea v Plzni, Historie XV, 5–66.
NOVÁČEK, K.–TETOUR, M., 2003: Možnosti využití databázových systémů pro zpracování keramického materiálu – Formalizovaná deskriptivní databáze KLASIKER. Katedra archeologie ZČU Plzeň – texty [online], [cit. 27. 12. 2004]. >http://www.kar.zcu.cz/texty/klasiker.doc<.
ORNA, J., 2001: Nálezy středověkých dřevěných předmětů v Plzni. CD-ROM. Plzeň.
PANNI, E., 1875: Die königliche freie Goldbergstadt Bergreichenstein. Kašperské Hory.
PÍCKA, J.–TETOUR, M., 2005: Vícov u Přeštic (okr. Plzeň-jih). Středověké osídlení při kostele sv. Ambrože – Vícov bei Přeštice (Kr. Pilsen-Süd). Die mittelalterliche Besiedlung bei der St. Ambrosius-Kirche, Archeologické výzkumy v jižních Čechách 18, 179–210.
POŠVÁŘ, J., 1978: Společenské vztahy v IUS REGALE MONTANORUM, Studie z dějin hornictví 9, 15–27.
REICHERTOVÁ, K., 1965: Středověká keramika ze Sezimova Ústí, Tábora a Kozího Hrádku, Archeologické studijní materiály III. Praha.
SEDLÁČEK, A., 1997: Místopisný slovník historický království českého. Praha (reprint).
SCHEUFLER, V., 1972: Lidové hrnčířství v českých zemích. Praha.
SCHNEIDERWINKLOVÁ, P., 2004: Sídelní a těžební aktivity v areálu Kašperských Hor, nepubl. dipl. práce na Katedře archeologie FF ZČU Plzeň.
SŮVOVÁ, Z., 2008: Kašperské Hory (okr. Klatovy), rkp. archeozoologické analýzy ulož. v ZIP o. p. s. Plzeň.
ŠEBESTA, P., 1979: Výzkum středověké studny v Chebu – Der mittelalterliche Brunnen in Cheb, Mincovní-Gasse, AH 4, 267–271.
ŠTAJNOCHR, V.–SCHEUFLER, V., 1993: Rukodělné bělniny v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, SbNM, řada A XLVII, 1–32.
TECHNICKÉ PAMÁTKY, 2002: Technické památky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, II. díl, H–O (Hlušičková, H., ed.). Praha.
UMĚLECKÉ PAMÁTKY, 1978: Umělecké památky Čech 2, K–O (Poche, E. a kol., edd.). Praha.
VONDRÁČKOVÁ, K., 1996: Nálezy ze středověkých studní pod jezuitským kostelem v Klatovech – Die Funde aus den mittelalterlichen Brunnen unter der Jesuitenkirche in Klatovy, Sborník Západočeského muzea v Plzni, Historie XIII, 134–159.
WALDHAUSER, J., 1991: Hornický archeologický výzkum úpravny zlatonosných rud z vrcholného středověku v Kašperských Horách (okres Klatovy) v letech 1989–1991, rkp. NZ. Praha.

Zusammenfassung

Abwassergruben aus Kašperské Hory (Bergreichenstein)

Kašperské Hory (Bergreichenstein, Landkreis Pilsen, Bezirk Klatovy) befindet sich in einer Höhe von 739 m ü.d.M 10 km südlich von Sušice (Schüttenhofen) und zählte einst zu den bedeutendsten Golderzrevieren. Diese Tatsache hat Geschichte, Wirtschaft, bauliches Aussehen der Stadt und die Ausrichtung des späteren Forschungsinteresses über lange Zeit beeinflusst.

Die ersten Belege über das Schürfen und die Bearbeitung von Gold stammen aus dem 12. Jahrhundert. Die größte Blüte des Goldabbaus fällt in das Ende des 13. und 14. Jahrhunderts. Gegen Ende des 14. und im Verlauf des 15. Jahrhunderts stellt sich ein Niedergang des Goldabbaus ein, die Stadt hat sich jedoch schnell zu einem Zentrum des Handwerks und Handels transformiert und hielt bis zur Neuzeit zahlreiche Rechte und Privilegien.

Im Jahre 2007 wurde in Kašperské Hory auf den Parzellen hinter den Häusern Nr. 140 und 141 im südöstlichen Teil des Stadtplatzes mit dem Bau eines neuen Depots für das Museum des Böhmerwalds begonnen. In den Fundamentstreifen wurden insgesamt 11 Abwassergruben entdeckt, die dann weiter untersucht wurden.

Auf ihren Abwassercharakter deutet die einheitliche schlammige grauschwarze Verfüllung hin, ansonsten treffen wir unter den einzelnen Gruben auf viele Unterschiede. Die ältesten entdeckten Gruben stammen aus dem letzten Viertel des 14. bis zum ersten Viertel des 15. Jahrhunderts. In dem angegebenen Zeitraum gab es in den hinteren Teilen der Parzellen eine hohe Konzentration verschalter Fäkalgruben mit einer Fülle von Funden, während man näher zum Haus hin auf Wasserbecken mit Entschlammungsbecken trifft, die erst später eine Abwasserfunktion übernahmen und wesentlich weniger Artefakte enthielten.

Im Laufe des 15. bis 17. Jahrhunderts wurden Gruben ohne Zimmerung benutzt, die ebenfalls in den hinteren Teilen der Parzellen lokalisiert und durch eine minimale Anzahl an Funden charakterisiert wurden. Im 18. Jahrhundert entstand eine große Grube mit Verschalung und Mörtelboden, die einen reichen

Fundkomplex lieferte. Die Abwassergruben brachten einige quantitativ umfangreiche Kollektionen, zu denen Tafelkeramik, Produkte aus organischen Materialien (insbesondere Holz und Leder), Tierknochen und Makroreste einschließlich biologischer Abfälle zählten. Weiter Funde wie etwa technische oder Hafnerkeramik, Gegenstände aus Glas oder Metall, waren in den beobachteten Kontexten nur am Rande vertreten.

Die Häufung von Abwassergruben bestätigte die Stabilität der mittelalterlichen Nutzung der Parzelle mit Haus Nummer 141 im historischen Stadtkern, dessen Anlage im Hinblick auf die Bergbauaktivitäten eine komplizierte Entwicklung hatte. Verschiedene Objekttypen belegen eine Kontinuität der Besiedelung und einen Wandel in der Art und Weise der Abfallbehandlung. Durch die Grabung konnte eine umfangreiche Materialsammlung zwecks komparativer Studien über die Sachkultur und die natürliche Umwelt der Stadt während dem Hochmittelalter und der Neuzeit gewonnen werden.